

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ

ΕΡΓΑΣΙΑ

της Χατζή Μαρίας

ΘΕΜΑ: *Το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία υπό το φως του δικαιώματος προστασίας των προσωπικών δεδομένων*

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: *Α. Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά*

*Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου
Κοινωνικών και Πολιτικών Σπουδών*

*Μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών-Κατεύθυνση «Νομικός
Πολιτισμός»*

Στις κ.κ. Α. Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά,
Σ. Αδάμ και Μ.-Λ. Κουσκουνά
Στην οικογένειά μου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος..... 1

Εισαγωγικά.....2

A. Το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία: η θεμελίωσή του

I. Κατοχύρωση του δικαιώματος στα πλαίσια της ελληνικής και κοινοτικής έννομης τάξης

1. Συνταγματική θεμελίωση..... 4

α. Στο άρθρο 10 του Συντάγματος 4

β. Στα άρθρα 2 παρ. 1, 5 παρ. 1 και 5^A του Συντάγματος..... 7

γ. Στα άρθρα 1 και 20 του Συντάγματος 9

2. Θεμελίωση σε ευρωπαϊκό-κοινοτικό επίπεδο 11

3. Νομοθετική κατοχύρωση του δικαιώματος πρόσβασης 17

α. Κατοχύρωση του δικαιώματος πριν τη θέσπιση του ΚΔΔσίας ... 17

β. Ρυθμίσεις που συμπληρώνουν το άρθρο 5 του ΚΔΔσίας 24

II. Προϋποθέσεις πρόσβασης και δυνατότητες προστασίας

1. Αντικείμενο, φορείς και υπόχρεοι του δικαιώματος πρόσβασης..... 31

α. Εννοιολογική προσέγγιση του όρου «διοικητικά έγγραφα».....31

β. Φορείς, υπόχρεοι και λοιποί ορισμοί του άρ. 5 του ΚΔΔσίας	38
2. Όρια του δικαιώματος πρόσβασης.....	42
α. Σχετική απαγόρευση άσκησης του δικαιώματος πρόσβασης	42
β. Απόλυτες εξαιρέσεις από το δικαίωμα πρόσβασης.....	45
3. Προστασία των διοικουμένων σε περίπτωση άρνησης της Διοίκησης να επιτρέψει την πρόσβαση	50

B. Προστασία προσωπικών δεδομένων: συνταγματική και νομοθετική πρόβλεψη

1. Συνταγματική θεμελίωση του δικαιώματος	57
α. Η ανάγκη προστασίας της προσωπικότητας του ανθρώπου ως αποτέλεσμα της σύγχρονης πληροφορικής εξέλιξης	57
β. Η αναγνώριση του δικαιώματος αυτοδιάθεσης των πληροφοριών από τη γερμανική νομολογία	62
2. Επιμέρους συνταγματικές βάσεις του δικαιώματος.....	69
α. Γενικές παρατηρήσεις.....	69
β. Θεμελίωση στο άρ. 9 ^Α	72
γ. Στα άρθρα 5§1, 9§1 και 2§1	76
δ. Λοιπές προστατευτικές του δικαιώματος διατάξεις.....	81
3. Προστατευτικό πεδίο του ν. 2472/1997.....	84

Γ. Δικαίωμα πρόσβασης και δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων: σχέση αλληλοαποκλεισμού ή συμπλήρωσης;

1. Θεωρητική προσέγγιση	95
-------------------------------	----

<i>α. Αρχή της αναλογικότητας.....</i>	<i>99</i>
<i>β. Αρχή της πρακτικής αρμονίας</i>	<i>103</i>
<i>γ. Η αρχή ‘εν αμφιβολία υπέρ του υποκειμένου’</i>	<i>105</i>
<i>2. In concreto στάθμιση-περιπτώσιολογική αντιμετώπιση</i>	<i>107</i>
<i>α. Παρατηρήσεις ως προς τη μέθοδο στάθμισης.....</i>	<i>107</i>
<i>β. Νομολογιακή επισκόπηση</i>	<i>111</i>
<i>Δ. Επίλογος-Συμπερασματικές παρατηρήσεις</i>	<i>129</i>
<i>Βιβλιογραφία.....</i>	<i>132</i>

Πρόλογος

Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, που ως αντικείμενο έχει το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία και την ενδεχόμενη σύγκρουσή του με το δικαίωμα στην προστασία προσωπικών δεδομένων, επιχειρείται η κατά το δυνατόν πληρέστερη παρουσίαση των υπό μελέτη δικαιωμάτων με αναφορά στη θεμελίωσή τους σε επίπεδο συνταγματικό, ευρωπαϊκό-κοινοτικό και νομοθετικό. Η παρουσίαση αυτή κρίνεται αναγκαία, προκειμένου να εξεταστεί η σχέση που συνδέει τα δύο δικαιώματα, καθώς και ο τρόπος άρσης της ενδεχόμενης σύγκρουσης του δικαιώματος πρόσβασης με το δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων. Η παρούσα έρευνα συμπληρώνεται με την προσθήκη δικαστικών αποφάσεων και αποφάσεων της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων που φωτίζουν το περιεχόμενο των υπό μελέτη εννοιών, ενώ αναφορά γίνεται και στις ρυθμίσεις που έλκονται σε εφαρμογή σε περίπτωση προσβολής των εν λόγω δικαιωμάτων.

Εισαγωγικά

Ενόψει της οριοθέτησης της κρατικής δράσης δεσπόζουσα θέση κατέχει το δικαίωμα πληροφόρησης του διοικουμένου¹. Το δικαίωμα αυτό αντιστοιχεί στην υποχρέωση των διοικητικών οργάνων να επιτρέπουν τη γνώση αλλά και τη χορήγηση αντιγράφων εγγράφων που σχετίζονται με τις υποθέσεις των διοικουμένων και που είναι αναγκαία για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους. Η πληροφόρηση αυτή αναφέρεται σε πραγματικά ή νομικά περιστατικά τα οποία εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής ορισμένου κανόνα δικαίου.

Το εν λόγω δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων θεσπίστηκε σε επίπεδο νόμου αρχικά με το άρ. 16 του ν. 1599/1986 και ισχύει πλέον βάσει του άρ. 5 του ν. 2690/1999 «κύρωση του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας», ο οποίος γίνεται δεκτό ότι ακολουθεί τις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των δικαιωμάτων του ανθρώπου (στο εξής ΕΣΔΑ) στο άρ. 10².

¹ Το δικαίωμα στην πληροφόρηση, που μετά την αναθεώρηση του 2001 κατοχυρώνεται στο άρ. 5^Α του Συντάγματος, συναγόταν ήδη ερμηνευτικά από τις διατάξεις των άρ. 14 παρ. 1 και 15 παρ. 2 του Συντ (βλ. Παραράς Π., *Σύνταγμα και ΕΣΔΑ*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001, σελ. 52).

² Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Η προστασία του διοικουμένου, Βασική αρχή της διοικητικής δράσεως*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2000, σελ. 167-8. Σημειώνεται ότι το άρ. 10 παρ. 1 της ΕΣΔΑ προστατεύει την ελευθερία λήψης πληροφοριών.

Ωστόσο η διαφάνεια δεν είναι αυτονόητη στο διοικητικό χώρο. Μέχρι πριν λίγες δεκαετίες γινόταν λόγος για την αρχή του απορρήτου και την ανάγκη διαφύλαξης της διοικητικής πληροφορίας, που συσχετιζόταν με την κρατική ασφάλεια και την προστασία του δημόσιου συμφέροντος. Αντιθέτως στα πλαίσια της σύγχρονης Δημόσιας Διοίκησης η δραστηριότητα των διοικητικών οργάνων διεξάγεται φανερά κατ' επιταγή της αρχής της διαφάνειας³.

Κατά τον Π. Κορνούτο, η δημοσιότητα κατά τη δράση της Διοίκησης αποτελεί εγγύηση για την τήρηση του δημοκρατικού πνεύματος του Συντάγματος (βλ. και άρ. 1§3 Συντ.). Ο ίδιος συγγραφέας προσθέτει: *«Οι διατάξεις του Συντάγματος που διέπουν τη δράση των οργάνων του κράτους, επιβάλλουν τη φανερή δράση, δηλαδή η δράση τους να είναι προσιτή στο λαό από τον οποίο πηγάζουν οι εξουσίες. Η αρχή της διαφάνειας περιλαμβάνει την υποχρέωση της Διοίκησης να πληροφορεί τους πολίτες. Ο πολίτης δεν είναι πια έρμαιο των πιθανών αυθαιρεσιών της και η θέση του απέναντι στη Διοίκηση χαρακτηρίζεται όλο και περισσότερο από τη συμμετοχή και τη συνεργασία στη διοικητική διαδικασία. Για την προστασία λοιπόν του πολίτη και την εμπέδωση αμοιβαίας εμπιστοσύνης και συνεργασίας με τη διοίκηση, η πολιτεία έχει κατά καιρούς θεσπίσει κανόνες που εξασφαλίζουν τη συμμετοχή του στη διοικητική δράση, η οποία συμμετοχή του επιβεβαιώνει και την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας»⁴.*

³ Σιούτη Γλ., «Το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα», σε Α. Γέροντα, Σ. Λύτρα κλπ, *Διοικητικό Δίκαιο*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2004, σελ. 254

⁴ Κορνούτος Π., *Η συμμετοχή του πολίτη στη διοικητική διαδικασία*, Αρχείο Νομολογίας, ΝΕ' (2004), σελ. 50

A. Το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία: η θεμελίωσή του

I. Κατοχύρωση του δικαιώματος στα πλαίσια της ελληνικής και κοινοτικής έννομης τάξης

1. Συνταγματική θεμελίωση

α. Στο άρθρο 10 του Συντάγματος

Στο συνταγματικό υπόβαθρο του δικαιώματος πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία εντάσσεται το άρ. 10§3 του Συντάγματος⁵. Πρέπει να σημειωθεί ότι η προϊσχύουσα ρύθμιση του άρ. 10§3 του Συντάγματος του 1975 είχε θεωρηθεί νομοτεχνικά άστοχη και κανονιστικά λιποβαρής⁶. Η προϊσχύουσα ρύθμιση περιοριζόταν δηλαδή στο να ορίζει εν κατακλείδι ότι το δικαίωμα λήψης πληροφοριών δεν κατοχυρώνεται απευθείας συνταγματικά, αλλά μόνον οιονεί αναγνωρίζεται σε όσες

⁵ Η εν λόγω ρύθμιση έχει ως εξής: «*Η αρμόδια υπηρεσία ή αρχή υποχρεούται να απαντά στα αιτήματα για παροχή πληροφοριών και χορήγηση εγγράφων, ιδίως πιστοποιητικών, δικαιολογητικών και βεβαιώσεων μέσα σε ορισμένη προθεσμία, όχι μεγαλύτερη των 60 ημερών, όπως νόμος ορίζει. Σε περίπτωση παράδου άπρακτης της προθεσμίας αυτής ή παράνομης άρνησης, πέραν των άλλων τυχόν κυρώσεων και έννομων συνεπειών, καταβάλλεται και ειδική χρηματική ικανοποίηση στον αιτούντα, όπως νόμος ορίζει*».

⁶ Κοντιάδης Ξ., *Ο νέος συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα μετά την αναθεώρηση του 2001*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002, σελ. 153

περιπτώσεις προβλέπει το δικαίωμα αυτό ο νόμος⁷. Ενώ λοιπόν υπό την προηγούμενη διατύπωσή της η εν λόγω διάταξη εμφανιζόταν κατ' ουσίαν κενή περιεχομένου και με περιορισμένη κανονιστική πυκνότητα, ως εξαρτώμενη από τη βούληση του κοινού νομοθέτη, με την αναθεώρηση του 2001 το σχετικό δικαίωμα διασφαλίζεται πλέον μέσω της πρόβλεψης συγκεκριμένων υποχρεώσεων και πρόσθετων κυρώσεων. Υπό το πρίσμα αυτό ανακύπτει ζήτημα συνταγματικότητας και επιβάλλεται η περιοριστική ερμηνεία ορισμένων από τις ευρείες εξαιρέσεις του δικαιώματος, τις οποίες προβλέπει το άρ. 5§3 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (στο εξής ΚΔΔσίας)⁸. Το ζήτημα αυτό εξετάζεται ωστόσο στο οικείο τμήμα της παρούσας έρευνας.

Πρέπει ακόμη να σημειωθεί ότι η παρ. 3 του άρ. 10 Συντ. είναι ειδική σε σχέση με το γενικότερο κανόνα της παρ. 1 του ίδιου άρθρου, είναι δηλαδή ένα είδος αναφοράς υπό την έννοια που αυτή προβλέπεται από την παρ. 1. Σύμφωνα εξάλλου με τους ορισμούς της εν λόγω συνταγματικής ρύθμισης (άρ. 10 παρ. 3 Συντ.) η αρμόδια αρχή υποχρεούται να απαντά σε αίτηση πληροφοριών, εφόσον αυτό προβλέπεται από το νόμο. Ο νόμος αυτός προσομοιάζει με τους «οργανικούς νόμους», συνεπώς δεν μπορεί να καταργηθεί παρά μόνο με την ταυτόχρονη αντικατάστασή του⁹.

Ειδικότερα η ρύθμιση του άρ. 10 παρ. 3 εδ. α' Συντ. γίνεται δεκτό ότι αποτελεί διάταξη άμεσης εφαρμογής, η υλοποίηση του κανονιστικού περιεχομένου της οποίας δεν απαιτεί νομοθετική διαμεσολάβηση. Η νομοθετική εξειδίκευση αποτελεί προϋπόθεση για την εφαρμογή της

⁷ Καράκωστας Β., *Το Σύνταγμα, Ερμηνευτικά Σχόλια-Νομολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2006, σελ. 238

⁸ Κοντιάδης Ξ., *ό.π.*, σελ. 156-7

⁹ Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Η προστασία του διοικουμένου ...*, *ό.π.*, σελ. 168-169

διάταξης του εδ. β' της παρ. 3 του ως άνω άρθρου, προκειμένου να συγκεκριμενοποιηθούν οι προβλεπόμενες κυρώσεις¹⁰.

Σύμφωνα λοιπόν με την αναθεωρημένη διατύπωση της παρ. 3 του ανωτέρω άρθρου, τάσσεται προθεσμία 60 ημερών στην αρμόδια υπηρεσία ή αρχή, προκειμένου να απαντήσει στην αίτηση. Η πάροδος άπρακτης της προθεσμίας αυτής ή η παράνομη άρνηση απάντησης συνεπάγεται, πέραν των άλλων τυχόν κυρώσεων, και την υποχρέωση της διοίκησης να καταβάλει στον αιτούντα ειδική χρηματική ικανοποίηση, όπως νόμος ορίζει (ήδη άρ. 5 ν. 1943/1991).

Συνεπώς με την αναθεώρηση του 2001 το δικαίωμα γνώσης καθίσταται *τέλειο*, πράγμα που σημαίνει ότι η εν λόγω συνταγματική διάταξη έπαυσε να έχει χαρακτήρα υπόδειξης προς τη Διοίκηση και έχει ήδη αποκτήσει την ισχύ επιταγής, θεμελιώνει δηλαδή αξίωση του διοικούμενου απέναντι στη διοικητική αρχή, που *υποχρεούται* να επιτρέψει την εκ μέρους του γνώση των εγγράφων.

Εξάλλου το υπό μελέτη δικαίωμα επιτρέπει την πληρέστερη ικανοποίηση του δικαιώματος του αναφέρεσθαι προς τις Αρχές (άρ. 10 §§ 1-2 Συντ.), καθώς παρέχει στο διοικούμενο τη δυνατότητα άσκησης *προληπτικού ελέγχου* της νομιμότητας και της σκοπιμότητας που αποτέλεσε ή θα αποτελέσει τη νομική και πραγματική βάση (δηλ την αιτιολογία) της διοικητικής πράξης που εκδόθηκε ή πρόκειται να εκδοθεί¹¹.

¹⁰ Κοντιάδης Ξ., *ό.π.*, σελ. 155

¹¹ Τάχος Α., *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 725-6. Στις αρχές του άρ. 10 του Σ. δεν περιλαμβάνεται η Βουλή ως νομοθετικό σώμα (οπότε υπερισχύουν οι ορισμοί του άρ. 69 του Συντ.), περιλαμβάνεται όμως κατά το μέρος που λειτουργεί ως υπηρεσία, ιδίως απέναντι στους υπαλλήλους της. Δεν περιλαμβάνονται επίσης στις αρχές του εν λόγω άρθρου τα δικαστήρια γενικά ως δικαιοδοτικά όργανα, πρέπει να εννοηθούν όμως ως προς τους υπαλλήλους της γραμματείας όλων των δικαστηρίων, τα δικαστικά συμβούλια και τα λοιπά όργανα τα οποία κατά τους ορισμούς του άρ. 92§3 του Συντ. είναι αρμόδια σε θέματα της υπηρεσιακής τους κατάστασης (Καράκωστας Β. - Γεωργοπούλου-Αθανασούλη Ε., *Το Σύνταγμα*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1991, σελ. 237-239).

β. Στα άρθρα 2 παρ. 1, 5 παρ. 1 και 5^A του Συντάγματος

Πρέπει ακόμη να σημειωθεί ότι το υπό μελέτη δικαίωμα γνώσης, με το οποίο εισάγεται «λαϊκή αγωγή» (*actio popularis*) στη διοικητική διαδικασία, θεμελιώνεται περαιτέρω και στις διατάξεις των άρθρων 2§1, 5§1 και 5^A Συντ.¹².

Γίνεται δηλαδή δεκτό ότι η ελευθερία της πληροφορίας εν γένει εντάσσεται στη συνταγματικώς κατοχυρωμένη ελευθερία της γνώμης (άρ. 14 παρ. 1 Συντ σε συνδυασμό με άρ. 5 παρ. 1 Συντ, καθώς και 10 παρ. 1 ΕΣΔΑ), ενώ η ελευθερία του πληροφορείσθαι προσλαμβάνει ρητή κατοχύρωση στο Σύνταγμα με τη νέα διάταξη του άρ. 5 Α § 1 Συντ. Ειδικότερη εκδήλωση του δικαιώματος στην πληροφόρηση αποτελεί το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας που κατοχυρώνεται με τη διάταξη του άρ. 5 Α § 2 Συντ¹³.

Το νέο άρθρο 5^A προστέθηκε στο αναθεωρημένο κείμενο του ισχύοντος ελληνικού συντάγματος αναγνωρίζοντας τις νέες διαστάσεις και την ιδιαίτερη αξία που αποκτά η πληροφορία ως αυτοτελές αγαθό στην εποχή της πρόσβασης. Τα νέα δικαιώματα που κατοχυρώνονται με το ως άνω άρθρο, το δικαίωμα στην πληροφόρηση (5^A§1) και το δικαίωμα για συμμετοχή στην κοινωνία της πληροφορίας (5^A§2), αποσκοπούν κυρίως στην κανονιστική κάλυψη των νέων δυνατοτήτων ανάπτυξης της προσωπικότητας που προσφέρει η τεχνολογία των ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας.

Το δικαίωμα στην πληροφόρηση καλύπτει κατά τον Ξ. Κοντιάδη τις επιμέρους όψεις της παθητικής πλευράς της ελευθερίας της πληροφόρησης, δηλαδή το δικαίωμα αναζήτησης, συλλογής και λήψης πληροφοριών, καθώς και το δικαίωμα πρόσβασης σε ένα πλουραλιστικό

¹² Τάχος Α., *Ερμηνεία Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002, σελ. 122

¹³ Ιγγλεζάκης Ι., *Εναισθητα προσωπικά δεδομένα*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 19

πλαίσιο πηγών πληροφόρησης. Κατά τούτο αποτελεί «δικαίωμα-πλαίσιο» ως προς τα ειδικότερα δικαιώματα για παροχή πληροφοριών από τη Διοίκηση (άρ. 10§3 Συντ.) και για συμμετοχή στην κοινωνία της πληροφορίας.

Επιπλέον το δικαίωμα στην πληροφόρηση δεν αποτελεί μόνο ατομικό αμυντικό δικαίωμα, αλλά λειτουργεί και ως πολιτικό, καθώς αποτελεί προϋπόθεση για το σχηματισμό της πολιτικής βούλησης και την ουσιαστική συμμετοχή των πολιτών στον έλεγχο της εξουσίας.

Εξάλλου το εν λόγω δικαίωμα στην πληροφόρηση περιορίζεται μόνο για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων. Η προστασία δικαιωμάτων ή συμφερόντων τρίτων άπτεται κυρίως της προστασίας του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου (άρ. 9 Συντ.) και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων (άρ. 9^A Συντ.)¹⁴.

Η παρ. 2 του άρ. 5^A Συντ. καθιερώνει ένα δικαίωμα συμμετοχής στις λειτουργίες ιδίως του κυβερνοχώρου, με περιεχόμενο όχι μόνο αρνητικό αλλά και θετικό. Το κράτος υποχρεούται λοιπόν όχι μόνο να ανέχεται, αλλά και να διευκολύνει με τη λήψη των κατάλληλων μέτρων την πρόσβαση στις ηλεκτρονικά διακινούμενες πληροφορίες¹⁵.

Η «κοινωνία της πληροφορίας» αναφέρεται ως ένα τεχνολογικό πεδίο που προκύπτει από το συνδυασμό του διαδικτύου, της ραδιοτηλεόρασης και των τηλεπικοινωνιών, νοούμενο όμως με το διαρκώς ανανεούμενο περιεχόμενό του, όπως προσδιορίζεται κάθε φορά από τη σχετική «τεχνολογία αιχμής»¹⁶.

¹⁴ Κοντιάδης Ξ., *ό.π.*, σελ. 198 επ. Βλ. και Μήτρου Λ., *Το δίκαιο στην κοινωνία της πληροφορίας*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 38, κατά την οποία ο έλληνας συντακτικός νομοθέτης έθεσε την προστασία της ιδιωτικής ζωής ως «εγγενές» όριο της υποχρέωσης του κράτους να διευκολύνει την πρόσβαση στην πληροφορία, ενόψει του ότι η πίεση για διάθεση και «εκποίηση» δημόσιων πληροφοριών από το κράτος στη σύγχρονη εποχή βαίνει αύξουσα.

¹⁵ Χρυσόγονος Κ., *Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2006, σελ. 209

¹⁶ Βενιζέλος Ευ., *Το αναθεωρητικό κεκτημένο*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002, σελ. 159

γ. Στα άρθρα 1 και 20 του Συντάγματος

Κατά τον Π. Δαγτόγλου, στο ζήτημα της συνταγματικής θεμελίωσης του δικαιώματος πρόσβασης δεν μπορεί να δοθεί απάντηση βάσει της ελευθερίας του πληροφορείσθαι. Ο ίδιος προσθέτει: «η δημοκρατική αρχή (άρ. 1 του Συντ.) μπορεί να θεμελιώσει την υποχρέωση του κράτους να καταστήσει προσιτά στο κοινό ορισμένα στοιχεία. Η προπαρασκευασμένη άσκηση του κατοχυρωμένου από το Σύνταγμα δικαιώματος δικαστικής προστασίας (άρ. 20 παρ. 1) προϋποθέτει την πρόσβαση σε ορισμένα διοικητικά έγγραφα»¹⁷.

Η σύνδεσή του με τη συνταγματικής ισχύος δημοκρατική αρχή προσδίδει, για τον αιτούντα που έχει την ιδιότητα του έλληνα πολίτη, στο υπό μελέτη δικαίωμα πρόσβασης και το χαρακτήρα πολιτικού δικαιώματος και όχι μόνο ατομικού, που διαθέτει στην περίπτωση που ο αιτών είναι αλλοδαπός¹⁸.

Εξάλλου στο άρθρο 20§1 Συντ. θεμελιώνεται δικαίωμα του διαδίκου να εξασφαλίζει και από τρίτο πέραν του αντιδίκου όλα τα μέσα που θεωρεί πρόσφορα για την απόδειξη των ισχυρισμών του. Η ως άνω συνταγματική διάταξη καταλαμβάνει μέσω της διάταξης του άρθρου 25 παρ. 1 εδ. 3 και το δικαίωμα απόδειξης στην αστική δίκη. Η δικαστική προστασία που κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα καταλαμβάνει δηλαδή τόσο το δικαίωμα απόδειξης όσο και τον κανόνα που απορρέει από αυτό και προσδιορίζει διαχεόμενος στην έννομη τάξη το περιεχόμενο και πολλών κανόνων του ιδιωτικού δικαίου (όπως του άρθρου 902 ΑΚ)¹⁹.

Πρέπει ακόμη να σημειωθεί ότι η πρόσβαση στα διοικητικά στοιχεία συνιστά προαπαιτούμενο για την άσκηση από τους

¹⁷ Δαγτόγλου Π., *Γενικό Διοικητικό Δίκαιο*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2004, σελ. 329

¹⁸ Τάχος Α., *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, ό.π., σελ. 726

¹⁹ Παπαδημητρίου Γ., *Το έννομο συμφέρον προς επίδειξη εγγράφου (άρ. 902 ΑΚ) υπό το φως του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας*, ΔΕΕ, 1 (2002), σελ. 14-15

διοικούμενους και του προβλεπόμενου από το άρ. 20 παρ. 2 Συντ. δικαιώματος ακρόασεως. Αντικείμενο του δικαιώματος αυτού είναι, κατά τη διατύπωση της Α. Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά, «*όλα τα πραγματικά και νομικά δεδομένα που είναι δυνατόν να είναι ουσιώδη για την αναγνώριση και εφαρμογή του κανόνα δικαίου που θα στηρίζει τη δυσμενή για το διοικούμενο δικαστική απόφαση*».

Ο Π. Λαζαράτος, στον οποίο παραπέμπει η ως άνω συγγραφέας, επισημαίνει εξάλλου: «*πρόσβαση στα διοικητικά στοιχεία, ακρόαση, αιτιολογία και αποτελεσματική δικαστική προστασία συνιστούν ένα τετράπτυχο στο οποίο θεμελιώνεται κάθε δικαιοκρατική και δικονομική διαδικασία*». Η σύνδεση δηλαδή αυτή ακρόασεως και πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία προκύπτει από την ένταξή τους στη γενικότερη κατηγορία δικαιωμάτων υπεράσπισης και στο βασικό κορμό των συνέχεια εμπλουτιζόμενων διαδικαστικών δικαιωμάτων του πολίτη²⁰.

²⁰ Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Η προστασία του διοικουμένου ...*, ό.π., σελ. 169-170 (βλ. και υποσημ. 18 της σελ. 170). Σημειώνεται ότι το υπό μελέτη δικαίωμα πρόσβασης συνδέεται στο πλαίσιο του ουσιαστικού διοικητικού δικαίου με την αποδεικτική διαδικασία, η οποία όμως δεν περιλήφθηκε στον ΚΔΔσίας (αντίθετα με το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης και την υποχρέωση αιτιολογίας των διοικητικών πράξεων), Τάχος Α., *Ερμηνεία ΚΔΔσίας*, ό.π., σελ. 129.

2. Θεμελίωση σε ευρωπαϊκό-κοινοτικό επίπεδο

Η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων εξέδωσε αρχικά δύο ανακοινώσεις, σχετικά με την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα των κοινοτικών οργάνων (Ανακοίνωση 93/C 156/05, ΕΕ C 156, 5) και τη διαφάνεια στην Κοινότητα (Ανακοίνωση 93/C 166/04, ΕΕ C 166, 4) αντίστοιχα. Κατόπιν, η Επιτροπή και το Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων προέβησαν σε «διοργανική συμφωνία» και υιοθέτησαν στις 6 Δεκεμβρίου 1993 έναν «κώδικα συμπεριφοράς» ως προς την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφά τους. Προκειμένου ο κώδικας αυτός να καταστεί δεσμευτικός, η Επιτροπή υιοθέτησε την απόφαση 94/90/ΕΚΑΧ,ΕΚ,Ευρατόμ, την οποία περαιτέρω αποσαφήνισε με την ανακοίνωση 94/C 67/03, ενώ το Συμβούλιο υιοθέτησε την απόφαση 93/731/ΕΚ. Οι δύο αυτές αποφάσεις θεσπίστηκαν με νομική βάση τα άρθρα 218.2 και 207.3 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (στο εξής ΣυνθΕΚ) περί εσωτερικού κανονισμού της Επιτροπής και του Συμβουλίου αντίστοιχα. Το Συμβούλιο υιοθέτησε επίσης την απόφαση

2000/23/EK της 6^{ης} Δεκεμβρίου του 1999, με την οποία οργανώνεται το «μητρώο εγγράφων του Συμβουλίου»²¹.

Ο Β. Χατζόπουλος αναφέρει σχετικά: «η απόφαση του Συμβουλίου 93/731/EK αποτέλεσε το αντικείμενο αίτησης ακυρώσεως από τις Κάτω Χώρες, με την υποστήριξη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ενώπιον του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (στο εξής ΔΕΚ)²². Βασικό επιχείρημα των εναγόντων ήταν αφενός ότι ο κώδικας συμπεριφοράς που συμφωνήθηκε μεταξύ της Επιτροπής και του Συμβουλίου πλήττει τη λεγόμενη «θεσμική ισορροπία» μεταξύ των Οργάνων, αφού δεν εμπλέκει καθόλου το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, αφετέρου ότι δε δύναται το Συμβούλιο επικαλούμενο μια διάταξη της Συνθήκης σχετική με τον εσωτερικό του κανονισμό να υιοθετεί μέτρα που επηρεάζουν την έννομη κατάσταση τρίτων. Το ΔΕΚ απέρριψε συνολικά την αίτηση ακυρώσεως αναγνωρίζοντας ότι η αρχή της διαφάνειας αποτελεί γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου, κοινή στις συνταγματικές ή νομοθετικές παραδόσεις των κρατών μελών και αναγνωρισμένη από το Συμβούλιο της Ευρώπης (η έμφαση της γράφουσας). Έκρινε, συνεπώς, ότι για όσο χρόνο ο κοινοτικός νομοθέτης δεν έχει λάβει τα απαραίτητα γενικού περιεχομένου μέτρα για την εξασφάλιση της αρχής αυτής, κάθε Όργανο οφείλει να την εφαρμόζει με τα μέσα που διαθέτει».

Το νέο άρ. 255 ΣυνθΕΚ κατοχυρώνει πλέον σε συντακτικό επίπεδο το δικαίωμα των πολιτών για πρόσβαση στα έγγραφα της Ευρωπαϊκής

²¹ Σύμφωνα με τις εν λόγω αποφάσεις του Συμβουλίου και της Επιτροπής η αίτηση πρέπει να απευθύνεται στο συντάκτη του εγγράφου. Ο αιτών ενημερώνεται γραπτώς εντός μηνός σχετικά με την πρόθεση απάντησης επί του αιτήματός του. Σε περίπτωση πρόθεσης αρνητικής απάντησης, πρέπει να γνωστοποιείται επίσης στον αιτούντα ότι διαθέτει προθεσμία ενός μηνός για την υποβολή της επαναληπτικής αίτησης, διαφορετικά θεωρείται ότι έχει παραιτηθεί από την αρχική του αίτηση. Σε περίπτωση υποβολής επαναληπτικής αίτησης, η ενδεχόμενη αρνητική απάντηση γνωστοποιείται εγγράφως στον αιτούντα το ταχύτερο δυνατόν και πρέπει να είναι αιτιολογημένη και να αναφέρει ρητά τα ένδικα μέσα που διαθέτει ο αιτών, δηλαδή την προσφυγή ενώπιον του Δικαστηρίου και την παρέμβαση του διαμεσολαβητή (βλ Γέροντα Α., *Τα δικαιώματα πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα*, ΔτΑ, Ν^ο7 (2000), σελ. 589).

²² ΔΕΚ, C-58/94, 30 Απριλίου 1996, *Κάτω Χώρες κ. Συμβούλιο*, Συλλ. I-2169

Ένωσης (στο εξής ΕΕ), ενώ παράλληλα προβλέπει ότι τα σχετικά μέτρα πρέπει να λαμβάνονται με τη διαδικασία της συναπόφασης²³.

Πρέπει να σημειωθεί ότι οι προαναφερθείσες αποφάσεις θεσπίζουν μια σειρά ευρύτατων εξαιρέσεων, αφού η προσφυγή στις αόριστες έννοιες του δημόσιου συμφέροντος και της προστασίας των οικονομικών συμφερόντων της Κοινότητας διαμορφώνουν ευρύτατα περιθώρια διακριτικής ευχέρειας. Τις συνέπειες των αποφάσεων αυτών προσπαθεί να αμβλύνει το ΔΕΚ με αποφάσεις του (λχ την απόφαση της 11^{ης} Ιανουαρίου 2000), επισημαίνοντας την ανάγκη **στάθμισης** των συμφερόντων. Σε κάθε περίπτωση οι αποφάσεις πρέπει να **αιτιολογούνται** λεπτομερώς, βάσει και του άρ. 253 ΣυνθΕΚ²⁴.

Εξάλλου, σύμφωνα με τον «κανόνα της εκδούσας αρχής» που περιλαμβάνεται στον «κώδικα συμπεριφοράς», τα έγγραφα που έχουν εκδοθεί από κάποιο άλλο φυσικό ή νομικό πρόσωπο, κράτος μέλος, διεθνή ή εθνικό οργανισμό ή από άλλο κοινοτικό όργανο, οφείλουν να αναζητούνται απευθείας από την εκδούσα αρχή.

Περαιτέρω, όπως προκύπτει από σχετική γενική αρχή του εν λόγω κώδικα αλλά και από την πάγια νομολογία του ΔΕΚ και του ΠΕΚ (Πρωτοδικείου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων), το δικαίωμα πρόσβασης αποτελεί κανόνα γενικής εφαρμογής που καλύπτει το σύνολο των κοινοτικών εγγράφων. Ως αποτέλεσμα, οι οποιοσδήποτε εξαιρέσεις πρέπει να ερμηνεύονται **συσταλτικά**²⁵. Περί των ζητημάτων αυτών επιχειρείται όμως διεξοδικότερη αναφορά στο σχετικό τμήμα της παρούσας έρευνας.

²³ Χατζόπουλος Β., *Η αρχή της διαφάνειας και το δικαίωμα πρόσβασης των πολιτών στα έγγραφα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Δ 31 (2000), σελ. 928-9. Το άρθρο 255 ΣυνθΕΚ (πρώην άρ. 191 Α που εισήχθη με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ) ορίζει: «κάθε πολίτης της Ένωσης και κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο κατοικεί ή έχει την καταστατική έδρα του σε ένα κράτος μέλος, έχει δικαίωμα πρόσβασης σε έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής».

²⁴ Γέροντας Α., *Η δημοσιότητα των Πρακτικών του Υπουργικού Συμβουλίου*, Δικαιώματα του Ανθρώπου, Ν° 21 (2004), σελ. 198

²⁵ Χατζόπουλος Β., *ό.π.*, σελ. 932 και 935

Η πρόσβαση στα έγγραφα ρυθμίζεται πλέον ειδικότερα από τον Κανονισμό (ΕΚ) 1049/2001 (στο εξής ‘κανονισμός περί πρόσβασης του κοινού στα έγγραφα’). Η πρόσβαση στα έγγραφα αποτελεί κατά τον Ευρωπαϊό Επόπτη Προστασίας Δεδομένων θεμελιώδες δικαίωμα. Το δικαίωμα αυτό είναι βαθιά ριζωμένο στις συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, όπως και το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων, το σεβασμό του οποίου από τα όργανα και τους οργανισμούς της ΕΕ επιβάλλει ο κανονισμός (ΕΚ) υπ’ αρ. 45/2001 (εφεξής ‘κανονισμός περί προστασίας δεδομένων’).

Ο κανονισμός περί πρόσβασης επιδιώκει την ευρύτερη δυνατή πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα για όλους τους πολίτες της ΕΕ, καθώς και για τα φυσικά και νομικά πρόσωπα που κατοικούν ή έχουν την έδρα τους σε κράτος μέλος. Το εδάφιο β της παρ. 1 του άρ. 4 του εν λόγω κανονισμού ορίζει: *«Τα θεσμικά όργανα αρνούνται την πρόσβαση σε ένα έγγραφο, η γνωστοποίηση του οποίου θα έθιγε την προστασία ... της ιδιωτικής ζωής και της ακεραιότητας του ατόμου, ιδίως σύμφωνα με την κοινοτική νομοθεσία περί προστασίας των προσωπικών δεδομένων»*. Παρατηρείται ότι οι πρώτες λέξεις του ανωτέρω εδαφίου είναι κατηγορηματικές.

Ειδικότερα, με το εδάφιο αυτό τίθενται οι κατωτέρω προϋποθέσεις:

1. Πρέπει να διακυβεύεται η ιδιωτική ζωή του υποκειμένου των δεδομένων.
2. Η πρόσβαση στο έγγραφο πρέπει να θίγει ουσιαστικά το υποκείμενο των δεδομένων.
3. Η πρόσβαση στο έγγραφο δυνάμει της νομοθεσίας περί προστασίας των δεδομένων να μην επιτρέπεται.

Το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, όπως ορίζεται από το άρ. 8 της ΕΣΔΑ, είναι *ευρύτερο* της προστασίας της ιδιωτικής ζωής υπό στενή

έννοια -μπορεί να περιλαμβάνει και πλευρές της επαγγελματικής ζωής- έχει όμως όρια. Η ιδιωτική ζωή του υποκειμένου των δεδομένων κατά κανόνα κινδυνεύει, εάν το εν λόγω έγγραφο:

- περιέχει ευαίσθητα δεδομένα (όπως δεδομένα σχετικά με την υγεία),
- αφορά την τιμή και υπόληψη προσώπου,
- θα μπορούσε να δημιουργήσει ψευδείς εντυπώσεις για το πρόσωπο,
- θα απεκάλυπτε γεγονότα που θα έφερναν το πρόσωπο σε δύσκολη θέση,
- θα απεκάλυπτε πληροφορίες που είχαν διαβιβασθεί εμπιστευτικά από ή προς το εν λόγω πρόσωπο.

Πρέπει να σημειωθεί ότι οι υπάλληλοι της δημόσιας διοίκησης αποτελούν αντικείμενο δημοσίου ενδιαφέροντος. Ως αποτέλεσμα ορισμένα γενικότερα προσωπικά δεδομένα, που συνδέονται με την επαγγελματική ιδιότητα των υπαλλήλων αυτών, ιδιαίτερα των ανωτέρων, μπορεί να μην υπάγονται στο πεδίο προστασίας της ιδιωτικής ζωής.

Επιπρόσθετα, θα πρέπει το υποκείμενο να θίγεται *ουσιαστικά* από την πρόσβαση στο κοινοτικό έγγραφο, όχι λχ εάν τα συγκεκριμένα προσωπικά δεδομένα είχαν ήδη δημοσιοποιηθεί προηγουμένως. Σε περίπτωση που υπάρχει πιθανότητα να θιγεί σημαντικά η ιδιωτική ζωή του υποκειμένου των δεδομένων λόγω τη δημοσιοποίησης του εγγράφου είναι σκόπιμο να ζητείται η γνώμη του προσώπου, προτού ληφθεί η σχετική απόφαση.

Περαιτέρω ο βαθμός στον οποίο επιτρέπεται η πρόσβαση στο έγγραφο δυνάμει της νομοθεσίας περί προστασίας των δεδομένων, εξετάζεται με βάση την αρχή του δικαιώματος ενημέρωσης και την αρχή της αναλογικότητας. Εξάλλου, με δεδομένο ότι κάθε εξαίρεση πρέπει να ερμηνεύεται και εφαρμόζεται περιοριστικά, η εξαίρεση η οποία

προβλέπεται από το εδάφιο β της παρ. 1 του άρ. 4 του κανονισμού περί πρόσβασης στα έγγραφα, πρέπει να εφαρμόζεται σε περιπτώσεις που ο κανονισμός περί προστασίας δεδομένων απαγορεύει ρητά την πρόσβαση²⁶. Περί των ζητημάτων αυτών όμως ακολουθεί εκτενέστερη ανάλυση στο οικείο τμήμα της παρούσας έρευνας.

²⁶ www.edps.eu.int

3. Νομοθετική κατοχύρωση του δικαιώματος πρόσβασης

a. Κατοχύρωση του δικαιώματος πριν τη θέσπιση του ΚΔΔσίας

Μέχρι το έτος 1986 το δικαίωμα πρόσβασης θεμελιωνόταν στις γενικές διατάξεις του *άρ. 72 του ΥΚ/1977* και του *άρ. 902 του ΑΚ* για την επίδειξη εγγράφου (βλ. και *άρ. 450 ΚΠολΔ*). Βάσει του άρθρου 902 ΑΚ γινόταν δεκτό ότι ο διοικούμενος είχε δικαίωμα, κατ' εφαρμογή γενικής αρχής του διοικητικού δικαίου (της αρχής της φανεράς δράσης), να πληροφορηθεί το περιεχόμενο διοικητικού εγγράφου ή να ζητήσει αντίγραφο του, εφόσον: το έγγραφο είχε συνταχθεί για το συμφέρον αυτού που το ζητούσε ή πιστοποιούσε έννομη σχέση που τον αφορούσε ή σχετιζόταν με «διαπραγματεύσεις» (με την έννοια των διαδικασιών) που είχαν γίνει σχετικά με τέτοια έννομη σχέση. Αν δεν συνέτρεχαν λόγοι δημόσιου συμφέροντος ή λόγοι επικρατέστερου ιδιωτικού συμφέροντος (λχ *απαραβίαστο ιδιωτικού βίου κ.ά.*), βάσει ρητής απαγορευτικής νομοθετικής διάταξης, η αρμόδια Υπηρεσία είχε υποχρέωση να χορηγήσει τα διοικητικά στοιχεία.

Υπό το προϋσχύσαν δίκαιο, θεωρούνταν ότι η αποδοχή της αίτησης ή η άρνηση της Αρχής να χορηγήσει τα διοικητικά στοιχεία που είχαν

ζητηθεί, δε συνιστούσε εκτελεστή διοικητική πράξη αλλά υλική ενέργεια χωρίς έννομες συνέπειες (πρβλ ΣτΕ 18/1970)²⁷.

Ακολούθως, με το *άρ. 16 του νόμου 1599/1986* «Σχέσεις κράτους πολίτη», όπως συμπληρώθηκε με το νόμο 1943/1991, κατοχυρώθηκε από τον κοινό νομοθέτη ειδικώς το υπό μελέτη δικαίωμα πρόσβασης²⁸. Η ανωτέρω ρύθμιση γίνεται δεκτό ότι αποκρυσταλλώνει την προηγηθείσα νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας (πρβλ αποφ. ΣτΕ 3122/1968, 2506/1982) με σκοπό, όπως προκύπτει από την εισηγητική έκθεση του νόμου, το άνοιγμα της διοίκησης στους πολίτες²⁹.

Βάσει του ως άνω *άρ. 16* καθιερώθηκε και σε επίπεδο νόμου η αρχή της φανεράς δράσης των διοικητικών οργάνων (αρχή της διαφάνειας), που προκύπτει από την αρχή της νομιμότητας και συμβάλλει στην εξασφάλιση της συμμετοχής των πολιτών στη διοικητική διαδικασία.

Κατωτέρω γίνεται αναφορά σε βασικές έννοιες, όπως αυτές οριοθετήθηκαν από τη θεωρία και νομολογία στο πλαίσιο ερμηνείας και εφαρμογής του προϊσχύσαντος νόμου 1599/1986. Η αναφορά αυτή κρίνεται αναγκαία, δεδομένου ότι συντελεί στην κατανόηση των αντίστοιχων εννοιών που εντάσσονται στο ισχύον νομοθετικό πλαίσιο του δικαιώματος πρόσβασης και οι οποίες θα αναλυθούν στο οικείο τμήμα της παρούσας έρευνας.

Όπως συνάγεται και από την εισηγητική έκθεση του ανωτέρω νόμου, η έννοια του διοικητικού εγγράφου είναι ευρεία και περιλαμβάνει ό,τι βρίσκεται στα αρχεία της Διοίκησης. Σύμφωνα ακόμη με τη Γνωμοδότηση του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους (στο εξής Γν.

²⁷ Τάχος Α., *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, *ό.π.*, σελ. 724 και 728

²⁸ Κοντιάδης Ξ., *ό.π.*, σελ. 154

²⁹ Σολδάτος Δ., *Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας*, Εκδ. Μ. Δημητρόπουλου, Θεσσαλονίκη, 2000, σελ. 40-42

ΝΣΚ) υπ' αρ. 338/1996, αν από την έρευνα κάθε συγκεκριμένης περίπτωσης προκύπτει ότι ιδιωτικά στοιχεία έχουν ληφθεί υπ' όψη, δηλαδή έχουν συνεκτιμηθεί και έχουν αποτελέσει το στήριγμα ή στοιχείο της αιτιολογίας διοικητικής πράξεως, συγκεκριμένης και ρητώς αναφερόμενης, μπορεί να θεωρηθεί ότι αυτά καταλαμβάνονται από τις διατάξεις του άρ. 16 του ν. 1599/1986 και είναι δυνατή η χορήγηση αντιγράφων. Άλλως παραμένει ο χαρακτήρας αυτών ως ιδιωτικών εγγράφων και μόνο κατά τις διατάξεις περί επιδείξεως εγγράφων και με τις προϋποθέσεις των άρ. 902-3 ΑΚ είναι δυνατή η χορήγηση αντιγράφων³⁰.

Βασική καινοτομία του ανωτέρω άρθρου 16 είναι η χορήγηση σε **κάθε πολίτη** του δικαιώματος, ανεξάρτητα από την εκ μέρους του θεμελίωση εννόμου συμφέροντος, να έχει πρόσβαση στα διοικητικά στοιχεία³¹. Ωστόσο κατά τη συσταλτική ερμηνεία που υιοθέτησε εν προκειμένω η νομολογία του ΣτΕ, είναι αναγκαία η θεμελίωση **εύλογου ή δικαιολογημένου** ενδιαφέροντος εκ μέρους του αιτούντα³².

Κατά τον Α. Γέροντα, η έννοια του εύλογου ενδιαφέροντος που έχει υιοθετηθεί από τη νομολογία του ΣτΕ, δεν επιτρέπεται να αποτελέσει έμμεσο τρόπο για την εισαγωγή του έννομου συμφέροντος ως προϋπόθεση για την άσκηση του δικαιώματος γνώσης. Ο ίδιος προσθέτει σχετικά: *«η ύπαρξη του εύλογου ενδιαφέροντος θα πρέπει να γίνει δεκτή στις περιπτώσεις εκείνες, όπου η γνώση του περιεχομένου των διοικητικών εγγράφων κρίνεται αναγκαία για τη μεταγενέστερη άσκηση των ατομικών δικαιωμάτων του ενδιαφερόμενου, όπως η άσκηση της διοικητικής*

³⁰ Σολδάτος Δ., *ό.π.*, σελ. 51 επ. Όπως επισημαίνει ο ίδιος συγγραφέας, στην τελευταία αυτή περίπτωση οι διατάξεις των άρ. 902 επ ΑΚ, καθώς και των άρ. 450 και 452§3 του ΚΠολΔ, εφαρμόζονται υπό την προϋπόθεση ότι ο αιτών προβάλλει και αποδεικνύει έννομο συμφέρον και δε συντρέχει ο χαρακτήρας του εγγράφου ως απορρήτου εσωτερικής φύσεως ή αφορώντος στο δημόσιο συμφέρον (πρβλ μεταξύ άλλων Γν. ΝΣΚ υπ' αρ. 261/1993, 20/1987).

³¹ Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Η προστασία του διοικουμένου ...*, *ό.π.*, σελ. 166-168

³² Δαγτόγλου Π, *ό.π.*, σελ. 331

προσφυγής, του ενδίκου βοηθήματος ή του δικαιώματος της προηγούμενης ακρόασης»³³.

Η Γν. ΝΣΚ υπ' αρ. 103/1993 δέχεται σχετικά ότι το Υπουργείο Εξωτερικών υποχρεούται επί διαγωνισμού ή επιλογής προσωπικού σε επίδειξη ή χορήγηση αντιγράφων των μεν πρακτικών πινάκων βαθμολογίας ως δημόσια έγγραφα άνευ ετέρου στους αιτούντες διαγωνισθέντες. Ως προς τα γραπτά όμως, μη αποτελούντα δημόσια έγγραφα ως μη συνταχθέντα εξ αρχής από δημόσιες υπηρεσίες, υπάρχει υποχρέωση χορηγήσεως αντιγράφων ή επίδειξης μόνο στους έχοντες και επιδιώκοντες έννομο συμφέρον διαγωνισθέντες σύμφωνα με γενικά παραδεδεγμένη νομολογιακώς αρχή του διοικητικού δικαίου.

Κατά τον Α. Τάχο, η έκφραση 'εύλογο ενδιαφέρον' που υιοθετήθηκε από τη νομολογία, μπορεί να έχει μόνο την έννοια ότι αναφέρεται στην καταχρηστική άσκηση του σχετικού δικαιώματος, καθώς, αν γίνει δεκτή συσταλτική ερμηνεία, αυτή θα είναι αντίθετη προς το γράμμα και το σκοπό του άρ. 10§3 Συντ. και του άρ. 16 του ν. 1599/1986.

Η ατελής συνταγματική διάταξη του άρ. 25§3 Συντ. (ανεξάρτητα από τη θέση που θα πάρει κανείς στο ερώτημα, κατά πόσον οι όροι που εξειδικεύουν την έννοια της κατάχρησης δικαιώματος, πρέπει να αναζητηθούν στο άρ. 281 ΑΚ) μπορεί σε συνδυασμό με την κοινή λογική και πείρα να αποτελέσει χρήσιμο οδηγό για την κατάφαση της ad hoc ύπαρξης του δικαιώματος πρόσβασης. Αχ δεν είναι δυνατό η Διοίκηση να χορηγήσει, λόγω υλικής αδυναμίας, έγγραφο που έπρεπε, αλλά δεν έχει καταρτισθεί, ή να ανακαταρτίσει έγγραφο που καταστράφηκε³⁴. Επίσης ο συγκεκριμένος λόγος, βάσει του οποίου καταφάσκει σε κάθε

³³ Γέροντας Α., *Η δημοσιότητα των Πρακτικών του Υπουργικού Συμβουλίου*, ό.π., σελ. 200

³⁴ Τάχος Α., *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, ό.π., σελ. 730-731

συγκεκριμένη περίπτωση η κατάχρηση του δικαιώματος γνώσης, πρέπει να εμπεριέχεται αναλυτικά στην οικεία αρνητική διοικητική πράξη³⁵.

Σχετική είναι η Γν. ΝΣΚ 50/1993, σύμφωνα με την οποία κατά την αληθή έννοια των διατάξεων του άρ. 16 του ν. 1599/1986, σε συνδυασμό με την παρ. 3 του άρ. 25 του Συντ., η αίτηση περί χορηγήσεως αντιγράφων διοικητικών εγγράφων πρέπει να είναι ορισμένη και να αναφέρεται σε συγκεκριμένα διοικητικά έγγραφα, ώστε να καθίσταται δυνατή η ικανοποίηση του αιτήματος με λελογισμένη απασχόληση των αρμοδίων διοικητικών αρχών.

Η αίτηση περί χορηγήσεως αντιγράφων γενικώς και αορίστως όλων ανεξαιρέτως των πράξεων του συλλόγου διδασκόντων ορισμένου σχολείου 25 ολόκληρων ετών, ενόψει και του γεγονότος ότι στα πρακτικά αυτά περιλαμβάνονται και στοιχεία περί της σχολικής καταστάσεως μαθητών μη ανακοινώσιμα σε τρίτους, θα προκαλέσει στις υπηρεσίες του σχολείου αναστάτωση και απασχόληση τέτοια, που υπερβαίνει τα λογικά όρια ασκήσεως του σχετικού δικαιώματος του πολίτη και καθιστά την άσκησή του καταχρηστική, συνεπώς δεν μπορεί να ικανοποιηθεί (δεν αποκλείεται βέβαια το δικαίωμα του πολίτη να επανυποβάλει παρόμοιο αίτημα προσδιορίζοντας επαρκώς τα αιτούμενα στοιχεία, πρβλ. και Γν. ΝΣΚ 752/1989).

Επίσης, με τη Γν. ΝΣΚ υπ' αρ. 9/1992 γίνεται δεκτό ότι τα στοιχεία προόδου και επιδόσεως μαθητή δημοτικού σχολείου χορηγούνται μόνο στους έχοντες την επιμέλεια του προσώπου του γονείς. Χορήγησή τους σε συγγενικό πρόσωπο του μαθητή, που όμως δεν έχει την επιμέλεια του προσώπου του, δεν είναι δυνατή ούτε κατ' άρ. 5§8 του π.δ. 483/1977, όπως ισχύει, ούτε κατ' άρ. 16 του ν. 1599/1986³⁶.

³⁵ Λαζαράτος Π., *Το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία*, Δ 25 (1994), σελ. 1014

³⁶ Σολδάτος Δ., *ό.π.*, σελ. 43-45

Η έννοια του πολίτη, όπως αυτή προβλέπεται στο ν. 1599/1986, ταυτίζεται με την έννοια του προσώπου, νομικού ή φυσικού, και της ένωσης προσώπων, ενώ στην έννοια του νομικού προσώπου υπάγονται τόσο τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου-νπιδ (κερδοσκοπικού ή μη χαρακτήρα) όσο και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου-νπδδ. Ο νόμος 1599/1986 καθιερώνει περαιτέρω ρητά την πλασματική εξομοίωση των ελλήνων πολιτών με τους αλλοδαπούς (άρ. 24§1). Συνεκδοχικά, εισάγεται με τον ανωτέρω νόμο «λαϊκή αγωγή» ως θεσμός στη διοικητική διαδικασία.

Αρμόδια Υπηρεσία είναι εκείνη στην οποία τηρούνται τα αιτούμενα στοιχεία (άρ. 16§2), εκτός και αν παρανόμως αυτό δε συμβαίνει, οπότε οφείλει να μεριμνήσει για την εξεύρεσή τους. Σχετική είναι η απόφαση 3943/1995 του ΣτΕ που έκρινε ότι δεν είναι νόμιμη η άρνηση της Διοίκησης να χορηγήσει τα αιτούμενα στοιχεία, ισχυριζόμενη ότι δεν τα έχει στη διάθεσή της, αν και είχε τέτοια υποχρέωση³⁷.

Επιπλέον, αν η αίτηση υποβληθεί σε αναρμόδια Υπηρεσία, τότε αυτή έχει την υποχρέωση να τη διαβιβάσει στην αρμόδια Υπηρεσία βάσει της αρχής της ενότητας της αρμοδιότητας των δημοσίων Υπηρεσιών (άρ. 16 σε συνδυασμό με το άρ. 12§5 ν. 1599/86 και ήδη άρ. 4§1 ΚΔΔσίας). Η υπηρεσία υποχρεούται ακόμη να αναζητήσει τα αιτηθέντα στοιχεία από άλλες υπηρεσίες, εφόσον είναι αρμόδια για το συντονισμό και την παρακολούθηση της δράσης τους.

Η ικανοποίηση του δικαιώματος γνώσης μπορεί να γίνει αμέσως μετά την υποβολή γραπτώς του σχετικού αιτήματος ή μέσα σε εύλογο

³⁷ Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Η προστασία του διοικουμένου ...*, ό.π., σελ. 174. Ας σημειωθεί ότι η εν λόγω απόφαση εκδόθηκε επί αίτησης ακύρωσης που ασκήθηκε από ένα σωματείο και δύο αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρείες και θεμελιωνόταν στο δικαίωμα γνώσης διοικητικών εγγράφων (βλ. Σολδάτος Δ., ό.π., σελ. 42).

χρόνο που δεν πρέπει να υπερβαίνει το μήνα (άρ. 16§6 ν. 1599/86), με την προϋπόθεση ότι η αρμόδια υπηρεσία θα γνωστοποιήσει εγγράφως στον αιτούντα τους λόγους που δικαιολογούν την καθυστέρηση (άρ. 12§2). Η προθεσμία λοιπόν είναι ενδεικτική, εκτός από την περίπτωση της σιωπηρής άρνησης, οπότε η προθεσμία του ενός μήνα λειτουργεί ως αποκλειστική.

Υπό την ισχύ του νόμου 1599/86 θεωρήθηκε ότι η άρνηση της Αρχής να χορηγήσει τα αιτηθέντα διοικητικά στοιχεία συνιστά εκτελεστή διοικητική πράξη, έχει ωστόσο κριθεί ότι η έμμεση άρνηση της Διοίκησης, που λαμβάνει τη μορφή πληροφοριακού εγγράφου, δε συνιστά εκτελεστή διοικητική πράξη (ΣτΕ 2158/1991)³⁸.

Μετά τη θέση σε ισχύ του ΚΔΔσίας (ν. 2690/1999) γίνεται δεκτό ότι οι ορισμοί του άρ. 10 Συντ. εξειδικεύονται πλέον από τις διατάξεις του άρ. 5, καθώς και των άρ. 2, 4 και 24 έως 27. Το εξεταζόμενο δικαίωμα πρόσβασης ρυθμίζεται ειδικά από το άρ. 5 του ΚΔΔσίας³⁹. Αλλά και η διάταξη του άρ. 2 του ΚΔΔσίας που θετικοποιεί το έσχατο όριο του «εύλογου χρόνου» στις αυτεπάγγελτες ενέργειες της διοίκησης,

³⁸ Τάχος Α., *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, ό.π., σελ. 728-731 και 737

³⁹ Το άρθρο αυτό έχει ως εξής: «1. Κάθε ενδιαφερόμενος έχει το δικαίωμα, ύστερα από γραπτή αίτησή του, να λαμβάνει γνώση των διοικητικών εγγράφων. Ως διοικητικά έγγραφα νοούνται όσα συντάσσονται από τις δημόσιες υπηρεσίες, όπως εκθέσεις, μελέτες, πρακτικά, στατιστικά στοιχεία, εγκύκλιες οδηγίες, απαντήσεις της Διοίκησης, γνωμοδοτήσεις και αποφάσεις. 2. Όποιος έχει ειδικό έννομο συμφέρον δικαιούται, ύστερα από γραπτή αίτησή του, να λαμβάνει γνώση των ιδιωτικών εγγράφων που φυλάσσονται στις δημόσιες υπηρεσίες και είναι σχετικά με υπόθεσή του η οποία εκκρεμεί σε αυτές ή έχει διεκπεραιωθεί από αυτές. 3. Το κατά τις προηγούμενες παραγράφους δικαίωμα δεν υφίσταται στις περιπτώσεις που το έγγραφο αφορά την ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή τρίτου, ή αν παραβιάζεται απόρρητο το οποίο προβλέπεται από ειδικές διατάξεις. Η αρμόδια διοικητική αρχή μπορεί να αρνηθεί την ικανοποίηση του δικαιώματος τούτου, αν το έγγραφο αναφέρεται στις συζητήσεις του Υπουργικού Συμβουλίου ή αν η ικανοποίηση του δικαιώματος αυτού είναι δυνατόν να δυσχεράνει ουσιωδώς την έρευνα δικαστικών, διοικητικών, αστυνομικών ή στρατιωτικών αρχών σχετικά με την τέλεση εγκλήματος ή διοικητικής παράβασης. 4. Το δικαίωμα των παρ. 1 και 2 ασκείται: α) με μελέτη του εγγράφου στο κατάστημα της υπηρεσίας ή β) με χορήγηση αντιγράφου, εκτός αν η αναπαραγωγή τούτου μπορεί να βλάψει το πρωτότυπο. Η σχετική δαπάνη αναπαραγωγής βαρύνει τον αιτούντα, εκτός αν ο νόμος ορίζει διαφορετικά. Αν πρόκειται για πληροφορίες ιατρικού χαρακτήρα, αυτές γνωστοποιούνται στον αιτούντα με τη βοήθεια γιατρού, ο οποίος ορίζεται για το σκοπό αυτό. 5. Η άσκηση του κατά τις παρ. 1 και 2 δικαιώματος γίνεται με την επιφύλαξη της ύπαρξης τυχόν δικαιωμάτων πνευματικής ή βιομηχανικής ιδιοκτησίας. 6. Η απόρριψη του κατά τις παρ. 1 και 2 αιτήματος πρέπει να είναι αιτιολογημένη και να γνωστοποιείται εγγράφως στον αιτούντα το αργότερο μέσα σε ένα (1) μήνα από την υποβολή της αίτησης».

όταν δεν της τάσσεται σχετικώς από το νόμο προθεσμία ή όταν αυτή που τάσσεται είναι ενδεικτική (άρ. 10 παρ. 5 ΚΔΔσίας), κατά μείζονα λόγο γίνεται δεκτό ότι ισχύει, όταν η διοίκηση ενεργεί μετά από αίτηση των ενδιαφερομένων.

Η διάταξη της παρ. 3 του άρ. 4 του ΚΔΔσίας, που ορίζει ότι οι υπηρεσίες απαλλάσσονται από τις κατά την παρ. 1 υποχρεώσεις διεκπεραίωσης των υποθέσεων, όταν το υποβαλλόμενο σχετικώς αίτημα είναι προδήλως παράνομο ή καταχρηστικό, απηχεί γενική αρχή συγκεκριμενοποιώντας τη γενική απαγόρευση άσκησης καταχρηστικώς των θεμελιωδών δικαιωμάτων (άρ. 25 παρ. 3 Συντ.), όπως το εξεταζόμενο δικαίωμα λήψης πληροφοριών του άρ. 10 παρ. 3 Συντ.

Αξιοσημείωτη είναι και η παρ. 2 του άρ. 4 του ΚΔΔσίας που ορίζει ότι η οικεία υπηρεσία είναι υποχρεωμένη, εάν δεν μπορεί να διεκπεραιώσει συγκεκριμένη υπόθεση μέσα στην τασσόμενη προθεσμία, να το γνωστοποιεί γραπτώς στον ενδιαφερόμενο, όπως και τους λόγους της καθυστέρησης, καθώς και κάθε άλλη χρήσιμη πληροφορία⁴⁰.

Στο σημείο αυτό και προτού εξεταστούν ειδικότερα οι ορισμοί και οι προϋποθέσεις του άρ. 5 του ΚΔΔσίας ενδείκνυται προς το σκοπό πληρότητας της παρουσίασης μια συνοπτική κατά το δυνατόν αναφορά στις ρυθμίσεις που συμπληρώνουν την ισχύουσα ρύθμιση περί πρόσβασης στα έγγραφα της Διοίκησης.

β. Ρυθμίσεις που συμπληρώνουν το άρθρο 5 του ΚΔΔσίας

Εκτός από τη γενική ρύθμιση του άρ. 5 του ν. 2690/1999 προβλέπονται και άλλες ρυθμίσεις, γενικές και ειδικές, όπως εκείνη του άρ. 83 παρ. 7 του Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα. Με βάση την

⁴⁰ Καράκωστας Β., *Το Σύνταγμα, Ερμηνευτικά Σχόλια-Νομολογία*, ό.π., 2006, σελ. 239

ανωτέρω ειδική διάταξη κατοχυρώνεται το δικαίωμα κάθε δημότη ή φορολογούμενου να ζητήσει κυρωμένα αντίγραφα των πρακτικών ή των αποφάσεων του δημοτικού ή κοινοτικού συμβουλίου.

Ειδικότερη έκφραση του δικαιώματος πρόσβασης συνιστά και το δικαίωμα πρόσβασης σε πληροφορίες στο περιβάλλον που αρχικά κατοχυρώθηκε με την κοινή υπουργική απόφαση 77921/1440/1995, με την οποία έγινε μεταφορά στην ελληνική έννομη τάξη της οδηγίας 90/313/70. Το εν λόγω δικαίωμα αφορά σύμφωνα με την ως άνω κ.υ.α. σε *«κάθε διαθέσιμο από τις δημόσιες αρχές στοιχείο, σε γραπτή, οπτική, ακουστική, μηχανογραφική μορφή, για την κατάσταση των νερών, του αέρα, του εδάφους, της παιδείας, της χλωρίδας, των βιοτόπων, καθώς και γενικά των διοικητικών μέτρων και των προγραμμάτων προστασίας του περιβάλλοντος»*⁴¹.

Το δικαίωμα πρόσβασης σε αυτή την περίπτωση είναι σημαντικά ευρύτερο, καθώς φορέας του είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, χωρίς να χρειάζεται να δικαιολογεί έννομο συμφέρον, ενώ οι περιορισμοί για την ικανοποίηση του δικαιώματος είναι όλοι σχετικοί. Δηλαδή οι δημόσιες αρχές **μπορούν**, δεν είναι υποχρεωμένες, να αρνηθούν την ικανοποίηση του δικαιώματος σε μια σειρά περιπτώσεων που προσομοιάζουν με αυτές του άρ. 5 του ΚΔΔσίας⁴².

Σχετική είναι η υπ' αριθ. 3943/95 απόφαση, η οποία συγκαταλέγεται μεταξύ των αποφάσεων του ΣτΕ που, ακολουθώντας την πάγια νομολογία του ΔΕΚ σχετικά με την άμεση ισχύ, δέχονται τη δυνατότητα των ιδιωτών να επικαλούνται ευθέως στα δικαστήρια έναντι του κράτους, διατάξεις οδηγιών που δεν έχουν μεν μεταφερθεί στην ελληνική έννομη τάξη, πλην με σαφήνεια, χωρίς αιρέσεις και με

⁴¹ Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Η προστασία του διοικουμένου ...*, ό.π., σελ. 179. Βλ και Τάχο Α., *Ερμηνεία ΚΔΔσίας*, ό.π., σελ. 125, όπου επισημαίνεται ότι κατά την Οδηγία 90/313 ΕΟΚ η έννοια της πληροφoρίας είναι ευρύτερη από εκείνη του άρ. 16§1 του Ν. 1599/1986.

⁴² Σιούτη Γλ., ό.π., σελ. 256-7

αυτάρκεια παρέχουν δικαιώματα υπέρ των πολιτών. Το ΣτΕ δέχθηκε με την απόφαση αυτή την άμεση ισχύ των διατάξεων της οδηγίας 90/313/ΕΟΚ «σχετικά με την ελεύθερη πληροφόρηση για θέματα περιβάλλοντος»⁴³.

Σημειώνεται ότι η ως άνω κ.υ.α. υπ' αριθ. 77921/1440/1995 έχει ήδη αντικατασταθεί από την κ.υ.α. υπ' αριθ. 11764/653/2006 'για την πρόσβαση του κοινού στις δημόσιες αρχές για παροχή πληροφοριών σχετικά με το περιβάλλον σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της οδηγίας 2003/4/ΕΚ 'για την πρόσβαση του κοινού σε περιβαλλοντικές πληροφορίες και για την κατάργηση της οδηγίας 90/313/ΕΟΚ' του Συμβουλίου'. Σύμφωνα με την ισχύουσα πλέον κ.υ.α. «οι δημόσιες αρχές καταβάλλουν κάθε εύλογη προσπάθεια ώστε οι περιβαλλοντικές πληροφορίες που κατέχονται από τις ίδιες ή για λογαριασμό τους να παρέχονται με μορφή ή μορφότυπο που επιτρέπει την εύκολη αναπαραγωγή και πρόσβαση με τεχνολογίες επικοινωνιών μέσω υπολογιστή ή με άλλα ηλεκτρονικά μέσα».

⁴³ Η Α. Καλλία-Αντωνίου αναφέρει ειδικότερα:

«Το ΣτΕ με την εν λόγω απόφαση έκρινε ότι η προσβαλλόμενη πράξη με την οποία εκδηλώθηκε ρητή άρνηση της διοίκησης να γνωστοποιήσει στα αιτούντα νομικά πρόσωπα υδρολογικά στοιχεία αναφερόμενα στη σχετική αίτηση προς το ΥΒΕΤ, την οποία υπέβαλαν επικαλούμενα το άρθρο 16 ν. 1599/86, αποτελεί εκτελεστή διοικητική πράξη και υπόκειται σε προσβολή με αίτηση ακύρωσης.

Το ΣτΕ έκρινε, μεταξύ άλλων, ως εξής:

«Η οδηγία επιβάλλει στα κράτη μέλη να εισαγάγουν στο εσωτερικό δίκαιο ρυθμίσεις με τις οποίες θεσπίζεται υποχρέωση των διοικητικών υπηρεσιών να χορηγούν σε οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο υποβάλει σχετικό αίτημα, πληροφορίες για τα αναφερόμενα στο άρθ. 2 παρ. γ της οδηγίας θέματα περιβάλλοντος, οι οποίες περιέχονται είτε σε έγγραφα είτε σε άλλα στοιχεία που έχουν οπτική, ακουστική ή μηχανογραφική μορφή, αδιαφόρως αν τα έγγραφα ή στοιχεία αυτά έχουν εκδοθεί, συνταχθεί ή παραχθεί από τις προαναφερόμενες υπηρεσίες ή απλώς τηρούνται από αυτές. ...

Δεδομένου όμως αφενός ότι η υποχρέωση που απορρέει από την οδηγία δε συναρτάται με προϋποθέσεις υποκείμενες στην εκτίμηση των κρατών μελών, τα οποία μπορούν απλώς να προβλέψουν δυνατότητα άρνησης πληροφόρησης σε ορισμένες περιπτώσεις και να ρυθμίσουν τον τρόπο διάθεσης των πληροφοριών στους ενδιαφερόμενους, και αφετέρου ότι από το περιεχόμενό της προκύπτουν επακριβώς η ρύθμιση στην οποία αποβλέπει η οδηγία, και η σχετική υποχρέωση των κρατών μελών, κάθε ενδιαφερόμενος έχει το δικαίωμα να επικαλεστεί τους ορισμούς της οδηγίας, για να θεμελιώσει σε αυτούς αίτημα παροχής στοιχείων που δεν καλύπτονται από το άρθ. 16 ν. 1599/86. ... Η διοίκηση έχει υποχρέωση να ικανοποιήσει το αίτημα υπό τους ειδικότερους όρους και με διαδικασία που προβλέπονται στις διατάξεις του παρόντος άρθ. 16 ν. 1599/86, οι οποίες έχουν ανάλογη εφαρμογή στην περίπτωση αυτή» (βλ. Καλλία-Αντωνίου Α., Η νομολογία του ΣτΕ και του ΔΕΚ για την κοινοτική πολιτική βιώσιμης ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1999, σελ. 68-69 και 166).

Πλέον των ανωτέρω πρέπει να αναφερθεί ότι ο ν. 1599/1986 άρ. 16 παρ. 4 παρείχε εξουσιοδότηση για την έκδοση κοινών υπουργικών αποφάσεων που να εξαιρούν και άλλα έγγραφα από το δικαίωμα πρόσβασης, η εξουσιοδότηση ωστόσο αυτή ήταν ευρύτατη και αόριστη σύμφωνα με το άρ. 43 παρ. 2 Συντ⁴⁴. Κατά τον Ε. Σπηλιωτόπουλο, η εξουσιοδοτική αυτή διάταξη του ν. 1599/1986 ως γενική πρέπει να θεωρηθεί ότι έχει καταργηθεί βάσει του άρ. 33 παρ. 1 του ΚΔΔσίας. Ο ίδιος προσθέτει: *«Ζήτημα υπάρχει για την εξακολούθηση της ισχύος των κανονιστικών πράξεων που είχαν ήδη εκδοθεί και θεσπίζουν εξαιρέσεις. Ορθότερη φαίνεται η αρνητική άποψη. Πάντως οι εξαιρέσεις δεν ισχύουν στην περίπτωση που είναι αντίθετες προς τα συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα (ΣτΕ 2139/1993)»*⁴⁵.

Με την ανωτέρω γνώμη συντάσσεται ο Α. Τάχος κρίνοντας ορθή την άποψη, που υποστηρίχθηκε με τη Γν. ΝΣΚ 620/1999, σύμφωνα με την οποία με τις διατάξεις των άρ. 5 και 33 του ΚΔΔσίας δε γίνεται αναφορά σε δυνατότητα διεύρυνσης των περιπτώσεων άρνησης της Διοίκησης ή επιφύλαξης διατήρησης των εκδοθεισών στο παρελθόν Υπουργικών Αποφάσεων⁴⁶.

Ο ίδιος συγγραφέας υποστηρίζει εξάλλου ότι η υπουργική απόφαση που προβλέπεται από το ν. 1599/86, πρέπει να περιέχει αιτιολογία της άρνησης που καθιερώνει, αν και κατά κανόνα αυτή δεν απαιτείται στις κανονιστικές πράξεις. Ειδικότερα, πρέπει να περιέχει με εξειδικευμένη αναφορά τους λόγους δημοσίου συμφέροντος που δικαιολογούν την απαγόρευση. Δε θα ευσταθούσε λοιπόν ενδεχόμενη

⁴⁴ Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Η προστασία του διοικουμένου ...*, ό.π., σελ. 178-179

⁴⁵ Σπηλιωτόπουλος Ε., *Εγχειρίδιο διοικητικού δικαίου*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2000, σελ. 166, υποσημ. 4. Βλ και την αντίθετη άποψη του Π. Δαγτόγλου, σύμφωνα με τον οποίο το άρ. 5 του ΚΔΔσίας επαναλαμβάνει ουσιαστικά τη ρύθμιση του άρ. 16 του ν. 1599/86, χωρίς να συμπίπτει πλήρως με αυτήν και συνεπώς να την καταργεί (άρ. 33 παρ. 1 ΚΔΔσίας). Ως αποτέλεσμα, εξακολουθούν να εφαρμόζονται όσες εξαιρέσεις του δικαιώματος γνώσης προστέθηκαν, κατ' εξουσιοδότηση του ν. 1599/86, με κοινές υπουργικές αποφάσεις (Δαγτόγλου Π., ό.π., σελ. 331-332).

⁴⁶ Τάχος Α., *Ερμηνεία ΚΔΔσίας*, ό.π., σελ. 123

προβολή του επιχειρήματος ότι η άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης θα προκαλέσει συσσώρευση αιτήσεων των ενδιαφερόμενων και συνεπώς υπερβολικό φόρτο εργασίας στην αρμόδια υπηρεσία (αντίθετα έκρινε η ΣτΕ 1400/1992). Ένα τέτοιο επιχείρημα δεν μπορεί να ευσταθεί, καθώς, όπως επισημαίνει ο Α. Τάχος, οδηγεί στην ανέλεγκτη διοικητική δράση που θα διέπεται από την αρχή της σκοπιμότητας και θα αντίκειται στην αρχή της χρηστής διοίκησης.

Επιπλέον, σύμφωνα και με τη νομολογία του γαλλικού Conseil d'Etat, που ερμήνευσε τον ταυτόσημο γαλλικό νόμο, πρέπει τα είδη των διοικητικών στοιχείων που εξαιρεί η εν λόγω υπουργική απόφαση, ν' αντιστοιχούν στις κατηγορίες που εξαιρεί ο νόμος.

Η υπουργική απόφαση δεν μπορεί λχ να καθιερώνει άρνηση γνώσης εγγράφων που έχουν συνταχθεί από τους αιτούντες (λχ υποψήφιους σε διαγωνισμό, πρβλ. ΣτΕ 1400/1992). Άλλωστε το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών στοιχείων, που αφορούν την ιδιωτική ζωή του αιτούντα, ισχύει υπέρ αυτού, η Διοίκηση υποχρεούται λοιπόν να επιτρέψει την πρόσβαση, στην περίπτωση που το αιτηθέν έγγραφο αναφέρεται στον αιτούντα (βλ και τις ρητές διατάξεις των παρ. 1 και 5 του άρ. 16 του ν. 1599/1986).

Συμπερασματικά, παρατηρείται ότι η υπουργική απόφαση συνιστά την **εξαιρέση** που δεν πρέπει να αναιρεί τον κανόνα της γνώσης των διοικητικών εγγράφων⁴⁷.

Ειδικές διατάξεις ισχύουν και για την πρόσβαση της Γενικής Γραμματείας της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος σε διοικητικές πηγές και αρχεία για τη χρήση των στοιχείων από την ίδια ή από ιδιώτες (άρ. 1, 3, 5, 6, 7, 8 και 14 του ν. 2392/1996).

⁴⁷ Τάχος Α., *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, ό.π., σελ. 735-736

Διαφορετική είναι η περίπτωση κατά την οποία ο νόμος χαρακτηρίζει ορισμένα δημόσια έγγραφα ως «δημόσια βιβλία», το περιεχόμενο των οποίων είναι προσιτό σε όποιον θέλει να τα συμβουλευθεί, όπως τα βιβλία των μεταγραφών (άρ. 1200-1201 ΑΚ και 791 ΚΠολΔ) και τα ληξιαρχικά βιβλία (άρ. 8 § 2, ΝΛΠρ). Βάσει νόμου μπορεί να απαγορευθεί η πρόσβαση στα βιβλία αυτά, προκειμένου να προστατευθεί ο ιδιωτικός βίος, λχ ορισμένα στοιχεία της υιοθεσίας ανηλίκων τηρούνται σε «απόρρητο βιβλίο» (άρ. 1559 ΑΚ, άρ. 20 ν. 610/1970 και άρ. 8 § 1 ν. 2447/1996)⁴⁸.

Σχετική είναι η απόφαση υπ' αρ. 11076/1998 του Μ. Πρωτ. Θεσ., σύμφωνα με την οποία η πρόσβαση στις ληξιαρχικές πράξεις γέννησης, για κανένα λόγο δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι προσκρούει στο απόρρητο ή ότι με τη γνώση τους ακόμη και από τρίτο μπορεί να διαταραχθεί η ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή άλλων προσώπων, όπως πχ συμβαίνει αν παραβιασθεί η μυστικότητα της υιοθεσίας (άρ. 1559 ΑΚ). Έτσι δεν αντιβαίνει στη διάταξη του άρ. 261 ΚΠολΔ (in fine) ή στο άρ. 25 § β ν. 1756/1988 η επίδειξη ή χορήγηση αντιγράφων ληξιαρχικών πράξεων γέννησης. Μετά τα παραπάνω και δεχόμενο ότι είναι μείζονος ψυχικής σημασίας για τον αιτούντα η έρευνα για το αν το φερόμενο ως νεκρό παιδί του ζει, το ως άνω δικαστήριο έκρινε ότι πρέπει η ένδικη αίτηση να γίνει δεκτή ως βάσιμη και κατ' ουσίαν και ότι πρέπει να υποχρεωθεί ο καθού Δήμος Θεσ/νίκης να χορηγήσει στον αιτούντα με δαπάνες του νόμιμα επικυρωμένα αντίγραφα όλων των ληξιαρχικών πράξεων γέννησης για τη χρονική περίοδο από 1 ως 30.4.1972.

Σύμφωνα εξάλλου με την απόφαση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (στο εξής ΑΠΔΠΧ ή Αρχή) 11/2003 το θετό τέκνο έχει δικαίωμα πρόσβασης σε κάθε αρχείο που το αφορά, προκειμένου να μάθει την ταυτότητα των βιολογικών του γονέων

⁴⁸ Τάχος Α., *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, ό.π., σελ. 728-729

(άρ. 1559 παρ. 2 ΑΚ). Άλλα προσωπικά δεδομένα που αφορούν τους βιολογικούς γονείς, δεν επιτρέπεται να χορηγούνται στον ενήλικο υιοθετημένο⁴⁹.

Επιπλέον, με τη Γν. ΝΣΚ 689/1995 κρίθηκε ότι δεν παρέχεται νόμιμο έρεισμα, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρ. 16 Ν. 1599/1986, 8 παρ. 2 Ν. 344/1976 και 42 παρ. 1 Ν. 1946/1991, προς παροχή αδείας στην εταιρία Genealogical society of Utah των ΗΠΑ για τη μικροφωτογράφιση του συνόλου των Ληξιαρχικών βιβλίων της Επικράτειας (μέχρι του έτους 1950) για γενεαλογική χρήση⁵⁰.

⁴⁹ Σωτηρόπουλος Β., *Η αρχή «εν αμφιβολία υπέρ του υποκειμένου» στο δίκαιο προστασίας προσωπικών δεδομένων*, ΝοΒ, 6 (2005), σελ. 1203

⁵⁰ Σολδάτος Δ., *ό.π.*, σελ. 59 και 71

II. Προϋποθέσεις πρόσβασης και δυνατότητες προστασίας

1. Αντικείμενο, φορείς και υπόχρεοι του δικαιώματος πρόσβασης

α. Εννοιολογική προσέγγιση του όρου «διοικητικά έγγραφα»

Στο πλαίσιο των ρυθμίσεων του άρ. 5 του ΚΔΔσίας⁵¹, ως διοικητικά έγγραφα νοούνται όλα τα έγγραφα που συντάσσονται από δημόσιες υπηρεσίες και ιδίως εκθέσεις, μελέτες, πρακτικά, στατιστικά στοιχεία, εγκύκλιοι, οδηγίες, απαντήσεις, γνωμοδοτήσεις, αποφάσεις⁵². Η αναφορά αυτή είναι εντελώς ενδεικτική. Στην έννοια των διοικητικών εγγράφων περιλαμβάνονται λχ και τα έγγραφα των πειθαρχικών φακέλων, εκτός αν η γνωστοποίησή τους μπορεί να δυσχεράνει την έρευνα που διεξάγει η διοικητική αρχή (ΣτΕ 5271/1991)⁵³.

Με άλλα λόγια, ως διοικητικό έγγραφο νοείται ό,τι υπάρχει μέσα στα αρχεία της Διοίκησης και έχει λάβει την τελική του μορφή -εκείνο δηλαδή το έγγραφο του οποίου έχει τελειωθεί η διαδικασία έκδοσης ή

⁵¹ Κατά τον Α. Τάχο, *Ερμηνεία ΚΔΔσίας*, ό.π., σελ. 125, οι ρυθμίσεις του ως άνω άρθρου δεν ταυτίζονται με εκείνες του άρ. 16 του Ν. 1599/1986 (βλ. και άρ. 33 ΚΔΔσίας).

⁵² Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Η προστασία του διοικουμένου ...*, ό.π., σελ. 171

⁵³ Σπηλιωτόπουλος Ε., ό.π., σελ. 165, υποσημείωση 1 και 2.

έστω κατάρτισης (σχέδιο) και όχι εκείνο που βρίσκεται ακόμη στο στάδιο της επεξεργασίας (βλ Τάχο, 2003, σελ. 733 και Γν. ΝΣΚ 80/1999 και 383/2000, καθώς και την αντίθετη άποψη του Π. Λαζαράτου αναφορικά με τα σχέδια διοικητικών πράξεων, 1994, σελ. 1014). Στα διοικητικά έγγραφα εντάσσονται συνεπώς και οι φωτογραφικές ή κινηματογραφικές παραστάσεις, οι φωνοληψίες και κάθε άλλη μηχανική απεικόνιση, όπως ορίζει το άρ. 444 ΚΠολΔ.

Σύμφωνα εξάλλου με τον ορισμό που περιέχεται στον Ποινικό Κώδικα, έγγραφο συνιστά κάθε γραπτό που προορίζεται ή είναι πρόσφορο να αποδείξει γεγονός με έννομη σημασία, αλλά και κάθε μέσο που χρησιμοποιείται από υπολογιστή ή άλλο υλικό στο οποίο εγγράφεται οποιαδήποτε πληροφορία, εικόνα, σύμβολο ή ήχος (άρ. 13 γ', εδ. β' ΠΚ)⁵⁴.

Στην έννοια του διοικητικού εγγράφου αναφέρεται αρνητικά η Γν. ΝΣΚ 95/1997, σύμφωνα με την οποία ως διοικητικά έγγραφα δε νοούνται οι απλές σημειώσεις, που δε φέρουν υπογραφή και δεν αποδεικνύουν την από ορισμένη διοικητική αρχή προέλευσή τους και επομένως δεν περιέχουν βούληση διοικητικού οργάνου⁵⁵.

Σχετική είναι και η Γν. ΝΣΚ 668/1999, με την οποία γίνεται δεκτό ότι η κασέτα μαγνητοφώνησης των συνεδριάσεων συλλογικού οργάνου δε συνιστά έγγραφο ούτε καταρτισμένο σχέδιο διοικητικού εγγράφου, αλλά απλώς χρησιμοποιείται, για να διευκολυνθεί η κατάρτιση των πρακτικών συνεδριάσεως.

Διοικητικά έγγραφα έχει υποστηριχθεί ότι θα πρέπει να θεωρηθούν και τα μη προερχόμενα από δημόσιες υπηρεσίες, αλλά χρησιμοποιηθέντα

⁵⁴ Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Η προστασία του διοικουμένου ...*, ό.π., σελ. 171

⁵⁵ Πρβλ και Γν. ΝΣΚ 117/2006, σχέδια ή απλές σημειώσεις, τα οποία δεν φέρουν υπογραφή και δεν αποδεικνύουν την από ορισμένη διοικητική αρχή προέλευσή τους και περιέχουν αβέβαιο κείμενο, διότι δεν περιέχουν βούληση διοικητικού οργάνου τελειωμένη με την υπογραφή του, δεν αποτελούν διοικητικά έγγραφα, ώστε να είναι επιτρεπτή η πρόσβαση σ' αυτά. Ούτε δημιουργείται έγγραφο συστατικό ή αποδεικτικό εννόμου σχέσεως, αλλά απλό σχέδιο εγγράφου, όταν είναι απαραίτητη για τη νόμιμη συγκρότησή του και η προσυπογραφή και άλλων (Συνήγορος, 55 (2006), σελ. 30-1).

ή ληφθέντα υπόψιν για τον καθορισμό της διοικητικής δράσης ή διαμόρφωση γνώμης ή κρίσης διοικητικού οργάνου (Γν. ΝΣΚ 243/2000).

Επιπλέον, σύμφωνα με τη Γν. ΝΣΚ 584/1987, στοιχεία από μαγνητικά αρχεία ηλεκτρονικών υπολογιστών της Διοίκησης δε χορηγούνται, όταν για την εξεύρεσή τους απαιτείται επεξεργασία με ειδικό προς τούτο πρόγραμμα⁵⁶.

Στο σημείο αυτό ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στα **ηλεκτρονικά** διοικητικά έγγραφα. Στη σύγχρονη εποχή και ενόψει της θεσμικής και υλικής βοήθειας που παρέχουν οι νέες τεχνολογίες και ιδίως η πληροφορική και η τηλεματική, λόγος γίνεται για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση (e-government), η οποία εντασσόμενη στο τρίτο κοινοτικό πλαίσιο στήριξης αποτελεί κύριο στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η δημόσια διοίκηση μπορεί πλέον στην εποχή της κοινωνίας της πληροφορίας να αναπτύσσει τη δραστηριότητά της και με τη έκδοση διοικητικών πράξεων με βάση ηλεκτρονικά μέσα. Προκειμένου όμως οι πράξεις αυτές να έχουν τα αυτά έννομα αποτελέσματα με τις διοικητικές πράξεις που εκδίδονται με τον παραδοσιακό τρόπο, αναγκαία θεωρείται η αναγνώριση της αυτόνομης νομικής υπόστασης του ηλεκτρονικού διοικητικού εγγράφου.

Προς το σκοπό αυτό έχει προταθεί η υιοθέτηση ενός πλάσματος νόμου βάσει των διατάξεων των άρ. 169 ΚΔΔ και 444 ΚΠολΔ (...κάθε άλλη απεικόνιση, ... κάθε μηχανική απεικόνιση). Έχει ωστόσο υποστηριχθεί και η αντίθετη άποψη που ερειδόμενη στην παρ. 2 του άρ. 10 του ΚΔΔσίας αρνείται την αυτόνομη νομική υπόσταση του ηλεκτρονικού διοικητικού εγγράφου. Σύμφωνα με την εν λόγω διάταξη ο ενδιαφερόμενος μπορεί να υποβάλει εντός της προβλεπόμενης προθεσμίας την αίτησή του με μηχανικό μέσο, εφόσον το μέσο αυτό

⁵⁶ Τάχος Α., *Ερμηνεία ΚΔΔσίας*, ό.π., σελ. 123

αφήνει αποτύπωμα που καθιστά αναμφίβολη την αναγνώριση του μηχανήματος αποστολής και παραλαβής, καθώς και της ημερομηνίας και ώρας αποστολής και παραλαβής. Οφείλει όμως στη συνέχεια και εντός 5 ημερών από τη λήξη της προθεσμίας να υποβάλει έγγραφο με όμοιο περιεχόμενο και με την ιδιόχειρη υπογραφή του.

Ως ορισμός του ηλεκτρονικού διοικητικού εγγράφου θα μπορούσε κατά τη διατύπωση του Θ. Πανάγου να θεωρηθεί ο ακόλουθος: *«Ηλεκτρονικό διοικητικό έγγραφο είναι κάθε ηλεκτρονική αποτύπωση πράξεων, γεγονότων και δεδομένων, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν κατά την άσκηση δραστηριότητας των θεσμικών οργάνων του κράτους και της δημόσιας διοίκησης»*⁵⁷.

Πρέπει να επισημανθεί ότι οι πράξεις, τα δεδομένα και τα έγγραφα της δημόσιας διοίκησης, που δημιουργούνται με ηλεκτρονικά μέσα, συνιστούν την πρωτογενή πληροφορία, από την οποία είναι δυνατή η αναπαραγωγή και δημιουργία αντιγράφων για κάθε νόμιμη χρήση.

Εξάλλου, η δημιουργία (και συνεκδοχικά η νομοθετική πρόβλεψη) των ηλεκτρονικών διοικητικών εγγράφων προϋποθέτει τα ακόλουθα στοιχεία:

α) Ταυτοποίηση του αρμόδιου για τη δημιουργία του εγγράφου υποκειμένου, καθώς και της διοίκησης στην οποία το υποκείμενο αυτό οργανικά ανήκει. Σχετική είναι η παρ. 15 του άρ. 14 του ν. 2672/1998, σύμφωνα με την οποία τα μηνύματα μεταξύ των υπηρεσιών του δημοσίου, των νπδδ και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης (στο εξής ΟΤΑ) ή μεταξύ αυτών και των ενδιαφερόμενων φυσικών ή νομικών

⁵⁷ Κατά τον Ι. Καράκωστα *«ηλεκτρονικό έγγραφο είναι σύνολο δεδομένων που έχουν εγγραφεί στο μαγνητικό δίσκο ενός η/υ, αφού γίνουν αντικείμενο επεξεργασίας και μπορούν να αποτυπωθούν με βάση τις εντολές του προγράμματος κατά τρόπο αναγνώσιμο είτε στην οθόνη του μηχανήματος είτε στον προσαρτημένο εκτυπωτή»*. Επιπλέον ως ηλεκτρονικά έγγραφα στο **Διαδίκτυο** θεωρούνται κάθε είδους εγγραφές στην οθόνη του η/υ, όπως ηλεκτρονικές επιστολές, ιστοσελίδες, ραδιοφωνικές εκπομπές κτλ. Κατ' άλλη διατύπωση *«ηλεκτρονικά διαδικτυακά έγγραφα είναι κάθε είδους σταθερά ενσωματωμένες σε υλικό φορέα εγγραφές δεδομένων, που διακινούνται στο Διαδίκτυο»* (Καράκωστας Ι., *Δίκαιο & Ίντερνετ, Νομικά ζητήματα του διαδικτύου*, Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2003, σελ. 191-193).

προσώπων ιδιωτικού δικαίου με τηλεομοιοτυπία και ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, πρέπει να περιέχουν τουλάχιστον τη διεύθυνση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου αποστολέα και λήπτη, τον πλήρη τίτλο της αποστέλλουσας υπηρεσίας, το ονοματεπώνυμο, την ιδιότητα και τον αριθμό τηλεφώνου του χειριστή. Αν στο μήνυμα προσαρτώνται και αρχεία προσωπικών δεδομένων, αναγράφεται και ο χαρακτήρας και τα στοιχεία προσδιορισμού της ταυτότητάς τους.

β) Υπογραφή του εγγράφου με ψηφιακή υπογραφή. Σύμφωνα με το άρ. 3 του π.δ. 150/2001 (αλλά και την παρ. 22 του άρ. 14 του ν. 2672/1998, σε εκτέλεση του οποίου εκδόθηκε το ως άνω π.δ., που εναρμόνισε την εθνική νομοθεσία με την Οδηγία 99/93/EK και Συμβουλίου) η προηγμένη (ψηφιακή) ηλεκτρονική υπογραφή που βασίζεται σε ανεγνωρισμένο πιστοποιητικό και δημιουργείται από ασφαλή διάταξη δημιουργίας υπογραφής, επέχει θέση ιδίχειρης υπογραφής τόσο στο ουσιαστικό όσο και δικονομικό δίκαιο.

Ωστόσο κάθε έγγραφο που φέρει ηλεκτρονική ή ψηφιακή υπογραφή έχει πλήρη ισχύ, ανεξάρτητα από το αν πληρούνται οι ανωτέρω προϋποθέσεις⁵⁸.

γ) Καταλληλότητα των εγγράφων να αποτελούν αντικείμενο διαχείρισης μέσω ηλεκτρονικών μέσων και να καταχωρίζονται με τη μέθοδο του ηλεκτρονικού πρωτοκόλλου.

⁵⁸ Βλ και την άποψη του Ι. Καράκωστα, ο οποίος επισημαίνει αρχικά ότι ο όρος ψηφιακή υπογραφή είναι ειδικός σε σχέση με τον όρο ηλεκτρονική υπογραφή, για την οποία χρησιμοποιούνται και σύμμετρα κρυπτογραφικά συστήματα (για την ψηφιακή υπογραφή χρησιμοποιείται η ασύμμετρη κρυπτογράφηση). Ο ίδιος συγγραφέας αναφέρει ακολούθως ότι πριν το π.δ. 150/2001 δεν ήταν δυνατή η εξομοίωση της ηλεκτρονικής υπογραφής προς την ιδίχειρη, συνακόλουθα το ηλεκτρονικό έγγραφο, που έφερε ηλεκτρονική υπογραφή, αν χρησιμοποιούνταν ως συστατικός τύπος δικαιοπραξίας, οδηγούσε σε ακυρότητα της δικαιοπραξίας κατ' άρ. 160 παρ. 1 ΑΚ, ενώ δε διέθετε καμία αποδεικτική δύναμη κατά το άρ. 443 παρ. 1 ΚΠολΔ, χρησιμοποιούνταν όμως παραδεκτά ως αποδεικτικό έγγραφο βάσει του άρ. 444 παρ. 3 ΚΠολΔ. Η αναγνώριση της προηγμένης ηλεκτρονικής υπογραφής υπό το ισχύον νομικό πλαίσιο επιτρέπει την ευθεία εφαρμογή των άρ. 160 ΑΚ και 443 ΚΠολΔ, η χρήση συνεπώς της (απλής) ηλεκτρονικής υπογραφής σε ηλεκτρονικά έγγραφα, σε περιπτώσεις που απαιτείται η τήρηση του συστατικού τύπου του ιδιωτικού εγγράφου, οδηγεί σε ακυρότητα της δικαιοπραξίας κατά τις διατάξεις των άρ. 160 παρ. 1 και 159 παρ. 1 ΑΚ. Επιτρέπεται ωστόσο να χρησιμοποιηθούν ως μέσα απόδειξης κατά το άρ. 444 παρ. 3 ΚΠολΔ (Καράκωστας Ι., *ό.π.*, σελ. 194, 201 και 205-206).

δ) Προσβασιμότητα στα ηλεκτρονικά έγγραφα μέσω αυτοματοποιημένων πληροφορικών συστημάτων.

ε) Αναγνωρισιμότητα του εγγράφου τόσο από το δημόσιο υπάλληλο όσο και από τον ενδιαφερόμενο.

στ) Δυνατότητα διακίνησης με τηλεματικά μέσα, εκτύπωσης με εκτυπωτή αλλά και αναπαραγωγής και αντιγραφής σε πρόσφορα παραδοσιακά ή/και μαγνητικά μέσα. Η δυνατότητα αυτή δεν αναιρεί την ιδιότητα του εγγράφου ως ηλεκτρονικού, διότι, όπως έχει ήδη αναφερθεί, το πρωτότυπο παραμένει σε ηλεκτρονική μορφή.

Εκτός των γενικών αυτών στοιχείων στις ειδικές αρχές για το σχηματισμό των ηλεκτρονικών διοικητικών εγγράφων εντάσσονται μεταξύ άλλων και το, χρονικά και ποιοτικά, αμετάβλητο του περιεχομένου και της δομής των εγγράφων, καθώς και η δυνατότητα επισύναψης στο έγγραφο σχεδίων, ήχων κλπ, κατά τρόπο που να παραμένουν αναλλοίωτα.

Επιπρόσθετα, με την παρ. 19 του άρ. 14 του ν. 2672/1998 ορίζεται ότι προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Οικονομικών, Ανάπτυξης και Μεταφορών και Επικοινωνιών, καθορίζει μεταξύ άλλων τους τεχνικούς κανόνες για την κατάρτιση, την αποστολή, τη διατήρηση, την αντιγραφή και την αναπαραγωγή μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

Στην παρ. 20 του εν λόγω άρθρου προβλέπεται ότι με το αυτό ή μεταγενέστερο προεδρικό διάταγμα μπορεί να επεκτείνεται η διακίνηση μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου σ' όλες ή ορισμένες κατηγορίες διοικητικών εγγράφων. Η επέκταση επιτρέπεται μόνο σε μηνύματα που φέρουν ψηφιακή υπογραφή, σύμφωνα με τους όρους που θέτει το σχετικό προεδρικό διάταγμα.

Σε εκτέλεση των ανωτέρω διατάξεων εκδόθηκε το π.δ. 342/2002, σύμφωνα με το οποίο διακίνηση με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο εγγράφων χωρίς ψηφιακή υπογραφή επιτρέπεται μεταξύ των υπηρεσιών του δημοσίου, των νπδδ και των ΟΤΑ ή μεταξύ αυτών και φυσικών ή νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου, αν δεν συνδέεται με την παραγωγή έννομων αποτελεσμάτων ή με την άσκηση δικαιώματος, ιδίως όταν το περιεχόμενο των εγγράφων αφορά σε ερωτήματα, εγκυκλίους ή αιτήσεις παροχής πληροφοριών.

Το ανωτέρω προεδρικό διάταγμα ρυθμίζει ακόμη τη διακίνηση με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο διοικητικών εγγράφων (που αναφέρει περιοριστικά και που έχουν καταρτισθεί με τον παραδοσιακό τρόπο) ορίζοντας ως προϋπόθεση αυτής τη θέση ψηφιακής υπογραφής επί των εγγράφων. Η ρύθμιση αυτή κρίνεται ότι υπερβαίνει την παρασχεθείσα από την παρ. 20 του άρ. 14 του ν. 2672/1998 εξουσιοδότηση, η οποία αφορούσε στη διακίνηση μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και όχι διοικητικών εγγράφων.

Με βάση τα ανωτέρω συνάγεται ότι η πρόσβαση στο ηλεκτρονικό διοικητικό έγγραφο θα μπορούσε να γίνει με **αναλογική** εφαρμογή του άρ. 5 του ΚΔΔσίας, αφού ληφθεί υπόψη η τεχνολογική ιδιαιτερότητα του εν λόγω εγγράφου. Εξάλλου, η δημόσια διοίκηση οφείλει να προβεί στην υιοθέτηση προγράμματος ασφάλειας ενόψει της σωρείας των ηλεκτρονικών ‘επιθέσεων’ που δέχονται καθημερινά τα διάφορα ηλεκτρονικά συστήματα. Το πρόγραμμα αυτό πρέπει να περιέχει ανάλυση των κινδύνων που απειλούν τα ηλεκτρονικά συστήματα, καθώς και τη στρατηγική ασφάλειας, με πρωταρχικό μέτρο τη μέριμνα για την προστασία των προσωπικών δεδομένων⁵⁹.

⁵⁹ Πανάγος Θ., *Το ηλεκτρονικό διοικητικό έγγραφο, δημιουργία και διαχείριση*, ΝοΒ, 2 (2006), σελ. 11επ

β. Φορείς, υπόχρεοι και λοιποί ορισμοί του άρ. 5 του ΚΔΔσίας

Όπως προκύπτει από την παρ. 1 του άρ. 5 του ν. 2690/1999 που ορίζει ότι «**κάθε ενδιαφερόμενος έχει το δικαίωμα ύστερα από γραπτή αίτησή του να λαμβάνει γνώση των διοικητικών εγγράφων**», και την παρ. 2, σύμφωνα με την οποία «**όποιος έχει ειδικό έννομο συμφέρον δικαιούται ... να λαμβάνει γνώση των ιδιωτικών εγγράφων**», στις προϋποθέσεις του υπό μελέτη δικαιώματος δεν εντάσσεται η συνδρομή του εννόμου συμφέροντος παρά μόνο ως προϋπόθεση γνώσης των ιδιωτικών εγγράφων και συγκεκριμένα υπό τη μορφή της συνδρομής ειδικού εννόμου συμφέροντος.

Κατ' ακολουθία, τα κριτήρια για τη χάραξη των ορίων ως προς τη νομιμοποίηση του αιτούντος βάσει της παρ. 1 προσφέρει η διάταξη του άρ. 25 παρ. 3 Σ, σύμφωνα με την οποία «η καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος δεν επιτρέπεται»⁶⁰.

Ο όρος «ενδιαφερόμενος» χρησιμοποιείται προφανώς υπό την έννοια απλώς του αιτούντα, έχει με άλλα λόγια την έννοια ότι δε συντρέχει αρνητική προϋπόθεση που αποκλείει την ικανοποίηση του δικαιώματος γνώσης. Υποστηρίχθηκε και η άποψη (Γν. ΝΣΚ 243/2000) ότι με τον ως άνω όρο «ο νομοθέτης προβαίνει σε ρητή καθιέρωση του

⁶⁰ Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Η προστασία του διοικουμένου ...*, ό.π., σελ. 171-172. Βλ και την αντίθετη άποψη του Π. Δαγτόγλου (ό.π., σελ. 331), κατά τον οποίο το άρ. 5 απαιτεί τη συνδρομή εννόμου συμφέροντος, καθώς και την άποψη της Γλ. Σιούτη, σύμφωνα με την οποία ο όρος ενδιαφερόμενος σημαίνει αυτόν που έχει κάποιο εύλογο ενδιαφέρον και υποβάλλει προς το σκοπό αυτό αίτηση (ό.π., σελ. 255).

Όπως εύστοχα επισημαίνει και η Λ. Μήτρου (*Προστασία περιβάλλοντος εναντίον της προστασίας πληροφοριών*;, Νόμος και Φύση, 1 (1996), σελ. 10-11), «η αποσύνδεση του δικαιώματος πρόσβασης στα αρχεία από την προϋπόθεση έννομου συμφέροντος του αιτούντος αντανακλά και ταυτόχρονα σηματοδοτεί μια αλλαγή των αξιών που βρίσκονται στη βάση θεμελίωσης της πρόσβασης στην πληροφόρηση: δεν πρόκειται μόνο για το δικαίωμα υπεράσπισης ως έκφραση του ατομικού δικαιώματος της προηγούμενης ακρόασης, αλλά στο προσκήνιο τίθεται πλέον η προστασία του κοινωνικού συνόλου (η υπογράμμιση της γράφουσας). Η άσκηση αυτού του δικαιώματος είναι όρος για τη συμμετοχή του πολίτη στην παραγωγή των αποφάσεων που τον αφορούν και ταυτόχρονα στη διαμόρφωση και υλοποίηση του γενικού συμφέροντος. ... Το περιεχόμενο και το εύρος του δικαιώματος πληροφόρησης ορίζεται και φωτίζεται ακριβώς από το χαρακτήρα του ως εργαλείου συμμετοχής στον προγραμματισμό, ως μέσου ελέγχου της Διοίκησης αλλά και διαμόρφωσης της κοινής γνώμης».

(ευλόγου) ενδιαφέροντος, ως προϋπόθεσης για την πρόσβαση στα διοικητικά έγγραφα». Η άποψη αυτή κατά τον Α. Τάχο είναι ορθή, εφόσον γίνει δεκτό ότι η προϋπόθεση του ευλόγου ενδιαφέροντος (στην οποία αναφέρεται η προηγούμενη νομολογία, πρβλ. ΣτΕ 1397/1993, 841/1997, 205/2000 κ.ά.) αντιστοιχεί στη γενική διάταξη που ορίζει ότι η Διοίκηση απαλλάσσεται από την υποχρέωση ν' αποφασίσει και ν' απαντήσει στο διοικούμενο, «αν το αίτημα είναι προδήλως παράνομο ή επαναλαμβάνεται κατά τρόπο καταχρηστικό» (άρ. 4§3 ΚΔΔσίας). Ασφαλώς όμως το αίτημα μπορεί να είναι καταχρηστικό και όταν διατυπώνεται για π ρ ώ τ η φορά.

Κατά τον ίδιο συγγραφέα ορθώς υποστηρίχθηκε ότι η έννοια του «ειδικού» εννόμου συμφέροντος είναι εκείνη του άρ. 902 ΑΚ (Γν. ΝΣΚ 106/1999 και 620/1999)⁶¹. Υποστηρίχθηκε ειδικότερα ότι επιτρέπεται η χορήγηση αντιγράφων ιδιωτικών εγγράφων τα οποία έχουν ενσωματωθεί σε διοικητικά έγγραφα, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρ. 24 του Ν. 2121/1993 (προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας), δηλ εφόσον τα εν λόγω αντίγραφα πρόκειται να χρησιμοποιηθούν σε δικαστική ή διοικητική διαδικασία, για την οποία κρίνονται απαραίτητα. Όταν ιδιωτικά έγγραφα έχουν απλώς υποβληθεί στην Υπηρεσία, χορηγούνται αντίγραφά τους, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρ. 902 ΑΚ σε συνδυασμό, όπου αυτό απαιτείται, του άρ. 24 του Ν. 2121/1993 (Γν. ΝΣΚ 106/1999)⁶².

Η ανωτέρω Γνωμοδότηση δέχεται ότι η διάταξη του άρ. 5§2 του ΚΔΔσίας εμφανίζεται ως ειδική και κατ' αρχήν επικρατούσα της διάταξης του άρ. 902 ΑΚ. Το άρ. 902 ΑΚ εφαρμόζεται γενικά σε κάθε

⁶¹ Βλ και Σπηλιωτόπουλο Ε., *ό.π.*, σελ. 165, κατά τον οποίο ως ειδικό έννομο συμφέρον νοείται η επιδίωξη ικανοποίησης συγκεκριμένου δικαιώματος από τη Διοίκηση ή η επιδίωξη δικαστικής προστασίας.

⁶² Τάχος Α., *Ερμηνεία ΚΔΔσίας*, *ό.π.*, σελ. 121-3

άλλη διαδικασία, εφόσον δε πρόκειται για υπόθεση εκκρεμή επί δικαστηρίου έχουν εφαρμογή τα άρ. 450-1 ΚΠολΔ⁶³.

Εξάλλου ως **ιδιωτικό** έγγραφο νοείται κάθε έγγραφο που έχει συνταχθεί από πρόσωπο που δεν είναι όργανο με τη στενή ή ευρεία έννοια του Δημοσίου, των ΟΤΑ ή ΝΠΔΔ, όπως λχ συμβολαιογραφικά έγγραφα, εκθέσεις δικαστικών επιμελητών, συμφωνητικά, δηλώσεις, επιστολές ιδιωτών κλπ⁶⁴.

Επίσης, σύμφωνα με το άρ. 1 του ν. 2690/1999 **αποδέκτες** του αιτήματος είναι οι δημόσιες υπηρεσίες που ανήκουν στο νομικό πρόσωπο του Κράτους (Κρατική Διοίκηση), πχ υπουργείων, περιφερειών ή άλλων αποκεντρωμένων κρατικών υπηρεσιών κατ' άρ. 101 Συντ., εκείνες που ανήκουν στους ΟΤΑ (δήμους, κοινότητες) και τα νπδδ (δημόσιο τομέα εν στενή έννοια).

Δε συνιστούν αποδέκτες του δικαιώματος οι υπηρεσίες των δικαστηρίων και των εισαγγελιών, καθώς και της Βουλής. Η Α. Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά προσθέτει συναφώς: «Ο νόμος 1599/1986 περιλαμβάνει όλα τα έγγραφα του «δημόσιου τομέα». Ο δημόσιος τομέας είναι χώρος ευρύτερος της Δημόσιας Διοίκησης, διότι περιλαμβάνει και τα νομικά πρόσωπα τα εξαρτώμενα αμέσως ή εμμέσως ή επιχορηγούμενα ή εποπτευόμενα από το Κράτος, ασχέτως αν τα νομικά αυτά πρόσωπα είναι δημοσίου δικαίου ή ιδιωτικού ή μικτού δικαίου (τράπεζες κτλ)». Γίνεται δηλαδή δεκτό εν προκειμένω (και στα πλαίσια εφαρμογής του ν. 2690/1999) το ουσιαστικό (λειτουργικό) κριτήριο και όχι το οργανικό⁶⁵. Ως αποδέκτες του δικαιώματος εννοούνται επίσης και οι ανεξάρτητες

⁶³ Σολδάτος Δ., *ό.π.*, σελ. 54-55

⁶⁴ Σηλιωτόπουλος Ε., *ό.π.*, σελ. 165. Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι ο όρος ιδιωτικά έγγραφα δε χρησιμοποιείται κυριολεκτικά, καθώς τα ιδιωτικά έγγραφα, όταν πρωτοκολληθούν στην Υπηρεσία, αποκτούν το χαρακτήρα δημόσιου εγγράφου (βλ. άρ. 16 ΚΔΔσίας και Τάχος Α., *Ερμηνεία ΚΔΔσίας*, *ό.π.*, σελ. 122).

⁶⁵ Βλ και την αντίθετη άποψη του Π. Δαγτόγλου (*ό.π.*, σελ. 331), σύμφωνα με τον οποίο το δικαίωμα πρόσβασης περιορίζεται στα έγγραφα που συντάσσονται από τις υπηρεσίες του δημοσίου, των ΟΤΑ και των άλλων νπδδ (άρ. 5 παρ. 1 σε συνδυασμό με το άρ. 1 του ΚΔΔσίας).

αρχές είτε συνταγματικά (άρ. 101^A Συντ.) είτε νομοθετικά προβλεπόμενες⁶⁶.

Αν η σχετική αίτηση υποβληθεί σε αναρμόδια υπηρεσία, αυτή υποχρεούται εντός πέντε ημερών να τη διαβιβάσει στην αρμόδια και να ενημερώσει σχετικά τον αιτούντα. Στην περίπτωση αυτή η προθεσμία αρχίζει από τότε που η αίτηση περιήλθε στην αρμόδια υπηρεσία (άρ. 4 παρ. 1 του ν. 2690/1999). Αρμόδια για τη χορήγηση του εγγράφου είναι τόσο η αρχή που τηρεί το έγγραφο όσο και η αρχή που το έχει στη διάθεσή της, ακόμη και αν δεν είναι κατά νόμο αρμόδια προς τήρησή του⁶⁷.

Επιβάλλεται ακόμη η επισήμανση ότι το υπό μελέτη δικαίωμα ασκείται είτε με την επιτόπια μελέτη είτε με χορήγηση αντιγράφων, σύμφωνα με τους ορισμούς της παρ. 4 του άρ. 5 του ν. 2690/1999. Ως επιτόπια μελέτη νοείται η πληροφόρηση που τελείται από τον ίδιο τον αιτούντα ή από πληρεξούσιό του στον τόπο φύλαξης των εγγράφων, δηλαδή στο αρχείο της Διοίκησης. Επίσης η χορήγηση αντιγράφου τελείται με την αναπαραγωγή ή με την ακριβή αντιγραφή του περιεχομένου του εγγράφου ή και με άλλα μέσα της τεχνολογίας, από τα οποία ενδείκνυται η φωτοτύπησή του⁶⁸. Οι δύο τρόποι άσκησης του δικαιώματος γνώσης προβλέπονται **σωρευτικά** και όχι διαζευκτικά, ενώ η διοίκηση δεσμεύεται από την επιλογή του ιδιώτη⁶⁹.

⁶⁶ Καράκωστας Β., *Το Σύνταγμα, Ερμηνευτικά Σχόλια-Νομολογία*, ό.π., 2006, σελ. 239

⁶⁷ Γέροντας Α., *Τα δικαιώματα πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα*, ό.π., σελ. 573

⁶⁸ Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Η προστασία του διοικουμένου ...*, ό.π., σελ. 173-174

⁶⁹ Λαζαράτος Π., *Το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία*, ό.π., σελ. 1015

2. Όρια του δικαιώματος πρόσβασης

Όρια στο δικαίωμα πρόσβασης τίθενται στο άρ. 5§3 του ΚΔΔσίας. Οι εξαιρέσεις αυτές κρίνεται ότι πρέπει να εφαρμόζονται με όσο το δυνατό στενότερο υπέρ του πολίτη πνεύμα. Σύμφωνα ακόμη με την παρ. 6 του ίδιου ως άνω άρθρου η αρνητική απάντηση της Διοίκησης πρέπει να είναι αιτιολογημένη και να κοινοποιείται εγγράφως στον αιτούντα μέσα σ' ένα μήνα από την υποβολή της αίτησης⁷⁰.

α. Σχετική απαγόρευση άσκησης του δικαιώματος πρόσβασης

Διακριτική ευχέρεια έχει η Διοίκηση ως προς τη χορήγηση εγγράφων που βλάπτουν το απόρρητο είτε των συζητήσεων του Υπουργικού Συμβουλίου και των λοιπών κυβερνητικών οργάνων (οπότε η διοικητική αρχή θα κρίνει προφανώς ανέλεγκτα, αν επικαλεστεί ζήτημα «πολιτικής εξουσίας», βλ. Τάχο, 2003, σελ. 739) είτε της εθνικής άμυνας και της εξωτερικής πολιτικής. Επίσης, αν δυσχεραίνεται ουσιωδώς η έρευνα δικαστικών, αστυνομικών, στρατιωτικών ή διοικητικών (η

⁷⁰ Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Η προστασία του διοικουμένου ...*, ό.π., σελ. 175

τελευταία αυτή λέξη προστέθηκε με το άρ. 8§2 του ν. 2880/2001) αρχών για την τέλεση ποινικής ή διοικητικής παράβασης.

Πρόκειται συνεπώς για σχετική απαγόρευση άσκησης του δικαιώματος γνώσης των διοικητικών στοιχείων, δηλαδή η άρνηση των υπηρεσιών, που συνιστά εκτελεστή διοικητική πράξη, είναι δυναμική. Στην άρνηση αυτή η διοικητική αρχή προβαίνει ύστερα από τη στάθμιση των συγκρουόμενων συμφερόντων (ιδιωτικού και δημόσιου)⁷¹.

Με άλλα λόγια, ο δικαστής καλείται, σε περίπτωση προσβολής τυχόν άρνησης της Διοίκησης να επιτρέψει την πρόσβαση, να ελέγξει την καλή χρήση και την τήρηση των άκρων ορίων της διαδικαστικής διακριτικής ευχέρειας της Διοίκησης κατά τη στάθμιση μεταξύ του δημόσιου συμφέροντος (προς διαφύλαξη του απορρήτου ή διενέργεια έρευνας) και του δικαιώματος πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία.

Ζήτημα τίθεται ως προς τη δυνατότητα ελέγχου από το δικαστή της τήρησης της αρχής της αναλογικότητας και πρακτικής αρμονίας, όταν η υφή του απορρήτου και οι λόγοι δημοσίου συμφέροντος που καθιστούν αναγκαία την τήρησή του, δεν μπορούν να αποτελέσουν στοιχείο της αιτιολογίας της αρνητικής διοικητικής πράξης. Απάντηση στο ερώτημα αυτό μπορεί ενδεχομένως να δοθεί με τη σε επίπεδο νόμου ή νομολογίας υιοθέτηση υποκαταστάτων μορφών πρόσβασης⁷².

Ειδικά για το Υπουργικό Συμβούλιο έχει κριθεί ότι το απόρρητο δεν ισχύει ως προς στοιχεία που αναφέρονται προσωπικά στον αιτούντα (ΣτΕ 2139/1993, 3130/2000)⁷³. Με την τελευταία απόφαση το ΣτΕ ακύρωσε την άρνηση του Γενικού Γραμματέα του Υπουργικού Συμβουλίου να ικανοποιήσει το αίτημα Αρεοπαγίτη για τη χορήγηση σ' αυτόν α) αποσπάσματος των πρακτικών του Υπουργικού Συμβουλίου καθ' ο μέρος αφορούν την κατά παράλειψή του προαγωγή Αρεοπαγιτών

⁷¹ Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Η προστασία του διοικουμένου ...*, ό.π., σελ. 178

⁷² Λαζαράτος Π., *Το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία*, ό.π., σελ. 1009 και 1016

⁷³ Τάχος Α., *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, ό.π., σελ. 733

για πλήρωση κενών οργανικών θέσεων στο βαθμό του Αντιπροέδρου του Αρχείου Πάγου και β) αντιγράφου της σχετικής εισήγησης του Υπουργού Δικαιοσύνης προς το Υπουργικό Συμβούλιο.

Με την απόφασή του αυτή το Δικαστήριο ερμήνευσε το δικαίωμα γνώσης υπό το φως του Συντάγματος (άρ. 2§1, 5§1, 10§1 και 20§1) και έκρινε ότι η ικανοποίηση του δικαιώματος πληροφόρησης και του δικαιώματος προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα επιβάλλουν την ικανοποίηση του δικαιώματος χορήγησης στοιχείων που αφορούν στην υπηρεσιακή κατάσταση του αιτούντα, *έστω σε μια υποκατάστατη μορφή*, με παράλληλη δηλαδή κάλυψη των δεδομένων που αναφέρονται σε προσωπικές πληροφορίες τρίτων προσώπων⁷⁴.

Πρέπει ακόμη να σημειωθεί ότι η διακριτική ευχέρεια της Διοίκησης να επιτρέψει την πρόσβαση σε στοιχεία που αφορούν έρευνα, δεν υφίσταται, όταν ειδικά ο νόμος την αποκλείει, όπως λχ ο ΥΚ (άρ. 128§5) που ορίζει ότι *«η πειθαρχική ανάκριση είναι μυστική»*. Επίσης η αναστολή της γνώσης στοιχείου που αναφέρεται σε διεξαγόμενη έρευνα, είναι προσωρινή, δηλαδή διαρκεί έως την υποβολή του πορίσματος στην αρμόδια Αρχή⁷⁵.

Σύμφωνα εξάλλου με τη διάταξη του άρ. 136§3 του Υ.Κ. η οποία είναι ειδικότερη έναντι των διατάξεων του άρ. 5 του Ν. 2690/1999 και ερείδεται επί της αρχής της μυστικότητας της ανακρίσεως (άρ. 128 παρ. 5 του Υ.Κ.), υπάλληλος κατά του οποίου έχει ασκηθεί πειθαρχική δίωξη, δικαιούται να λάβει γνώση του περιεχομένου του πειθαρχικού φακέλου ή και αντίγραφα των σχετικών εγγράφων μόνο στο χρονικό στάδιο, κατά το οποίο έχει ολοκληρωθεί η σχετική διαδικασία και -προ της επιβολής

⁷⁴ Γέροντας Α., *Η δημοσιότητα των Πρακτικών του Υπουργικού Συμβουλίου*, ό.π., σελ. 195 και 201

⁷⁵ Τάχος Α., *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, ό.π., σελ. 734 και 739

οποιασδήποτε κατ' αυτού πειθαρχικής ποινής- έχει κληθεί σε απολογία (Γν. ΝΣΚ 610/1999)⁷⁶.

Η νομιμότητα της στάθμισης από τη διοίκηση κατά την άσκηση από αυτή της διαδικαστικής διακριτικής ευχέρειας που διαθέτει στο πλαίσιο της δεύτερης αυτής σχετικής εξαίρεσης, μπορεί να κριθεί μόνο αντικειμενικά (όχι δηλαδή κατά την αντίληψη του δικαστή) και ex ante, με βάση τα στοιχεία που είχε στη διάθεσή της η διοίκηση στο χρονικό σημείο που αποφάσισε. Η αιτιολογία της αρνητικής διοικητικής πράξης θα είναι και στην περίπτωση αυτή από τη φύση των πραγμάτων αποσπασματική και ελλιπής⁷⁷.

β. Απόλυτες εξαιρέσεις από το δικαίωμα πρόσβασης

Πρέπει να επισημανθεί αρχικά ότι η άσκηση του υπό μελέτη δικαιώματος πρόσβασης γίνεται με την επιφύλαξη τυχόν υφιστάμενων δικαιωμάτων πνευματικής ή βιομηχανικής ιδιοκτησίας⁷⁸. Ως προς τις απόλυτες εξαιρέσεις του δικαιώματος πρόσβασης η Α. Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά αναφέρει περαιτέρω τα ακόλουθα: «Απαγορεύεται η πρόσβαση σε στοιχεία που θίγουν το ιατρικό, εμπορικό, τραπεζικό ή βιομηχανικό απόρρητο, καθώς και κάθε άλλο απόρρητο το οποίο προβλέπεται ευθέως από ειδικές διατάξεις. Το απόρρητο αυτό δεν μπορεί να προβληθεί έναντι εκείνου, στον οποίο αφορά. Προκειμένου δε για ιατρικές πληροφορίες αυτές χορηγούνται μόνο με τη βοήθεια γιατρού (ο γιατρός στην περίπτωση αυτή ορίζεται προφανώς από τη Διοίκηση, βλ. Τάχο, 2003, σελ 740). Σε

⁷⁶ Σολδάτος Δ., *ό.π.*, σελ. 61

⁷⁷ Λαζαράτος Π., *Το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία*, *ό.π.*, σελ. 1017

⁷⁸ Σπηλιωτόπουλος Ε., *ό.π.*, σελ. 166

κάθε περίπτωση ωστόσο ο φορέας του δικαιώματος δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει τα έγγραφα για εμπορικούς σκοπούς»⁷⁹.

Η Διοίκηση θα πρέπει να χορηγήσει στον αιτούντα με δαπάνες του αντίγραφα των αιτουμένων εγγράφων, έστω και αν αυτά χαρακτηρίζονται από τα όργανα αυτής ως απόρρητα, δεδομένου ότι οι Υπηρεσίες του δημόσιου τομέα μπορούν να αρνηθούν την ικανοποίηση του δικαιώματος μόνο στις προβλεπόμενες από νόμο περιπτώσεις απορρήτων και όχι και όταν ένα έγγραφο χαρακτηρίζεται από τον εκδότη του ως απόρρητο (Γν. ΝΣΚ 149/1990)⁸⁰.

Απόλυτη απαγόρευση γνώσης προβλέπεται βάσει του ΚΔΔσίας και ως προς έγγραφα που αναφέρονται στην **ιδιωτική και οικογενειακή ζωή τρίτων**. Η απαγόρευση συνάδει προς το άρ. 9 παρ. 1 εδ. 2 του Συντ., σύμφωνα με το οποίο «η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστος»⁸¹. Η τελευταία αυτή έννοια προσδιορίζεται από το αντικειμενικό κριτήριο των κοινωνικών αντιλήψεων που επικρατούν σε συνδυασμό με το υποκειμενικό κριτήριο της βούλησης του εκάστοτε προσώπου. Γίνεται δεκτό συναφώς ότι στη ζωή κάθε ανθρώπου υπάρχει ένας πυρήνας στον οποίο κυριαρχεί αυτός μόνο και στον οποίο δεν μπορεί να διεισδύσει το Κράτος. Επιπλέον η διακήρυξη του απαραβίαστου σημαίνει και απαγόρευση δημοσιοποίησης της ζωής του ανθρώπου⁸².

Η εν λόγω διάταξη του άρ. 5§3 του ΚΔΔσίας δε διευκρινίζει ποια διοικητικά έγγραφα θεωρούνται ότι αναφέρονται στην ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή των πολιτών, κατά συνέπεια θα μπορούσε να θεωρηθεί

⁷⁹ Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Η προστασία του διοικουμένου ...*, ό.π., σελ. 177-178

⁸⁰ Σολδάτος Δ., ό.π., σελ. 61. Σημειώνεται ότι, σε περίπτωση που η αιτιολογία της προσβαλλόμενης πράξης ερείδεται επί απορρήτων στοιχείων, η Διοίκηση δεν υποχρεούται μεν να αναφέρει στο σώμα της πράξης τα πραγματικά δεδομένα που προκύπτουν από τα ανωτέρω απόρρητα στοιχεία, υποχρεούται όμως να θέσει υπόψη του Δικαστηρίου τα εν λόγω στοιχεία (ΣτΕ 4600/2005, ΔΕΕ, 2 (2007), σελ. 251).

⁸¹ Η εν λόγω απαγόρευση συνάδει επίσης προς το άρ. 9^Α που προστέθηκε με την αναθεώρηση του 2001.

⁸² Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Η προστασία του διοικουμένου ...*, ό.π., σελ. 175-176

ότι η διάταξη καλύπτει και εκείνα τα έγγραφα που αναφέρονται στη διεύθυνση κατοικίας, στην ηλικία και στην οικογενειακή κατάσταση των πολιτών γενικώς⁸³.

Πρέπει να σημειωθεί ότι προσβολές προερχόμενες από ιδιώτες απαγορεύονται από ποινικές και αστικές διατάξεις (άρ. 57 ΑΚ και 366 ΠΚ), ενώ και στο πλαίσιο του ν. 2472/1997 «προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» προστατεύεται η ιδιωτικότητα ή προσωπικότητα, με την πρόβλεψη προστατευτικών διατάξεων που αναφέρονται στα «απλά» και «ευαίσθητα» δεδομένα. Οι ρυθμίσεις περί των ευαίσθητων δεδομένων αντανακλούν τις αντιλήψεις για την ύπαρξη κατηγοριών δεδομένων που άπτονται του πυρήνα της ιδιωτικής ζωής. Αξιοσημείωτη είναι και η άποψη (κρατούσα) η οποία δέχεται ότι η οικονομική δραστηριότητα ανήκει στο δημόσιο και όχι ιδιωτικό βίο.

Ως προς τη χορήγηση των στοιχείων που αφορούν την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου η Α. Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά επισημαίνει περαιτέρω ότι υπάρχει *δεσμία* αρμοδιότητα της Διοίκησης, έστω και αν συναινεί το πρόσωπο που το αφορούν⁸⁴.

Με την εν λόγω εξαίρεση ο νομοθέτης προέβη σε στάθμιση δύο συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων, του δικαιώματος πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία (η συνταγματική θεμελίωση του οποίου έχει ήδη αναλυθεί στο οικείο τμήμα της παρούσας έρευνας) και του δικαιώματος στην προστασία των προσωπικών δεδομένων, στάθμιση η οποία αποβαίνει τελικώς υπέρ του δεύτερου δικαιώματος.

Στο πλαίσιο της πρώτης απόλυτης εξαίρεσης από το δικαίωμα πρόσβασης, ο νομοθέτης προέκρινε έμμεσα το δικαίωμα στην προστασία

⁸³ Σολδάτος Δ., *ό.π.*, σελ. 58

⁸⁴ Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Η προστασία του διοικουμένου ...*, *ό.π.*, σελ. 176-177

των προσωπικών δεδομένων καθ' ο μέτρο η υπερίσχυση των κάθε είδους απορρήτων έναντι του δικαιώματος πρόσβασης αποσκοπεί στην προστασία προσωπικών δεδομένων τρίτων, όπως λχ στην περίπτωση δεδομένων που αφορούν στην υγεία ενός προσώπου, τα οποία καλύπτονται από το ιατρικό απόρρητο.

Η θεώρηση αυτή επιβεβαιώνεται και από την απόφαση 22/2007 της ΑΠΔΠΧ, σύμφωνα με την οποία το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα φυσικού προσώπου περιλαμβάνει και την προστασία του τραπεζικού και φορολογικού απορρήτου του προσώπου αυτού (πρβλ ιδίως την απόφαση του Πρωτοδικείου της ΕΕ (τρίτο τμήμα) T-47/2006, της 21^{ης} Ιουνίου 2006, *Danzer και Danzer c/ Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης*). Σύμφωνα με την ΑΠΔΠΧ οι όροι και οι προϋποθέσεις, υπό τους οποίους οι διατάξεις του άρ. 7 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ -τις οποίες ενσωματώνουν στην ελληνική έννομη τάξη οι αντίστοιχες του άρ. 5 του Ν. 2472/1997- επιτρέπουν τη διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του υποκειμένου σε τρίτο, καλύπτουν και την περίπτωση των δεδομένων τα οποία συνδέονται με την ύπαρξη κοινού τραπεζικού λογαριασμού.

Σημειώνεται ότι ως δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων νοείται το δικαίωμα του πολίτη να μην καθίσταται πληροφοριακό αντικείμενο και να συγκαθορίζει ποιες πληροφορίες που αφορούν στο πρόσωπό του θα καταστούν γνωστές στο περιβάλλον⁸⁵. Το δικαίωμα αυτό σε συνδυασμό με το δικαίωμα του ατόμου να αποφασίζει ελεύθερα για τις πράξεις ή παραλείψεις του και την πραγματική δυνατότητα να ενεργεί σύμφωνα με την απόφασή του αυτή, συνιστά όρο του δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας⁸⁶.

⁸⁵ Μήτρου Λ., «Προστασία προσωπικών δεδομένων: Ένα νέο δικαίωμα», σε *Το νέο Σύνταγμα* (επιμ. Δ. Τσάτσος/Ευ. Βενιζέλος/Ε. Κοντιάδης), Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2001, σελ. 84

⁸⁶ Ιγγλεζιάκης Ι., *ό.π.*, σελ. 50-51

Υπ' αυτή τη θεώρηση το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων ταυτίζεται με το δικαίωμα αυτοδιάθεσης των πληροφοριών ή άλλως δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού.

Κατά τη διατύπωση του Ι. Ιγγλεζάκη, με την αναγνώριση του παραπάνω δικαιώματος γίνεται σαφές ότι η προστασία των προσωπικών δεδομένων δεν εξαντλείται στην προστασία ενός κλασικού status negativus ενός οριοθετημένου ιδιωτικού χώρου. Η αμυντική πλευρά πρέπει να συνοδεύεται από μια θετική όψη, από ένα status activus, που αποτελεί θεσμική εγγύηση για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας στη σύγχρονη κοινωνία της πληροφορίας, αλλά και προϋπόθεση για τη δημοκρατική και επικοινωνιακή συγκρότηση μιας σύγχρονης πολιτείας⁸⁷.

Η παραδοχή της ως άνω δέσμιας αρμοδιότητας της Διοίκησης και η κατάσχυση ενός δικαιώματος έναντι άλλου (επίσης συνταγματικά κατοχυρωμένου) βάσει του άρ. 5 § 3 του ΚΔΔσίας εγείρουν όμως ζητήματα που χρήζουν περαιτέρω ανάλυσης.

Η ανάλυση αυτή προϋποθέτει την εξέταση της σε συνταγματικό και νομοθετικό επίπεδο κατοχύρωσης του δικαιώματος προστασίας προσωπικών δεδομένων ή άλλως του δικαιώματος πληροφοριακού αυτοκαθορισμού, στην οποία οδήγησαν τα δεδομένα, πραγματολογικά και νομολογιακά, της σύγχρονης εποχής της πρόσβασης.

Ωστόσο για λόγους πληρότητας της παρουσίασης επιβάλλεται πριν την εξέταση των ανωτέρω ζητημάτων και μια κατά το δυνατό σύντομη αναφορά στις δυνατότητες προστασίας των διοικουμένων σε περίπτωση που η Διοίκηση αρνείται να τους επιτρέψει την πρόσβαση.

⁸⁷ Ιγγλεζάκης Ι, *ό.π.*, σελ. 53-54

3. Προστασία των διοικουμένων σε περίπτωση άρνησης της Διοίκησης να επιτρέψει την πρόσβαση

Σε περίπτωση παράνομης άρνησης της Διοίκησης να χορηγήσει διοικητικά στοιχεία ο ενδιαφερόμενος μπορεί να προσφύγει στον ιεραρχικό και το δικαστικό έλεγχο. Ειδικότερα, μπορεί να απευθύνει *αίτηση θεραπείας* ενώπιον του οργάνου που εξέδωσε την πράξη με αίτημα την εκ νέου κρίση της υπόθεσης, *ιεραρχική αναφορά* ενώπιον της προϊσταμένης διοικητικής αρχής ή *εποπτική αναφορά* ενώπιον της διοικητικής αρχής που εποπτεύει το αρνούμενο δημόσιο νομικό πρόσωπο. Δεν προβλέπεται η άσκηση ενδικοφανούς προσφυγής.

Η Α. Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά προσθέτει και τα ακόλουθα: «Σύμφωνα με το άρ. 25 παρ. 4 ν. 1756/1988 (Κώδικας Οργανισμού Δικαστηρίων), όπως τροποποιήθηκε μεταγενέστερα, «ο εισαγγελέας πρωτοδικών δικαιούται να παραγγέλλει στις υπηρεσίες του Δημοσίου, των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, των οργανισμών κοινής ωφέλειας και όλων γενικά των επιχειρήσεων του δημόσιου τομέα, να παραδώσουν έγγραφα ή να χορηγήσουν αντίγραφα τους, όταν τα ζητήσουν νομικά ή φυσικά πρόσωπα που έχουν δικαίωμα ή έννομο συμφέρον, εκτός αν πρόκειται για έγγραφα από αυτά που αναφέρονται στο άρ. 261 ΚΠΔ». Η

προληπτική παρέμβαση του Εισαγγελέα σκοπεί στην εξυπηρέτηση προσώπων που έχουν κατά νομική κυριολεξία «δικαίωμα», όχι έννομο συμφέρον, και γίνεται κατόπιν αιτήσεως του ενδιαφερόμενου». Ενδεχόμενη ωστόσο απόρριψη της αίτησης πρέπει να γίνεται αιτιολογημένα (βλ Τάχο, 2003, σελ 742)⁸⁸.

Το ως άνω δικαίωμα του Εισαγγελέα υφίσταται υπό τους περιορισμούς του άρ. 16 παρ. 3 του Ν. 1599/1986 -ήδη 5 παρ. 3 του ΚΔΔσίας- (Μ. Πρωτ. Χαν. 754/1996), εκτός αν πρόκειται για έγγραφα από αυτά που αναφέρονται στο άρ. 261 του ΚΠΔ, πρόκειται δηλαδή για έγγραφα που αφορούν διπλωματικό ή στρατιωτικό μυστικό που ανάγεται στην ασφάλεια του κράτους ή μυστικό που σχετίζεται με το λειτούργημα του υποχρέου ή το επάγγελμά του και δηλωθεί τούτο εγγράφως, έστω και αναιτιολόγητα⁸⁹.

Πρέπει να σημειωθεί ότι ο Εισαγγελέας μετά τη λήψη αίτησης εκ μέρους ιδιώτη για έκδοση παραγγελίας χορηγήσεως εγγράφων στοιχείων

⁸⁸ Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Η προστασία του διοικουμένου ...*, ό.π., σελ. 180-181. Πρβλ ΓνΕισΑΠ 1/2005, σύμφωνα με την οποία η σχετική αίτηση του ενδιαφερομένου να λάβει γνώση εγγράφων πρέπει να είναι σαφής και ορισμένη, δηλαδή να προσδιορίζεται το «εύλογο ενδιαφέρον» ή το «ειδικό έννομο συμφέρον» και να είναι δυνατόν να προσδιοριστούν τα αιτούμενα έγγραφα. Αν όμως η αίτησή του είναι αόριστη, πρέπει να ενημερώνεται από την υπηρεσία και να τίθενται υπόψη του οι σχετικοί φάκελοι από τους οποίους θα επιλέξει να μελετήσει ή να λάβει αντίγραφα των εγγράφων που τον ενδιαφέρουν. Σε περίπτωση άρνησης της υπηρεσίας δικαιούται να προσφύγει στον αρμόδιο Εισαγγελέα Πρωτοδικών. Οι εισαγγελικές παραγγελίες είναι δεσμευτικές ακόμη και αν στα ζητούμενα έγγραφα περιλαμβάνονται **ευαίσθητα** προσωπικά δεδομένα (Αρμενόπουλος, 2005, σελ. 293).

Σύμφωνα ακόμη με τη ΓνΕισΕφ 61467/2005 ο ν. 1943/91 εξακολουθεί να ισχύει και να εφαρμόζεται στα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου που υπάγονται στον δημόσιο τομέα, εκτός από εκείνα που υπάγονται στον Κ.Δ.Δσίας. Η διάταξη του άρθρου 5 § 1 του Ν. 1943/1991, το πεδίο εφαρμογής της οποίας είναι ευρύτερο εκείνου του Κ.Δ.Δσίας (άρθρο 1 του Ν. 2690/1999), γιατί, εκτός από το Δημόσιο, τους Ο.Τ.Α. και τα άλλα Ν.Π.Δ.Δ., περιλαμβάνει και νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου που ανήκουν στο δημόσιο τομέα, ορίζει ότι «οι δημόσιες υπηρεσίες, τα ν.π.δ.δ., οι ο.τ.α. και οι λοιποί φορείς του δημόσιου τομέα υποχρεούνται να απαντούν οριστικά στα αιτήματα των πολιτών (φυσικών ή νομικών προσώπων ημεδαπών ή αλλοδαπών) και να διεκπεραιώνουν τις υποθέσεις τους μέσα σε χρονικό διάστημα εξήντα ημερών. Πληροφορίες, πιστοποιητικά, δικαιολογητικά και βεβαιώσεις δίδονται αμέσως και πάντως δεν καθυστερούν παραπάνω από 10 ημέρες...». Ο Εισαγγελέας Πρωτοδικών έχει δικαίωμα να παραγγέλλει τις υπηρεσίες του δημοσίου, των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, των οργανισμών κοινής ωφέλειας και όλων γενικά των επιχειρήσεων του δημόσιου τομέα να παραδώσουν έγγραφα ή να χορηγήσουν αντίγραφα, όταν το ζητούν φυσικά ή νομικά πρόσωπα. Ο Ο.Τ.Ε. έπαυσε να υπάγεται στις διατάξεις που ισχύουν για τις επιχειρήσεις που ανήκουν στον δημόσιο τομέα, όμως δεν αλλοιώθηκε ο χαρακτήρας του ως Ανώνυμη Εταιρία που ασκεί επιχείρηση δημόσιας ωφέλειας. Ο Εισαγγελέας Πρωτοδικών δικαιούται συνεπώς να παραγγέλλει τις υπηρεσίες του Ο.Τ.Ε. να παραδίδουν στους ενδιαφερόμενους αιτούμενα έγγραφα ή να τους χορηγούν αντίγραφα, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του νόμου (Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ).

⁸⁹ Σολδάτος Δ., ό.π., σελ. 74

ή πληροφοριών -είτε διότι αμφιβάλλει για τη βασιμότητα της αίτησης, είτε διότι επιθυμεί να ζητήσει και τις απόψεις της διοίκησης, προκειμένου να αποφανθεί, είτε διότι η αίτηση είναι ατελής ή αόριστη, έχει όμως δείγματα βασιμότητας- διαβιβάζει την αίτηση στην αρμόδια υπηρεσία, προκειμένου αυτή να εκτιμήσει αν συντρέχουν οι κατά νόμο προϋποθέσεις για τη χορήγηση του αιτούμενου εγγράφου. Στην περίπτωση αυτή η δημόσια υπηρεσία, αν αρνηθεί να χορηγήσει το αιτούμενο έγγραφο, οφείλει να εκθέσει γραπτώς και αιτιολογημένα τους λόγους απόρριψης του αιτήματος τόσο στον Εισαγγελέα όσο και στον ιδιώτη. Ο Εισαγγελέας θα κρίνει κατόπιν αν υφίσταται υποχρέωση της υπηρεσίας να χορηγήσει το εν λόγω έγγραφο (ΓνωμΕισΠρΑθ της 26.3.1999, ΠοινΔικ 1999, σελ. 842)⁹⁰.

Η μη συμμόρφωση της Διοικήσεως στην Εισαγγελική παραγγελία επισύρει για τους υπεύθυνους υπαλλήλους τις ποινικές κυρώσεις, το αδίκημα της υπεξαγωγής εγγράφων (222 ΠΚ) και της απείθειας (169 ΠΚ)⁹¹. Το άρ. 222 ΠΚ μπορεί εφαρμοσθεί και για πράξεις που εμπίπτουν στο χώρο του Διαδικτύου, εφόσον προηγουμένως γίνει δεκτό ότι υφίσταται διαδικτυακό έγγραφο κατά την έννοια του άρ. 13γ ΠΚ⁹².

Πρέπει ακόμη να σημειωθεί ότι βάσει του άρ. 370B παρ. 1β ΠΚ προστατεύονται και απόρρητα που αφορούν την προσωπική σφαίρα του ατόμου. Σύμφωνα με την εν λόγω διάταξη *«ως απόρρητα θεωρούνται και εκείνα που ο νόμιμος κάτοχός τους από δικαιολογημένο ενδιαφέρον τα μεταχειρίζεται ως απόρρητα, ιδίως όταν έχει λάβει μέτρα, για να παρεμποδίζονται τρίτοι να λάβουν γνώση τους»*⁹³.

⁹⁰ Καράκωστας Β., *Το Σύνταγμα*, ό.π., 2006, σελ. 247

⁹¹ Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Η προστασία του διοικουμένου...*, ό.π., σελ. 181

⁹² Καράκωστας Ι., ό.π., σελ. 209

⁹³ Στο ίδιο, σελ. 147

Η παράνομη άρνηση των υπαλλήλων να ικανοποιήσουν το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων συνεπάγεται επίσης πειθαρχική ευθύνη, εφόσον συντρέχει υπαιτιότητα (δόλος ή αμέλεια). Εμπίπτει δηλαδή στον κατά το άρ. 106 του Υ.Κ. ορισμό του πειθαρχικού αδικήματος. Υπάγεται και στις περιπτώσεις ιγ' άρ. 107 παρ. 1 της ενδεικτικής απαρίθμησης, σύμφωνα με την οποία «η αδικαιολόγητη μη έγγραφη απάντηση σε αναφορά πολίτη» είναι πειθαρχικό αδίκημα⁹⁴.

Εξάλλου η άρνηση της Διοίκησης να γνωστοποιήσει τα έγγραφα έχει το χαρακτήρα διοικητικής πράξης (ρητής ή σιωπηρής), ενώ θεμελιώνεται και ευθύνη, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρ. 105 και 106 του ΕισΝΑΚ, του κράτους και των νπδδ, καθώς και των νπιδ του δημόσιου τομέα⁹⁵. Επίσης, η άπρακτη παρέλευση του ενός μηνός (βλ άρ. 17 ΚΔΔσίας) συνεπάγεται έναρξη της εξηκονθήμερης προθεσμίας προσβολής της τεκμαιρόμενης σιωπηρής άρνησης της διοίκησης με αίτηση ακύρωσης στο ΣτΕ⁹⁶.

Οι λόγοι που περιέχονται στην αίτηση ακύρωσης, η οποία σε περίπτωση σιωπηρής άρνησης στρέφεται κατά παράλειψης οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας, μπορεί να αφορούν κυρίως παράβαση κατ' ουσίαν διάταξης νόμου και παράβαση ουσιώδους τύπου (έλλειψη ακρόασης και αιτιολογίας)⁹⁷.

Ενδεικτικά αναφέρεται η ΣτΕ 2376/1996 που έκρινε απαράδεκτη ως εκπροθέσμως ασκηθείσα την ένδικη αίτηση ακύρωσης κατά της

⁹⁴ Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Η προστασία του διοικουμένου...*, ό.π., σελ. 181-182

⁹⁵ Σπηλιωτόπουλος Ε., ό.π., σελ. 166 και Τάχος Α., *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, ό.π., σελ. 741

⁹⁶ Γέροντας Α., *Η δημοσιότητα των Πρακτικών ...*, ό.π., σελ. 199

⁹⁷ Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Η προστασία του διοικουμένου...*, ό.π., σελ. 181

σιωπηρής άρνησης του δικηγορικού συλλόγου να χορηγήσει στον αιτούντα δικηγόρο ορισμένα έγγραφα⁹⁸.

Πρέπει ακόμη να σημειωθεί ότι πολύ συχνά η αρνητική διοικητική πράξη εξοπλίζεται με το τεκμήριο νομιμότητας, είτε επειδή η διοίκηση αρνήθηκε σιωπηρά να επιτρέψει τη γνώση και ο διοικούμενος άφησε να περάσουν 90 ημέρες από την αίτησή του είτε επειδή ο διοικούμενος δεν προσέβαλε μέσα σε 60 ημέρες τη ρητή αρνητική πράξη της διοίκησης. Κατά την άποψη του Π. Λαζαράτου, εφόσον ο διοικητικός δικαστής διαπιστώσει ότι η υποχρέωση ακρόασης του άρ. 20 § 2 Συντ δεν τηρήθηκε, επειδή ο διοικούμενος δεν μπόρεσε να αναπτύξει με πληρότητα τις απόψεις του, η οδός της ακυρώσεως της τελικής πράξεως παραμένει ανοιχτή, ακόμα και αν η παράβαση του ουσιώδους τύπου του άρ. 20 § 2 Συντ οφείλεται σε παράνομη αρνητική διοικητική πράξη εξοπλισμένη με τεκμήριο νομιμότητας⁹⁹.

Ζήτημα τίθεται και ως προς την παράνομη άρνηση ικανοποίησης του δικαιώματος γνώσης από υπηρεσίες του ευρύτερου δημόσιου τομέα που λειτουργούν υπό το οργανωτικό σχήμα των νπιδ. Οι πράξεις των υπηρεσιών αυτών θεωρούνται ιδιωτικές και προσβάλλονται ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων. Εντούτοις, όπως σημειώνει ο Α. Τάχος, η ανεξαιρέτως ομοιόμορφη ρύθμιση (στο πλαίσιο εφαρμογής του άρ. 16 του ν. 1599/1986) ενισχύει την άποψη ότι οι διαφορές που θα προκύψουν από την άσκηση του δικαιώματος γνώσης, πρέπει να χαρακτηρισθούν ως «διοικητικές»¹⁰⁰.

Συναφής με τα ανωτέρω είναι η απόφαση ΣτΕ 3416/2001 σύμφωνα με την οποία, εφ' όσον η αναιρεσείουσα κοινοπραξία που είχε αναλάβει την εκτέλεση δημοσίου έργου, ως δια της προσφυγής της

⁹⁸ www.dsnet.gr

⁹⁹ Λαζαράτος Π., *Το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία*, ό.π., σελ. 1018-1019

¹⁰⁰ Τάχος Α., *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, ό.π., σελ 741

ενώπιον του Διοικητικού Εφετείου είχε ισχυρισθεί και προβάλλει ήδη δια της κρινόμενης αιτήσεώς της, κατά την εξέλιξη της διοικητικής διαδικασίας προς έκδοση της πράξεως περί κηρύξεως της εκπτώσεώς της είχε ζητήσει, μάλιστα δε δια ρητής επικλήσεως του άρθρ. 16 του Ν. 1599/1986, να λάβει γνώση διοικητικών εγγράφων, επί του αιτήματός της δε αυτού η Διοίκηση παρέλειψε να αποφανθεί, η απόφαση της Διευθύνουσας Υπηρεσίας, δια της οποίας η αναιρεσείουσα κοινοπραξία κηρύχθηκε έκπτωτη, εξεδόθη, κατά τα ως άνω εκτεθέντα, κατόπιν τηρήσεως πλημμελούς διαδικασίας, λόγω παραβάσεως του άρθρ. 16 του Ν. 1599/1986.

Υποστηρίζεται ότι επίδειξη εγγράφων μπορεί να ζητηθεί και κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων. Έχει κριθεί ειδικότερα (πρβλ μεταξύ άλλων Μον. Πρωτ. Αθηνών 14918/1970) ότι από τη διάταξη του άρ. 902 ΑΚ σε συνδυασμό με το άρ. 452 ΚΠολΔ σαφώς προκύπτει ότι είναι δυνατόν να ζητηθεί η επίδειξη εγγράφων που πιστοποιούν έννομη σχέση ιδιωτικού ή δημόσιου δικαίου, εφόσον αυτά κατέχονται από το δημόσιο ή νομικά πρόσωπα του ευρύτερου δημόσιου τομέα. Όπως εξάλλου συνάγεται από τα άρ. 18 παρ. 1, 25 παρ. 2 και 682 ΚΠολΔ, αρμόδιο καθ' ύλην και κατά τόπο δικαστήριο, για να διατάξει την επίδειξη, είναι το Πολυμελές Πρωτοδικείο της κατοικίας ή έδρας του καθού, σε επείγουσες όμως περιπτώσεις ή για να αποτραπεί κίνδυνος, μια τέτοια επίδειξη μπορεί να διατάξει και το Μονομελές Πρωτοδικείο κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, οι αποφάσεις δε αυτές εκτελούνται κατά τους ορισμούς των άρ. 941 παρ. 1 και 948 παρ. 1 ΚΠολΔ.

Ωστόσο με την υπ' αρ. 754/1996 Μον. Πρωτ. Χανίων κρίθηκε ότι υφίσταται έλλειψη δικαιοδοσίας των Πολιτικών Δικαστηρίων, γιατί η ρύθμιση του Ν. 1599/1986 ως ειδικότερη κατισχύει των άρ. 902 ΑΚ και

για την ταυτότητα του νομικού λόγου των άρ. 450επ ΚΠολΔ, που ρυθμίζουν κατ' εξοχήν ζητήματα που αφορούν έγγραφα σχετικά με ιδιωτικές διαφορές¹⁰¹.

Είναι αυτονόητο ότι ο ενδιαφερόμενος μπορεί να επιδιώξει την αποκατάσταση τυχόν περαιτέρω θετικής ή αποθετικής ζημίας, ή και ηθικής βλάβης του, με την αποζημιωτική αγωγή των άρ. 105 και 106 ΕισΝΑΚ, εφόσον συντρέχουν οι οριζόμενες από τις σχετικές διατάξεις προϋποθέσεις¹⁰².

Ανεξάρτητα από άλλες αξιώσεις αποζημίωσης κατά τις σχετικές διατάξεις περί αστικής ευθύνης, το άρ. 5 του ν. 1943/1991 προβλέπει ειδικά, σε περίπτωση μη τήρησης των προθεσμιών για τη διεκπεραίωση υποθέσεων των πολιτών, καταβολή χρηματικού ποσού από 30 έως 600 Ευρώ¹⁰³.

Εξάλλου με βάση τα άρ. 101^A και 103 παρ. 9 του αναθεωρημένου Συντάγματος, καθώς και βάσει του νόμου 3094/2003, λειτουργεί ως ανεξάρτητη αρχή ο «Συνήγορος του Πολίτη», που είναι αρμόδιος για την «καταπολέμηση της κακοδιοίκησης και την τήρηση της νομιμότητας» (άρ. 1 παρ. 1 του Ν. 3094/2003). Με τη λειτουργία της Αρχής αυτής κρίνεται ότι θωρακίζεται πρόσθετα το θεμελιώδες δικαίωμα του αναφέρεσθαι (άρ. 10 Συντ)¹⁰⁴.

¹⁰¹ Σολδάτος Δ., *ό.π.*, σελ. 76-77

¹⁰² Καράκωστας Β., *Το Σύνταγμα, ό.π.*, 2006, σελ. 239

¹⁰³ Βλ ΥΑ ΔΙΣΚΠΟ/Φ.17/21936 (ΦΕΚ Β' 1391/2001) και ΥΑ ΔΙΣΚΠΟ/Φ/17/ΟΙΚ 16787/2003 (ΦΕΚ 1278 Β' /2003). Βλ και παρ. 7 του ν. 1943/1991, η οποία ορίζει: «η αποζημίωση αυτή αφαιρείται από το τυχόν, μεταγενεστέρως, επιδικαζόμενο ποσό, εφόσον γίνει δεκτή από το αρμόδιο δικαστήριο σχετική αγωγική απαίτηση, κατά τις περί αστικής ευθύνης διατάξεις».

¹⁰⁴ Καράκωστας Β., *Το Σύνταγμα, ό.π.*, 2006, σελ. 241

B. Προστασία προσωπικών δεδομένων: συνταγματική και νομοθετική πρόβλεψη

1. Συνταγματική θεμελίωση του δικαιώματος

α. Η ανάγκη προστασίας της προσωπικότητας του ανθρώπου ως αποτέλεσμα της σύγχρονης πληροφορικής εξέλιξης

Κατά τον Α. Δημητρόπουλο, συνταγματικά δικαιώματα και τεχνολογία συνδέονται με μια εσωτερική σχέση σκοπού και μέσου. Η σχέση τους είναι από άποψη συνταγματική απόλυτα ιεραρχική. Με το να ορίζει το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας ως καταστατική αρχή της έννομης τάξης ο συντακτικός νομοθέτης θέτει την τεχνολογία στην υπηρεσία του ανθρώπου και όχι το αντίστροφο.

Μεταξύ των συνταγματικών δικαιωμάτων και της τεχνολογίας εντοπίζεται μια εγγενής πραγματική σχέση με δεδομένο ότι ο άνθρωπος κατά την άσκηση συνταγματικών δικαιωμάτων χρησιμοποιεί και μέσα της τεχνολογίας. Εκτός από τα ηλεκτρονικά δικαιώματα, λόγος γίνεται και για τη δυνατότητα ηλεκτρονικής άσκησης των συνταγματικών δικαιωμάτων. Ωστόσο η τεχνολογία γεννά -πέρα από νέες δυνατότητες

άσκησης- και νέες μορφές κινδύνων για τα συνταγματικά δικαιώματα. Το κράτος λχ εμφανίζεται στη σύγχρονη εποχή ως μεγαλύτερη απειλή για τα συνταγματικά δικαιώματα, απειλή που μόνο στο πλαίσιο της δημοκρατικοποίησης μπορεί να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά¹⁰⁵.

Εξάλλου οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις της σύγχρονης εποχής οδήγησαν στη δημιουργία ενός νέου μοντέλου οικονομίας και, ενδεχομένως σε ένα νέο τύπο ανθρώπου, ενώ η ιδιοκτησία αντικαθίσταται από την πρόσβαση. Υπό αυτό το πρίσμα για το νέο τύπο ανθρώπου η προσωπική ελευθερία έχει λίγο να κάνει με την ικανότητα να αποκλείει τους άλλους και περισσότερο με το δικαίωμα να συμπεριλαμβάνεται σε δίκτυα αμοιβαίων σχέσεων¹⁰⁶.

Όπως επισημαίνει και η Κ. Ανθίμου, στη σύγχρονη εποχή η διάσταση και η ποιότητα της πληροφορίας μεταβλήθηκαν άρδην, αφού αυτή έχει πλέον καταστεί νέο, ανεξάρτητο μέγεθος, που αξιοποιείται και χρησιμοποιείται χωρίς την παρεμβολή του ανθρώπινου παράγοντα, φορέας οικονομικής αξίας και αντικείμενο συναλλαγής.

Ένα ηλεκτρονικό σύστημα επεξεργασίας πληροφοριών δεν είναι απλά κάτι παραπάνω αλλά κάτι διαφορετικό από τη συλλογή προσωπικών δεδομένων. Επιτρέπει το χαρακτηρισμό και την αξιολόγησή τους, αποσυνδέοντάς τες από το αρχικό περιβάλλον ή το φορέα τους, παρέχοντας την ευχέρεια πολυλειτουργικής και καθολικής αξιοποίησής τους¹⁰⁷.

Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές λόγω της ικανότητάς τους να χρησιμεύουν σαν αρχεία για τη συγκέντρωση πληροφοριών, τις οποίες στη συνέχεια επεξεργάζονται και μεταδίδουν με καταπληκτική ταχύτητα,

¹⁰⁵ Δημητρόπουλος Α., *Η επίδραση της σύγχρονης τεχνολογίας στα συνταγματικά δικαιώματα*, ΕΔΔΔΔ, 2 (2004), σελ. 226 και 228-9

¹⁰⁶ Κοντιάδης Ξ., *ό.π.*, σελ. 196-7

¹⁰⁷ Ανθίμου Κ., *Το δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού του ατόμου ως έκφανση του δικαιώματος επί της προσωπικότητας*, Κριτική Επιθεώρηση Νομικής Θεωρίας και Πράξης, 1 (1998), σελ. 156

είναι σε θέση να προσβάλουν την προσωπικότητα, την ανεξαρτησία και γενικότερα την ελευθερία του ανθρώπου.

Είναι δυνατό μέσα σε λίγα μέτρα μαγνητικής ταινίας να καταχωρηθούν πληροφορίες ονομαστικές (*données nominatives*), δηλαδή πληροφορίες που αναφέρονται σ' ένα συγκεκριμένο πρόσωπο ή σ' ορισμένη κατηγορία προσώπων. Πληροφορίες για την υγεία, την περιουσιακή κατάσταση, τις θρησκευτικές και πολιτικές πεποιθήσεις, το ποινικό μητρώο, την επαγγελματική δραστηριότητα των προσώπων αυτών και ακόμη τις κοινωνικές επαφές τους, τις συνήθειές τους, την οικογενειακή τους κατάσταση, την καταγωγή τους και γενικά κάθε στοιχείο που τους αφορά.

Η κατοχή τόσο μεγάλου αριθμού πληροφοριών κάνει τον κάτοχό τους ισχυρότερο και συνεπώς περισσότερο επικίνδυνο, εφόσον η πληροφορία, όταν μάλιστα είναι αποκλειστική και τύχει κατάλληλης επεξεργασίας, καθίσταται πηγή φοβερής δυνάμεως. Αυτός ο κίνδυνος παραβίασης της προσωπικότητας πολλαπλασιάζεται λόγω της δυνατότητας διασυνδέσεως των ηλεκτρονικών υπολογιστών¹⁰⁸.

Συνεπώς, η προστασία των προσωπικών δεδομένων είναι μόνο μια πλευρά ενός μεγαλύτερου προβλήματος: της κατανομής και κυκλοφορίας της πληροφορίας στην κοινωνία, με την έννοια ότι δεν πρέπει να δημιουργούνται θέσεις υπεροχής. Αυτό που είναι ουσιώδες είναι η χρήση των πληροφοριών που αφορούν το άτομο κι όχι αυτές καθαυτές οι πληροφορίες.

Η διάκριση δηλαδή των πληροφοριών σε ευαίσθητες και μη κρίνεται ότι δεν εξασφαλίζει αποτελεσματική προστασία του πολίτη, αφού η σύγχρονη πληροφορική εξέλιξη καθιστά όλες τις πληροφορίες

¹⁰⁸ Μαρίνος Τ., *Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και το δίκαιο*, Εκδ. Αφοί Π. Σάκκουλα, Αθήνα, 1980, σελ. 61-63. Ωστόσο η απώλεια επαφής των δεδομένων με τις περιστάσεις υπό τις οποίες συγκεντρώθηκαν και η εντεύθεν ανεξαρτητοποίησή τους εμπεριέχει ένα πολύ μεγάλο ποσοστό κινδύνου παραμόρφωσής τους και άρα παρερμηνειών.

δυνάμει επικίνδυνες¹⁰⁹. Επιπλέον, γίνεται λόγος και για την αρχή της ‘μη πληρότητας’ που θα πρέπει να διέπει τη συλλογή και επεξεργασία των πληροφοριών, προκειμένου να προστατευθεί η αυτονομία του ατόμου¹¹⁰.

Ενόψει των ανωτέρω καθίσταται εμφανές ότι η αναγκαιότητα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων υπαγορεύεται από έναν από τους θεμελιωδέστερους όρους της δημοκρατικής κοινωνίας: την ικανότητα των μελών της να επικοινωνούν μεταξύ τους που είναι ταυτόσημη με την ικανότητά τους να μορφώνουν και να εκφράζουν την προσωπική τους άποψη για τη ζωή τους και την κοινωνία στην οποία ζουν. Η ατομικότητα δηλαδή αντιμετωπίζεται ως κοινωνική ιδιότητα του πολίτη, ως δομικό στοιχείο της ικανότητάς του δράσης και συμμετοχής στη συλλογική οργάνωση¹¹¹.

Ωστόσο η συστηματική συλλογή, αρχειοθέτηση, επεξεργασία και μετάδοση των προσωπικών πληροφοριών θεωρήθηκε για ένα μεγάλο σχετικά διάστημα ως φυσική συνέπεια των καθηκόντων τόσο του σύγχρονου παρεμβατικού κράτους όσο και των νομίμων συμφερόντων των ιδιωτικών επιχειρήσεων. Η αξιοποίηση όμως αυτή των ηλεκτρονικών υπολογιστών προς το σκοπό της επεξεργασίας των πληροφοριών έχει, όπως επισημαίνει ο Σπύρος Σημίτης, ως αποτέλεσμα το άτομο να μεταβάλλεται σε «καθαρό πληροφοριακό αντικείμενο»¹¹².

Αν μάλιστα λάβει κανείς υπόψη ότι το κράτος είναι σήμερα, στις κοινωνίες «δυτικού τύπου», ο πρώτος εργοδότης και ότι ο ογκούμενος παρεμβατικός του ρόλος το φέρνει σε άμεση επαφή με το μεγάλο ιδιωτικό κεφάλαιο, εύκολα γίνεται αντιληπτό ότι τα κρατικά και ιδιωτικά αρχεία πληροφοριών δε διατηρούν μεγάλη στεγανότητα μεταξύ τους, ενώ καθίσταται όλο και πιο συχνό το φαινόμενο της συλλογής και

¹⁰⁹ Γέροντας Α., *Πληροφορική και Δίκαιο*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1991, σελ. 252

¹¹⁰ Κριάρη-Κατράνη Ι., *Γενετική τεχνολογία και θεμελιώδη δικαιώματα*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 1999, σελ. 31

¹¹¹ Ανθίμου Κ., *ό.π.*, σελ. 177-178

¹¹² Γέροντας Α., *Πληροφορική και Δίκαιο*, *ό.π.*, σελ. 236-237

επεξεργασίας πληροφοριών με σκοπό την εμπορική τους εκμετάλλευση από τις λεγόμενες «τράπεζες δεδομένων» ή, πιο δόκιμα, τράπεζες πληροφοριών¹¹³.

Οι τράπεζες δεδομένων έχουν πια αποτελέσει ιδιαίτερο κλάδο εμπορικής δραστηριότητας στις τεχνολογικά αναπτυγμένες χώρες, ενώ τα στοιχεία που καταχωρίζονται στα τεράστια αυτά ηλεκτρονικά αρχεία συλλέγονται με ποικίλους τρόπους, όχι πάντοτε θεμιτούς, πολλές φορές και χωρίς να το γνωρίζουν οι κάτοχοι των στοιχείων αυτών τα οποία στη συνέχεια καθίστανται αντικείμενο εμπορίας και εν γένει παραχωρήσεως¹¹⁴.

Παρατηρείται δηλαδή το φαινόμενο της «εμπορευματοποίησης» των πληροφοριών, η οποία καλλιεργείται συχνά από τον κρατικό διοικητικό μηχανισμό. Όταν λχ πληροφορίες, όπως ιατρικές και ψυχολογικές γνωματεύσεις, αναγκαίες για την ικανοποίηση νόμιμων αιτημάτων του πολίτη, διαβιβαστούν σε άλλες διοικητικές αρχές, είναι δυνατό να προκύψουν απροσδόκητες συνέπειες γι' αυτόν¹¹⁵.

Αποτέλεσμα αυτής της πρακτικής συνιστά η ολοένα και μεγαλύτερη τρωτότητα του ιδιωτικού βίου. Κατ' ακολουθίαν, όπως παρατηρεί και ο Podlech, στον οποίο παραπέμπει ο Κ. Μαυριάς, «μόνο μια ερμηνεία των θεμελιωδών δικαιωμάτων που δίνει απάντηση στο πρόβλημα αυτό, είναι εγγυητική της ελευθερίας και, επομένως, συνταγματική» και «μόνο όποιος είναι ελεύθερος στον ιδιωτικό, είναι ελεύθερος και στον πολιτικό βίο»¹¹⁶.

¹¹³ Μαυριάς Κ., *Το συνταγματικό δικαίωμα του ιδιωτικού βίου*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1982, σ. 172

¹¹⁴ Μαρίνος Τ., *ό.π.*, σ. 67

¹¹⁵ Γέροντας Α., *Πληροφορική και Δίκαιο*, *ό.π.*, σελ. 237

¹¹⁶ Μαυριάς Κ., *ό.π.*, σ. 172

β. Η αναγνώριση του δικαιώματος αυτοδιάθεσης των πληροφοριών από τη γερμανική νομολογία

Το Συνταγματικό Δικαστήριο της Γερμανίας ανέπτυξε αρχικά στην απόφαση Tonband την άποψή του ως προς τον πυρήνα προστασίας της προσωπικότητας. Πρέπει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με τη θεωρία των σφαιρών που προέρχεται από το γερμανικό αστικό δίκαιο, η ιδιωτική ζωή διακρίνεται σε σφαίρες. Ειδικότερα, οι τρεις σφαίρες για τις οποίες κάνει λόγο η ανωτέρω θεωρία είναι: α) η κοινωνική σφαίρα, β) η ιδιωτική και γ) η σφαίρα του απορρήτου. Η πρώτη αναφέρεται κυρίως στις δημόσιες και επαγγελματικές δραστηριότητες του ανθρώπου. Στην ιδιωτική σφαίρα ανήκει το πεδίο της ανθρώπινης δραστηριότητας που είναι προσιτό σε ένα στενό κύκλο προσώπων, στο οποίο όμως είναι υπό προϋποθέσεις δυνατή η πρόσβαση τρίτων. Στη σφαίρα του απορρήτου εμπίπτει ο εσωτερικός κόσμος του ανθρώπου, όπως εξωτερικεύεται λχ μέσω εμπιστευτικών επιστολών, σημειώσεων ημερολογίου. Η σφαίρα αυτή απολαμβάνει απόλυτη προστασία.

Και ο έλληνας νομοθέτης του ν. 2472/1997 φαίνεται να υιοθετεί τη σύλληψη αυτή, καθώς αναγνωρίζει ότι οι ρυθμίσεις που αφορούν τα ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα αποβλέπουν σε αυξημένη προστασία των δεδομένων που θεωρείται ότι συγκροτούν τον σκληρό πυρήνα της ιδιωτικής ζωής.

Σε συνάρτηση προς την ανωτέρω αναφερόμενη θεωρία των σφαιρών το Συνταγματικό Δικαστήριο στην απόφαση Tonband επικαλείται για τη θεμελίωση του απαραβιάστου του πυρήνα της ιδιωτικής ζωής τη ρήτρα της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, η οποία επιδρά ενισχυτικά στο δικαίωμα της προσωπικότητας. Εντός της ιδιωτικής σφαίρας δικαιολογούνται επεμβάσεις για λόγους δημόσιου ή γενικότερου συμφέροντος, *εφόσον τηρείται η αρχή της αναλογικότητας και οι αρχές*

που αφορούν τους περιορισμούς των ατομικών ελευθεριών (η έμφαση της γράφουσας)¹¹⁷.

Η ανάγκη προστασίας του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης του ατόμου ανέκυψε ιδιαίτερα έντονα στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας με τη γενική απογραφή του πληθυσμού που προβλεπόταν από τον ομοσπονδιακό νόμο του 1982. Το νομοθέτημα αυτό προκάλεσε θύελλα αντιδράσεων, ενώ με βάση τη διάταξη του άρθρου 93 § 1 αριθμ. 4^α του γερμανικού συντάγματος ασκήθηκαν συνταγματικές προσφυγές κατά του νόμου, με στόχο την ακύρωσή του. Στις 15 Δεκεμβρίου 1983 το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο εξέδωσε την απόφασή του και έκρινε ως αντισυνταγματικές ορισμένες διατάξεις του νομοθετήματος. Το συνταγματικό δικαστήριο επικαλείται το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των πληροφοριών, για το οποίο λόγος στη θεωρία γίνεται ήδη από την εποχή της ψήφισης του ομοσπονδιακού νόμου για την προστασία του ατόμου «από την κατάχρηση των προσωπικών πληροφοριών κατά την επεξεργασία τους» (1977)¹¹⁸.

Με την εν λόγω απόφαση της 15.12.1983 το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο (BVerfG) αναγνώρισε στο άτομο το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού ή της αυτοδιάθεσης των πληροφοριών στηριζόμενο στα άρθρα 1 και 2 του Θεμελιώδους Νόμου για την αξιοπρέπεια του ανθρώπου και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας. Το ανωτέρω Δικαστήριο έκρινε ότι, για να λειτουργήσει το άτομο σύμφωνα με τις δικές του αντιλήψεις, πρέπει η απόφαση για το αν και σε ποια έκταση θα γίνει επεξεργασία των πληροφοριών που το αφορούν να είναι δική του¹¹⁹.

¹¹⁷ Ιγγλεζάκης Ι., *ό.π.*, σελ. 165-170

¹¹⁸ Γέροντας Α., *Πληροφορική και Δίκαιο*, *ό.π.*, σελ. 44 επ

¹¹⁹ Ανθίμου Κ., *ό.π.*, σελ. 165

Το Δικαστήριο αναφέρει ακόμη στην απόφαση αυτή ότι πλέον στα πλαίσια της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας δεν υπάρχουν ασήμαντα δεδομένα, συνεπώς κρίσιμη για την προστασία των προσωπικών δεδομένων δεν είναι η ένταξή τους σε μια από τις σφαίρες προστασίας, αλλά η δυνατότητα αξιοποίησής τους σε συνάρτηση προς το σκοπό για τον οποίο πρόκειται να χρησιμοποιηθούν. Εγκαταλείπεται λοιπόν η θεώρηση του απολύτως προστατευόμενου πυρήνα και αναγνωρίζεται η κοινωνική διάσταση του δικαιώματος του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού, ενός *status activus* του δικαιώματος.

Το Δικαστήριο ωστόσο δεν εγκαταλείπει πλήρως την προηγούμενη νομολογία του, καθώς κατά τη στάθμιση του υπέρτερου γενικού συμφέροντος η απόφαση δέχεται ότι κατά τεκμήριο αυτό θεμελιώνεται, όταν πρόκειται για προσωπικά δεδομένα με κοινωνική αναφορά, ενώ το αντίθετο συμβαίνει, όταν πρόκειται για αυστηρώς προσωπικές πληροφορίες, που αφορούν δηλαδή στη σφαίρα του απορρήτου¹²⁰.

Το ως άνω δικαίωμα σύμφωνα με το BVerfG μπορεί να περιορισθεί για λόγους *υπέρτερου γενικού συμφέροντος* με βάση σαφή και συγκεκριμένη νομοθετική ρύθμιση η οποία πρέπει να τηρεί *την αρχή της αναλογίας*. Επιπρόσθετα, η συλλογή και επεξεργασία των πληροφοριών πρέπει να προβλέπεται *ρητά* από τη νομοθετική ρύθμιση, στην οποία πρέπει να προσδιορίζεται με κάθε σαφήνεια και ο *σκοπός* της χρήσης τους¹²¹.

Επιπλέον, η νομοθετική πρόβλεψη των περιορισμών πρέπει να συνοδεύεται από την πρόβλεψη κατάλληλων οργανωτικών και διαδικαστικών μηχανισμών ως προϋπόθεση για την αποτελεσματική προστασία του δικαιώματος, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται ο

¹²⁰ Ιγγλεζάκης Ι., *ό.π.*, σελ. 171-173

¹²¹ Γέροντας Α., *Πληροφορική και Δίκαιο*, *ό.π.*, σελ. 44 επ

θεσμικός έλεγχος της προστασίας προσωπικών πληροφοριών από ανεξάρτητες αρχές¹²².

Με την εν λόγω απόφαση το BVerfG επέβαλε τις πέντε βασικές αρχές στις οποίες στηρίχθηκε η ομοσπονδιακή νομοθεσία για την προστασία των προσωπικών στοιχείων που ίσχυσε από 1.6.1991. Οι αρχές αυτές απορρέουν από το θεμελιώδες δικαίωμα αυτοκαθορισμού των προσωπικών στοιχείων εκ μέρους του φορέα τους και είναι οι ακόλουθες: 1. Κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα να αποφασίζει εάν και πού θα χρησιμοποιούνται τα προσωπικά του στοιχεία. 2. Το δικαίωμα αυτό μπορεί να περιορισθεί μόνο με ρητή συγκατάθεση του ενδιαφερόμενου ή λεπτομερές σχετικό νομοθετικό κείμενο. 3. Όλα τα στοιχεία προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να προστατεύονται αδιακρίτως. 4. Κάθε πολίτης πρέπει να ενημερώνεται για το ποιος, πού και πότε χρησιμοποιεί τα προσωπικά του στοιχεία. 5. Προσωπικά στοιχεία μπορούν να χρησιμοποιηθούν και να διαβιβαστούν για ειδικό σκοπό, σε τρόπο ώστε τυχόν συλλογή τέτοιων στοιχείων απλώς και μόνο για να διατηρηθούν ως ενδεχομένως χρήσιμο απόθεμα πληροφορίας, είναι πάντοτε παράνομη¹²³.

Στο πλαίσιο της ανταλλαγής των πληροφοριών και ενόψει της προστασίας του πολίτη από την πολλαπλή χρήση των στοιχείων, η διοίκηση οφείλει σύμφωνα με την ίδια απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου να εξετάσει αν η ανταλλαγή των πληροφοριών θεμελιώνεται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση σε νομοθετική ρύθμιση, η οποία πρέπει να είναι σύμφωνη με το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των πληροφοριών, και αν η αναγκαιότητα της γνώσης των πληροφοριών αιτιολογείται επαρκώς. Με άλλα λόγια, η μετάδοση των πληροφοριών από μια διοικητική αρχή σε άλλη (διοικητική αρωγή) επιτρέπεται μόνο, όταν οι πληροφορίες είναι απολύτως αναγκαίες για την άσκηση των

¹²² Μήτρου Λ., *Προστασία του περιβάλλοντος ...*, ό.π., σελ. 15

¹²³ Αραβαντινός Β., *Η προστασία των στοιχείων προσωπικού χαρακτήρα από την αθέμιτη επεξεργασία τους με ηλεκτρονικό υπολογιστή*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1997, σελ. 37-38

αρμοδιοτήτων της αρχής που τις παραλαμβάνει. Το δικαστήριο επικαλείται προς το σκοπό προστασίας του πολίτη την αρχή της πληροφοριακής διάκρισης των εξουσιών, σύμφωνα με την οποία δεν είναι επιτρεπτή η πληροφοριακή ενότητα της δημόσιας διοίκησης.

Το BVerfG με την εν λόγω απόφαση δεν «ανακαλύπτει» ένα νέο θεμελιώδες δικαίωμα, αλλά -στο πλαίσιο του ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων και ενόψει των μεταβαλλόμενων συνθηκών και ειδικότερα της σύγχρονης πληροφοριακής τεχνολογίας- συγκεκριμενοποίησε το γενικό δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας. Ωστόσο δεν ταυτίζει τη συγκεκριμενοποίηση αυτή με ένα ειδικό θεμελιώδες δικαίωμα, καθώς η διαμόρφωση ενός νέου δικαιώματος δε θα προσέφερε περισσότερη προστασία στο άτομο¹²⁴.

Άξια λόγου είναι και μια πιο πρόσφατη απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου σχετικά με το νόμο για την απογραφή (1987), σύμφωνα με την οποία η μετάδοση των πληροφοριών είναι επιτρεπτή, όταν ο αποδέκτης πρόκειται να τις χρησιμοποιήσει για τον ίδιο σκοπό για τον οποίο έχουν συλλεγεί, καθώς και όταν η μετάδοση γίνεται για στατιστικούς, επιστημονικούς ή άλλους παρεμφερείς σκοπούς και κατά τρόπο, ώστε να μην προκύπτει η ταυτότητα του προσώπου στο οποίο αναφέρονται οι πληροφορίες. Η μετάδοση στην τελευταία αυτή περίπτωση πρέπει να είναι προσανατολισμένη προς το κριτήριο της *de facto* ανωνυμοποίησης, το οποίο σύμφωνα με το BVerfG είναι ικανό να διασφαλίζει το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού. Ωστόσο, όπως αναφέρει ο Α. Γέροντας, η ικανότητα αυτή του εν λόγω κριτηρίου καθίσταται αμφίβολη δεδομένης της σύγχρονης ραγδαίας τεχνολογικής εξέλιξης.

¹²⁴ Γέροντας Α., *Πληροφορική και Δίκαιο*, ό.π., σελ. 50 επ

Σύμφωνα εξάλλου με την εν λόγω απόφαση, ο νομοθέτης οφείλει να θεσπίσει τις αναγκαίες εγγυήσεις για την προστασία του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης των πληροφοριών και συγκεκριμένα για την εξασφάλιση της τήρησης του στατιστικού απορρήτου και της επιταγής της de facto ανωνυμοποίησης των πληροφοριών στο συντομότερο χρονικό διάστημα.

Το άτομο θα πρέπει να αποδεχθεί τον κίνδυνο αναγνώρισής του ως αναγκαία συνέπεια μιας στατιστικής που λαμβάνει χώρα για λόγους υπέρτερου γενικού συμφέροντος, εφόσον τα οργανωτικά και διαδικαστικά μέτρα των στατιστικών υπηρεσιών εξασφαλίζουν την επιταγή χρήσης των πληροφοριών αποκλειστικά για στατιστικούς σκοπούς παράλληλα με τις επιταγές της απομόνωσης και διαγραφής των στοιχείων.

Με την ίδια απόφαση το BVerfG αναφέρθηκε και στην αρχή της πληροφοριακής διάκρισης των εξουσιών και δέχθηκε ότι αυτή ισχύει και στη διοίκηση των ΟΤΑ, καθώς και ότι η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των διαφόρων υπηρεσιών του ίδιου νομικού προσώπου επιτρέπεται μόνο, εφόσον προβλέπεται ρητά από ειδική νομοθετική εξουσιοδότηση.

Στην απόφαση Lebach το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο έκρινε ότι δεν επιτρέπεται μετά την έκτιση της ποινής η ανακίνηση του παρελθόντος ενός καταδικασθέντος από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Η επανένταξή του στην κοινωνική ζωή απαιτεί την *περιορισμένη χρονική ισχύ* συγκεκριμένων πληροφοριών, επιβάλλεται δηλαδή η διαγραφή τους από τη μνήμη των ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο έχει ακόμη νομολογήσει ότι στην περίπτωση της σύγκρουσης θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι αναγκαία η προσφυγή στην αρχή της πρακτικής

αρμονίας που επιβάλλει ανάλογο περιορισμό των δικαιωμάτων. Το BVerfG διατύπωσε και την ερμηνευτική εκδοχή της έμμεσης τριτενέργειας των συνταγματικών δικαιωμάτων στο χώρο του ιδιωτικού δικαίου, προκειμένου να αποτραπεί η υποβάθμιση του ιδιώτη, είτε ως συμβαλλόμενου μέρους είτε ως καταναλωτή, σε αντικείμενο επεξεργασίας των πληροφοριών. Στην περίπτωση λοιπόν που η συναίνεση χορηγείται αναγκαστικά, λχ στις συμβάσεις προσχώρησης, και όχι ως αποτέλεσμα ελεύθερων διαπραγματεύσεων, τότε μόνο μπορεί να αποτελέσει τη βάση για την επεξεργασία, εφόσον η επεξεργασία των πληροφοριών είναι αναγκαία για την επιδίωξη του συμβατικού σκοπού, αφού ληφθούν υπόψη και τα αντικειμενικά κριτήρια της αναλογικότητας και του ευλόγου της επεξεργασίας¹²⁵.

¹²⁵ Γέροντας Α., *Πληροφορική και Δίκαιο*, ό.π., σελ. 53-55, 238 και 254 επ

2. Επιμέρους συνταγματικές βάσεις του δικαιώματος

a. Γενικές παρατηρήσεις

Την αναγνώριση του δικαιώματος αυτοδιάθεσης των πληροφοριών από το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο της Γερμανίας ακολούθησε η επεξεργασία του εν λόγω δικαιώματος από τους θεωρητικούς του δικαίου. Γίνεται λοιπόν δεκτό ότι το υπό μελέτη δικαίωμα βασίζεται στην παραδοχή ότι στην αξιοπρέπεια του ατόμου ως μέλους μιας ελεύθερης και δημοκρατικής κοινωνίας και στο γενικό δικαίωμα της προσωπικότητας ανήκουν και η δυνατότητα αυτοκαθορισμού και η ελευθερία του ατόμου να αποφασίζει για το τι θα πράξει ή παραλείψει, προϋπόθεση των οποίων συνιστά μεταξύ άλλων η δυνατότητα του ατόμου να γνωρίζει ή να μπορεί να υπολογίσει ποιες από τις πληροφορίες που το αφορούν είναι γνωστές στον κοινωνικό του περίγυρο. Κατ' ακολουθίαν, το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού παρέχει στο άτομο την εξουσία να αποφασίζει το ίδιο για την αποκάλυψη, διάθεση και χρήση των προσωπικών του δεδομένων.

Επιπρόσθετα, η συναίνεση του ατόμου για επέμβαση τρίτων στα δικαιώματά του, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι περιλαμβάνει άνευ άλλου

τινός και τη συναίνεσή του για την αρχειοθέτηση και χρήση των δεδομένων που το αφορούν, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα.

Το δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού ανήκει στο δικαίωμα-πλαίσιο της προσωπικότητας, είναι όμως αυτοτελές. Συμβαδίζει πολλές φορές με την προστασία του ιδιωτικού βίου ή άλλων κατ' ιδίαν αγαθών της προσωπικότητας, αυτό όμως δεν είναι αναγκαίο, αφού προστατεύει και δεδομένα που βαίνουν πέραν αυτών που εμπίπτουν στον ιδιωτικό βίο, όπως λ.χ. η συμμετοχή σε σωματείο¹²⁶.

Το δικαίωμα λοιπόν αυτό κατοχυρώνει μια αυτοτελή ζώνη προστασίας, η οποία εκτείνεται πέραν των αμυντικών ασπίδων των λοιπών δικαιωμάτων του ατόμου. Η ακρόαση συνομιλίας μεταξύ τρίτων, το απόρρητο της οποίας έχει αρθεί νομίμως, δεν προσβάλλει το δικαίωμα ελεύθερης εμπιστευτικής επικοινωνίας των συνομιλητών. Η καθ' υπέρβαση των ορίων του νόμου επεξεργασία του δεδομένου της επικοινωνίας και του περιεχομένου της συνομιλίας (εφόσον αυτή δεν αναφέρεται στην ιδιωτική ζωή των συνομιλητών), προσβάλλει πλέον μόνον το δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού.

Για τους ανωτέρω λόγους γινόταν δεκτό ότι το εν λόγω δικαίωμα, πριν την αναθεώρηση του Συντάγματος, θεμελιωνόταν στο άρθρο 5§1 σε συνδυασμό με το άρθρο 2§1 και όχι στο άρθρο 9 του Συντάγματος. Κατ' άλλη άποψη το δικαίωμα έβρισκε τη θεμελίωσή του στο άρθρο 9¹²⁷.

Κατά τον Π. Δόνο, το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού έχει δύο σκέλη που συνδέονται διαλεκτικά: την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας (εδώ υπάγεται και η προστασία της ιδιωτικότητας βάσει του άρ. 9 Συντ.) και την προστασία της

¹²⁶ Βλ και αντίθετη άποψη του Ι. Ιγγλεζάκη (ό.π., σελ. 55), κατά τον οποίο το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού δεν αναγνωρίζεται κατά το ελληνικό δίκαιο ως ανεξάρτητο δικαίωμα, αλλά συνιστά πτυχή του δικαιώματος προστασίας της ιδιωτικής ζωής (right of privacy).

¹²⁷ Τσεβάς Α., *Η εφαρμογή του νόμου για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τύπο και τη ραδιοτηλεόραση*, Κριτική Επιθεώρηση Νομικής Θεωρίας και Πράξης, 1 (1998), σελ. 190 επ

ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας στην κοινωνία της πληροφορίας¹²⁸.

Είχε βέβαια υποστηριχθεί και η άποψη, σύμφωνα με την οποία το υπό μελέτη δικαίωμα, εφόσον αναφέρεται σε πληροφορίες που εντάσσονται στην καθαρά προσωπική σφαίρα του ατόμου, θεμελιώνεται στα άρ. 2§1 και 9§1 του Συντ., ενώ, όταν αφορά σε πληροφορίες που ανήκουν απλώς στην ιδιωτική σφαίρα, και στο άρ. 5§1, αλλά και στην ελευθερία έκφρασης της γνώμης υπό την αρνητική της όψη¹²⁹.

Κατά τη Λ. Μήτρου τα θεμέλια του δικαιώματος ιδιωτικού βίου στην ελληνική συνταγματική τάξη εντοπίζονται όχι μόνο στο άρ. 9 παρ. 1 Συντ. αλλά και στα άρ. 2 παρ. 1 και 5 παρ. 1 Συντ. Το δικαίωμα ιδιωτικού βίου συνίσταται όχι μόνο στο δικαίωμα του ατόμου «να μένει μόνο», στο εν είδει αμυντικό δικαίωμα *refugium* ενός απομονωμένου πολίτη, ο οποίος έχει απόλυτη εξουσία διάθεσης των προσωπικών του πληροφοριών, αλλά συνιστά ειδικότερη εκδήλωση της ελευθερίας ανάπτυξης της προσωπικότητας. Όρος της ελευθερίας του πολίτη είναι μεταξύ άλλων και το δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού, το δικαίωμά του να αποφασίζει και να συμπροσδιορίζει ποιες πληροφορίες που το αφορούν θα αποκαλύπτει στους άλλους¹³⁰.

Με άλλα λόγια, πριν την αναθεώρηση του 2001, οι συνταγματικές βάσεις του δικαιώματος αυτοδιάθεσης των πληροφοριών αναζητούνταν είτε στο άρ. 9 παρ. 1 είτε στο άρ. 5 παρ. 1 είτε στο συνδυασμό τους ανάλογα με τη θεώρηση της ιδιωτικότητας ως *refugium* ή ως προϋπόθεση

¹²⁸ Δόνος Π., «Η αρχή και ο ρόλος της στην επαυξημένη προστασία της αξίας του ανθρώπου», σε Δόνος Π., Μήτρου Λ., Μίτλεττον Φ., Παπακωνσταντίνου Β., *Η αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων και η επαύξηση της προστασίας των δικαιωμάτων*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 12

¹²⁹ Λαζαράτος Π., *Το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία*, ό.π., σελ. 1010

¹³⁰ Μήτρου Λ., *Προστασία του περιβάλλοντος ...*, ό.π., σελ. 13-14. Αξιοσημείωτη είναι και η νομολογία του ΕΔΔΑ σε σχέση με το άρ. 8 της ΕΣΔΑ που ρυθμίζει το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Γίνεται εξάλλου δεκτό, με δεδομένο ότι το ΔΕΚ εφαρμόζει άμεσα την ΕΣΔΑ και τη συγκριτική μέθοδο για την αναγνώριση και εφαρμογή των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου, ότι το δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού αποτελεί τιμήμα της κοινοτικής έννομης τάξης (βλ. στο ίδιο, σελ. 23).

συμμετοχής στην κοινωνία και επικοινωνίας μεταξύ των επικοινωνιακών εταίρων. Η ρύθμιση του άρ. 9 παρ. 1 ωστόσο, εκτός από το ότι απηχεί μόνο την αρνητική-αμυντική διάσταση του δικαιώματος, ενέχει και την αδυναμία διατύπωσης ενός ακριβούς εννοιολογικού περιεχομένου του κατά απόλυτο τρόπο προστατευόμενου ιδιωτικού βίου. Με τη θέση του άρ. 5 παρ. 1 ως κύριας συνταγματικής βάσης το εν λόγω δικαίωμα προσλαμβάνει και συμμετοχική διάσταση που συναρτάται προς τη λειτουργία και τη διαφάνεια των θεσμών¹³¹.

Η προσθήκη με την αναθεώρηση του 2001 στο συνταγματικό κείμενο της διάταξης του άρ. 9^A, που αποτελεί ειδικότερη εκδήλωση του δικαιώματος ιδιωτικού βίου, φαίνεται να δίνει τέλος στη συζήτηση περί των συνταγματικών θεμελίων του δικαιώματος προστασίας των προσωπικών δεδομένων ή άλλως δικαιώματος πληροφοριακού αυτοκαθορισμού.

Επιβάλλεται λοιπόν στο σημείο αυτό μια πιο αναλυτική θεώρηση του επιμέρους προστατευτικού πεδίου των συνταγματικών διατάξεων επί των οποίων ερείδεται το εξεταζόμενο δικαίωμα. Η ανάλυση αυτή προηγείται της αναφοράς στη νομοθετική πρόβλεψη της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο πλαίσιο της ελληνικής έννομης τάξης.

β. Θεμελίωση στο άρ. 9^A:

Στο εν λόγω άρθρο εντοπίζεται πλέον η ρητή αποτύπωση του υπό μελέτη δικαιώματος, το οποίο, όπως έχει ήδη αναφερθεί, προσδιορίστηκε είτε στο πλαίσιο της συζήτησης περί της ιδιωτικότητας είτε υπό την επίδραση της απόφασης του γερμανικού Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου για την απογραφή.

¹³¹ Μήτρου Λ., *Προστασία προσωπικών δεδομένων: Ένα νέο δικαίωμα*, ό.π., σελ. 85-87

Με το νέο άρθρο το υπό εξέταση δικαίωμα δεν δημιουργήθηκε, τυποποιήθηκε¹³². Η συνταγματική κατοχύρωση έχει συμβολικό βάρος, επειδή ανάγει την προστασία των προσωπικών δεδομένων σε **αυτοτελές** δικαίωμα, αλλά και επειδή συνιστά την αντίδραση της έννομης τάξης στις επιπτώσεις των τεχνολογικών εξελίξεων στο κοινωνικό γίνεσθαι. Η διαπίστωση περί της αυτοτέλειας του δικαιώματος οδήγησε και στην πρόσφατη ένταξή του στο Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.

Ωστόσο η διάταξη του άρ. 9^A Συντ. δεν προσδιορίζει εγγύτερα τα στοιχεία του δικαιώματος. Κατά συνέπεια η νομοθετική, νομολογιακή και ερμηνευτική εξειδίκευση του περιεχομένου του οφείλει να λάβει υπόψη το σκληρό πυρήνα των αρχών προστασίας προσωπικών δεδομένων, όπως προκύπτουν από τα διεθνή δεσμευτικά για την Ελλάδα κείμενα, λχ τη Σύμβαση 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης και την κοινοτική Οδηγία 95/46/ΕΚ.

Στο αντίστοιχο άρθρο του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, ως στοιχεία του δικαιώματος ορίζονται: α) η θεμελίωση της νομιμότητας της επεξεργασίας στη συγκατάθεση ή σε ρητή διάταξη νόμου, β) η αρχή του νομίμου και θεμιτού σκοπού της επεξεργασίας και γ) η κατοχύρωση των δικαιωμάτων του ατόμου με έμφαση στο δικαίωμα πρόσβασης¹³³.

Κατά την άποψη του Ξ. Κοντιάδη, η κατοχύρωση νέων δικαιωμάτων, όπως το ανωτέρω ή το δικαίωμα στην πληροφόρηση και για συμμετοχή στην κοινωνία της πληροφορίας (άρ. 5^A Συντ.), ως απόρροια της λογικής του νέου συνταγματισμού, κρίνεται ότι δεν αποσκοπεί πρωτίστως στη διεύρυνση της κανονιστικής εμβέλειας του Συντάγματος, αλλά στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητάς του, μέσω

¹³² Μήτρου Λ., *Προστασία προσωπικών δεδομένων: Ένα νέο δικαίωμα*, ό.π., σελ. 83-84

¹³³ Στο ίδιο, σελ. 90-93

της παροχής επιπλέον εγγυήσεων ασφάλειας δικαίου στο πεδίο της οργάνωσης των σχέσεων του πολίτη με την εξουσία.

Συνεπώς νέα και παλαιότερα δικαιώματα λειτουργούν συμπληρωματικά, προς το σκοπό της ανάδειξης νέων εκφάνσεων των παλαιότερων. Ασφαλώς η συνταγματοποίηση νέων θεμελιωδών δικαιωμάτων δε διαθέτει μόνο συμβολική αξία, αλλά και πρακτική, δεδομένου ότι ενδυναμώνει την αμυντική τους ισχύ και αποσαφηνίζει το νόημά τους¹³⁴.

Κατά τον Ι. Ιγγλεζάκη, με το άρ. 9^Α Συντ. δεν εισάγεται νέο δικαίωμα, διότι η διάταξη αυτή ουσιαστικά τυποποιεί σε συνταγματικό επίπεδο προγενέστερες ρυθμίσεις διεθνών νομικών κειμένων για την προστασία προσωπικών δεδομένων, όπως η Σύμβαση 108/1981 και η οδηγία 95/46/ΕΚ, αλλά και της κοινής νομοθεσίας (κυρίως του ν. 2472/1997).

Περαιτέρω η νέα αυτή διάταξη έχει ευρύτερη ρυθμιστική εμβέλεια από τη διάταξη του άρ. 9 Συντ. και έτσι αποδεσμεύει τη συνταγματική προστασία από τη συζήτηση σχετικά με το περιεχόμενο του ιδιωτικού βίου και την οριοθέτηση του απορρήτου της ιδιωτικής σφαίρας.

Κατά τον ίδιο συγγραφέα, αν και η εν λόγω διάταξη του άρ. 9^Α Συντ. δεν αναφέρεται στο έννομο αγαθό που αποτελεί αντικείμενο προστασίας, ερμηνευτικά όμως συνάγεται ότι αντικείμενο προστασίας είναι εν γένει τα θεμελιώδη δικαιώματα και το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής ζωής¹³⁵.

Αντίθετα, κατά τον Κ. Χρυσόγονο, στο νέο άρ. 9 Α Συντ. βρίσκει ρητή κατοχύρωση το δικαίωμα πληροφοριακής αυτοδιάθεσης¹³⁶. Ο

¹³⁴ Κοντιάδης Ξ., *ό.π.*, σελ. 182 επ

¹³⁵ Ο ίδιος υποστηρίζει ακόμη ότι η θεώρηση αυτή οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το δικαίωμα του άρ. 9^Α Συντ. διαφοροποιείται από το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού (βλ. Ιγγλεζάκης Ι., *ό.π.*, σελ. 56-9).

¹³⁶ Στο ίδιο, σελ. 57, υποσημείωση 32. Βλ. και Γέροντα Α., *Η ηλεκτρονική επεξεργασία των προσωπικών πληροφοριών*, ΤοΣ, 1989, σελ. 65επ, σύμφωνα με τον οποίο οι ρυθμίσεις του δικαίου

ανωτέρω συγγραφέας αναφέρει ότι το δικαίωμα του άρ. 9^A συνιστά κατά βάση ένα ατομικό-αμυντικό δικαίωμα, το οποίο σε ένα πρώτο επίπεδο συνεπάγεται απαγόρευση και της απλής καταγραφής προσωπικών δεδομένων σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, ενώ σε ένα δεύτερο επίπεδο παρέχει στο άτομο τη δυνατότητα άρνησης παροχής πληροφοριών που το αφορούν, εάν η νομοθετική πρόβλεψη της υποχρέωσης παροχής δε συνοδεύεται από την πρόβλεψη ενός ελάχιστου ορίου οργανωτικών και διαδικαστικών εγγυήσεων.

Ο Κ. Χρυσόγονος επισημαίνει περαιτέρω: «η ρυθμιστική εμβέλεια του άρ. 9^A καταλαμβάνει βέβαια 'ιδίως' την καταχώρηση και χρήση των προσωπικών δεδομένων μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών (και την τυχόν δημοσιοποίησή τους στο διαδίκτυο), αλλά εκτείνεται και πέρα από αυτή, πχ στη δημοσιοποίηση προσωπικών πληροφοριών μέσω τηλεοπτικών προγραμμάτων».

Φορείς του δικαιώματος είναι τόσο οι Έλληνες όσο και οι αλλοδαποί, ενώ αποδέκτης της ισχύος του δεν είναι μόνο η κρατική εξουσία αλλά και οι ιδιώτες.

Το εδ. β' του εν λόγω άρθρου 9^A Συντ. προβλέπει τη σύσταση ανεξάρτητης αρχής, της αρχής προστασίας προσωπικών δεδομένων, η οποία περιβάλλεται από τις εγγυήσεις του άρ. 101^A Συντ. Την ανεξάρτητη αυτή αρχή ο κοινός νομοθέτης οφείλει να εξοπλίσει με αρμοδιότητες τέτοιες που να της επιτρέπουν να εκπληρώνει το έργο της, τη διασφάλιση δηλ της προστασίας των προσωπικών δεδομένων κατά τρόπο αποτελεσματικό.

προστασίας των προσωπικών πληροφοριών αναφέρονται σε ζητήματα που προηγούνται της παράνομης προσβολής του δικαιώματος της προσωπικότητας. Συνεκδοχικά το εν λόγω δικαίωμα αναφέρεται στη σύγκρουση αντιμαχόμενων δικαιωμάτων και συμφερόντων, όπως λχ αυτά εμφανίζονται στη σχέση κράτους-πολίτη, ενώ αντικείμενό του συνιστά το δικαίωμα αυτοδιάθεσης των πληροφοριών, που κατά το BVerfG προκύπτει από τη συνταγματική διάταξη του άρ. 2 παρ. 1 του Θεμελιώδους Νόμου της Βόννης (ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας) σε συνδυασμό με το άρ. 1 παρ. 1 (ανθρώπινη αξιοπρέπεια).

Συνεπώς η νέα αυτή συνταγματική ρύθμιση του άρ. 9^A υποχρεώνει τον κοινό νομοθέτη να διαμορφώσει ένα περιοριστικό θεσμικό πλαίσιο, εντός του οποίου καθίσταται θεμιτή η συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών δεδομένων του ατόμου. Το θεσμικό αυτό πλαίσιο μετά τη θέσπισή του τόσο κατά το ουσιαστικό όσο και κατά το διαδικαστικό μέρος του (δηλ την αρχή προστασίας των προσωπικών δεδομένων) δεν μπορεί να καταργηθεί χωρίς ταυτόχρονη αντικατάστασή του από ρυθμίσεις που παρέχουν παρεμφερή προστασία¹³⁷.

γ. Στα άρθρα 5§1, 9§1 και 2§1:

Το άρθρο **5§1 Συντ.** αποτελεί κατευθυντήρια αρχή για το νομοθέτη και ερμηνευτικό κανόνα για τον εφαρμοστή. Το ως άνω άρθρο κατοχυρώνει αφενός ένα ατομικό (αμυντικό) δικαίωμα μη προσβολής της προσωπικότητας από την κρατική εξουσία (και όχι μόνο, αφού ωριμάζει η ιδέα περί έμμεσης τριτενέργειας του εν λόγω δικαιώματος) και αφετέρου ένα θετικό (κοινωνικό) δικαίωμα ή αξίωση προς το κράτος, προκειμένου αυτό να εξασφαλίζει τις ελάχιστες απαραίτητες συνθήκες αναπτύξεως της προσωπικότητας του ανθρώπου¹³⁸.

Στο δίκαιό μας το δικαίωμα της προσωπικότητας θεωρείται δικαίωμα-πλαίσιο, στο οποίο περιλαμβάνονται όλα τα αγαθά που είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένα με τη σωματική, ψυχική, πνευματική και κοινωνική οντότητα του προσώπου. Η προσωπικότητα είναι αόριστη, μετανομική έννοια που συγκεκριμενοποιείται από τον εφαρμοστή.

Είναι επίσης έννοια ρευστή, συναποτελείται από όλες εκείνες τις αστάθμητες αξίες που απαρτίζουν την ουσία του ανθρώπου και προσδιορίζονται από συγκεκριμένες ιστορικά και χρονικά κοινωνικές

¹³⁷ Χρυσόγονος Κ., *ό.π.*, σελ. 211-3

¹³⁸ Αραβαντινός Β., *ό.π.*, σελ. 33

και πολιτισμικές αντιλήψεις. Γι' αυτόν το λόγο και η ΑΚ 57 δε δίνει ορισμό της έννοιας¹³⁹.

Ως προς το ακριβές περιεχόμενο της έννοιας της προσωπικότητας, ορθότερη κατά το Β. Αραβαντινό προκρίνεται η άποψη ότι η έννοια προσδιορίζεται μόνο αρνητικά και, ιδίως εμπειρικά, δια του καθορισμού κατά περίπτωση των πράξεων που συνιστούν προσβολή της και πάντοτε σε συνάρτηση με συγκεκριμένο (κοινωνικό κ.ά.) περιβάλλον.

Πολλοί συγγραφείς μιλούν και για ιδιωτική σφαίρα επιρροής ή σφαίρα αναπτύξεως της προσωπικότητας, στοιχεία της οποίας, συνταγματικά κατοχυρωμένα, συνιστούν: το δικαίωμα της ιδιοκτησίας, το δικαίωμα μορφώσεως και ενημερώσεως κ.ά.¹⁴⁰.

Εξάλλου, είναι πάγια θέση της θεωρίας και της νομολογίας ότι τα αγαθά που εντάσσονται στην έννοια της προσωπικότητας συνιστούν ιδιαίτερα τμήματά της και η προσβολή του καθενός από αυτά συνεπάγεται προσβολή του συνολικού δικαιώματος¹⁴¹.

Στο δικαίωμα της προσωπικότητας ανάγεται και η ιδιωτική ζωή που κατοχυρώνεται με το άρθρο **9 Συντ.** ως ατομική ελευθερία, συνιστά δε έννοια ευρύτερη (δεν ταυτίζεται με την οικογενειακή ζωή)¹⁴².

Ως προς την έννοια της ιδιωτικής ζωής ο Κ. Μαυριάς αναφέρει τα ακόλουθα: *«ο ιδιωτικός βίος ως δικαίωμα πρέπει να καθορίζεται αντικειμενικά και κατ' αναφοράν προς τους χώρους, όπου, και τις δραστηριότητες (πράξεις και παραλείψεις), τα διανοήματα και τα συναισθήματα, καθώς και τις καταστάσεις μέσω των οποίων ο άνθρωπος*

¹³⁹ Ανθίμου Κ., *ό.π.*, σελ. 167-168

¹⁴⁰ Αραβαντινός Β., *ό.π.*, σελ. 29 και 33

¹⁴¹ Ανθίμου Κ., *ό.π.*, σελ. 171

¹⁴² Στο ίδιο, σελ. 171

εκδηλώνει την ατομικότητά του και που θέλει να διαφυλάξει από τη φυσική εισβολή, τη γνώση και την εκμετάλλευσή τους από τρίτους»¹⁴³.

Ως ιδιωτική και οικογενειακή ζωή μπορεί να εννοηθεί, κατά τον Κ. Χρυσόγονο, μια γενικά παραδεκτή, σύμφωνα με τις επικρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις, ‘σφαίρα του απορρήτου’ του ατόμου, όπως πχ η ερωτική του ζωή, σωματικά ελαττώματα ή προβλήματα της υγείας του, ενδοοικογενειακές έριδες κλπ. Η έκταση της παραπάνω σφαίρας είναι δυνατό να διευρυνθεί ή μειωθεί κατά περίπτωση, ανάλογα με τη βούληση του ίδιου του ενδιαφερόμενου, εφόσον δε θίγονται άλλα συνταγματικά προστατευόμενα δικαιώματα τρίτων.

Ζητήματα όμως που ανήκουν στον ευρύτερο κύκλο των θεμάτων προσωπικού χαρακτήρα, όπως πχ η ρύθμιση του ατομικού ή οικογενειακού προϋπολογισμού, ο τρόπος διαβίωσης, οι σχέσεις με συγγενείς και φίλους, εντάσσονται κατά τον ίδιο συγγραφέα στην έννοια της προσωπικότητας κατ’ άρ. 5 παρ. 1 Συντ. Ομοίως και η ανάπτυξη της επαγγελματικής και εν γένει οικονομικής δραστηριότητας. Ο ιδιωτικός και οικογενειακός βίος συνδέεται βέβαια στενά με την προστασία της προσωπικότητας, παρέχει όμως ένα ειδικότερο προστατευτικό έρεισμα ως τις όψεις του βιοπορτραίτου που σχετίζονται με το άτομο περισσότερο ως ιδιώτη παρά ως μέλος του κοινωνικού συνόλου με ενεργό συμμετοχή σ’ αυτό¹⁴⁴.

Εξάλλου, όπως επισημαίνει ο Β. Αραβαντινός, την ιδιωτική ζωή του ανθρώπου μπορεί να την αντιληφθεί θεμιτώς μόνο ο ενδιαφερόμενος και η οικογένειά του ή πρόσωπα στα οποία επιτρέπει ο ενδιαφερόμενος να την αντιληφθούν (πρόσωπα εμπιστοσύνης). Σκοπός του θεμιτού της γνώσεως είναι να γνωρίζει ο επιμελής ενδιαφερόμενος σε κάθε στιγμή

¹⁴³ Μαυριάς Κ., *ό.π.*, σελ. 105

¹⁴⁴ Χρυσόγονος Κ., *ό.π.*, σελ. 251-2

εάν ενεργεί δημόσια ή ιδιωτικά και να ρυθμίζει ανάλογα τη συμπεριφορά του.

Σχετική είναι η κρίση του Γερμανικού Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου που περιλαμβάνεται στην προαναφερθείσα απόφαση της 15.12.1983 η οποία έλεγξε τη συνταγματικότητα της απογραφής του πληθυσμού: όποιος δε γνωρίζει και δεν είναι σε θέση να υπολογίσει ποιες πληροφορίες που τον αφορούν είναι γνωστές στον κοινωνικό του περίγυρο, είναι δυνατόν να περιορίζεται σημαντικά στην ελευθερία του να προγραμματίζει και να αποφασίζει αυτόνομα.

Συνακόλουθα, τίθεται το ερώτημα του αν προστατεύονται μόνο τα στοιχεία που αφορούν την ιδιωτική ζωή από την αθέμιτη επεξεργασία ή και τα στοιχεία που αφορούν τη δημόσια ζωή του ατόμου. Κατα τον Π. Δαγτόγλου, στον οποίο παραπέμπει ο Β. Αραβαντινός, το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής συνίσταται στην απαγόρευση δημοσιοποιήσεως της εν γένει ζωής του ανθρώπου-ασχέτως αν αυτή λαμβάνει χώρο σε δημόσιο ή ιδιωτικό χώρο¹⁴⁵.

Πρέπει να σημειωθεί περαιτέρω ότι η προστατευτική λειτουργία του άρθρου 9§1 εδάφιο β' του Συντάγματος καλύπτει όλους τους ανθρώπους, όχι μόνο τους ημεδαπούς. Η διάταξη καλύπτει επίσης όλες τις πλευρές της ιδιωτικής σφαίρας, εκτός από το άσυλο της κατοικίας, την ελευθερία της επικοινωνίας και την ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης που κατοχυρώνονται από ειδικές διατάξεις. Η προστασία λοιπόν που παρέχει η διάταξη αναφέρεται και σε άλλες δυνατότητες επεμβάσεως στην ιδιωτική σφαίρα πλην της εισόδου στην κατοικία, όπως η οπτικο-ακουστική παρακολούθηση ή η απαίτηση παροχής πληροφοριών που αφορούν στην ιδιωτική σφαίρα.

¹⁴⁵ Αραβαντινός Β., *ό.π.*, σελ. 37 επ

Εξάλλου πέραν του άρθρου 5 § 1 Συντ και το άρθρο 9 § 1 Συντ αναπτύσσει τριτενέργεια, άποψη που θεμελιώνεται στη νομολογία των οργάνων του Συμβουλίου της Ευρώπης αναφορικά με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, καθώς και στις τελευταίες εξελίξεις στο χώρο της πληροφορικής.

Όπως επισημαίνει σχετικά και ο Σπ. Σημίτης: «*Με την κοινωνία της πληροφορικής και με το Internet η παραδοσιακή διάκριση μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού δικαίου εξαφανίζεται*». Πράγματι οι πρόσφατες εξελίξεις στο χώρο της πληροφορικής έχουν οδηγήσει σε συνειδητοποίηση της ‘ιδιωτικής πληροφοριακής εξουσίας’, εφόσον παρέχουν στους κυρίους και κατόχους αρχείων πληροφοριών απεριόριστες δυνατότητες συγκέντρωσης, επεξεργασίας και εκτίμησης στοιχείων.

Κατά την επικρατούσα άποψη, η τριτενέργεια που αναπτύσσεται είναι έμμεση: μέσω της εν λόγω διάταξης απευθύνεται εντολή στο δικαστή να την ερμηνεύει με ευρύτητα και στο νομοθέτη να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα για την προστασία του απορρήτου των ιδιωτών¹⁴⁶.

Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, η προστασία που παρέχει το Σύνταγμα ενισχύεται από την κατοχύρωση της αξίας του ανθρώπου στο άρθρο 7§2, αλλά ιδίως στο άρθρο **2§1**, το οποίο αφενός παρέχει αυτοτελή κανονιστική βάση για την προστασία των αγαθών που δεν εμπίπτουν στις ειδικές διατάξεις, οι οποίες κατοχυρώνουν τα διάφορα ατομικά δικαιώματα, αφετέρου περιέχει ερμηνευτικό κανόνα για την ερμηνεία των λοιπών διατάξεων του Συντάγματος.

Η συνταγματική θεωρία και νομολογία έχει αναγνωρίσει ότι ο άνθρωπος αποτελεί υπό το ισχύον Σύνταγμα την υπέρτατη αξία, γύρω

¹⁴⁶ Κριάρη-Κατράνη Ι., *ό.π.*, σελ. 25 επ και 35 επ. Υποστηρίζεται όμως και η άποψη ότι η τριτενέργεια που αναπτύσσεται είναι άμεση, βλ Χρυσόγονος Κ., *ό.π.*, σελ. 253

από την οποία στρέφεται η οργάνωση της έννομης τάξης, ενώ από την ανθρώπινη αξιοπρέπεια συνάγεται και η λαϊκή κυριαρχία¹⁴⁷.

Η αξία του ανθρώπου είναι, όπως παρατηρεί η Κ. Ανθίμου, ο σκληρός πυρήνας του δικαιώματος της προσωπικότητας αλλά και του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού. Συνιστά το συνδετικό κρίκο των ευαίσθητων δεδομένων. Όλα τα στοιχεία που αναφέρονται στα ευαίσθητα δεδομένα είναι εκείνα που κατ' εξοχήν προσφέρονται για δυσμενείς διακρίσεις και στιγματισμό. Ο κίνδυνος δηλαδή στιγματισμού και δυσμενών διακρίσεων είναι εγγενές χαρακτηριστικό-η αρνητική πλευρά της εξουσίας του αυτοκαθορισμού του ανθρώπου¹⁴⁸.

Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια ως υπέρτατη συνταγματική αξία μπορεί να καθορισθεί ως η πραγματική ή δυνητική ικανότητα αυτοπροσδιορισμού και αυτοδιαθέσεως του ατόμου. Ως σεβασμός νοείται η υποχρέωση των φορέων δημόσιας εξουσίας να απέχουν από κάθε ενέργεια που προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Οι ίδιοι φορείς υποχρεούνται παράλληλα να λαμβάνουν όλα τα μέτρα που είναι αναγκαία για την προστασία της ανθρώπινης αξίας, την πραγματοποίηση δηλαδή του περιεχομένου της ανθρώπινης αξιοπρέπειας έναντι προσβολών που μπορεί να προέρχονται είτε από τα κρατικά όργανα είτε από εξωκρατικές δυνάμεις (πχ ιδιώτες)¹⁴⁹.

δ. Λοιπές προστατευτικές του δικαιώματος διατάξεις

Υπόστρωμα του δικαιώματος του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού συνιστά και μια σειρά άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Ειδικότερα, το άρθρο 19 του Συντάγματος (στο οποίο θεμελιώνεται το απόρρητο των ανταποκρίσεων και της επικοινωνίας)

¹⁴⁷ Κριάρη-Κατράνη Ι., *ό.π.*, σελ. 110

¹⁴⁸ Ανθίμου Κ., *ό.π.*, σελ. 169-170

¹⁴⁹ Κριάρη-Κατράνη Ι., *ό.π.*, σελ. 34

αποτελεί μια επιπλέον εγγύηση της προσωπικής ελευθερίας και εξειδικευμένη προστασία της ιδιωτικής ζωής αλλά και της πνευματικής ελευθερίας και διακίνησης. Αφορά όλα τα μέσα επικοινωνίας -και αυτά που πρόκειται να ανακαλυφθούν- και προστατεύει την επικοινωνία ως δεδομένο αλλά και τα δεδομένα που αποτελούν το περιεχόμενό της. Τα δεδομένα προστατεύονται μέσα στο χώρο, τον οποίο το άτομο ορίζει ως το μη γενικώς προσιτό χώρο διαβίωσης και εργασίας του, από το άσυλο της κατοικίας του άρθρου 9.

Επιπρόσθετα, η ελευθερία της γνώμης και των πεποιθήσεων και η θρησκευτική ελευθερία, η ελευθερία της συναθροίσεως και της ενώσεως, η συνδικαλιστική ελευθερία, η γενική οικονομική ελευθερία και η ελευθερία των συμβάσεων και τέλος η αρχή της ισότητας εντάσσονται και αυτές, όπως παρατηρεί η Κ. Ανθίμου, στο γενικό πλέγμα των συνταγματικών κανόνων όπου εδράζεται η προστασία του δικαιώματος του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού.

Πιο αναλυτικά, η ελευθερία της γνώμης απορρέει από το άρθρο 14§1 σε συνδυασμό με το 5§1 του Συντάγματος και περιλαμβάνει και το δικαίωμα αποσιώπησης της γνώμης. Το άρθρο 13 προστατεύει την ελεύθερη διαμόρφωση και εκδήλωση της θρησκευτικής συνείδησης, η οποία θεμελιώνεται και στην αρχή της ισότητας και στην απαγόρευση των διακρίσεων που επιτάσσει το άρθρο 5§2 του Συντάγματος.

Η ελευθερία της ένωσης κατοχυρώνεται στο άρθρο 12 που αφορά στις μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ενώσεις, ενώ στις διατάξεις των άρθρων 22 και 23 στηρίζονται η συλλογική αυτονομία και η συνδικαλιστική ελευθερία. Η γενική οικονομική ελευθερία, όπου θεμελιώνονται η ιδιωτική αυτονομία και η ελευθερία του ανταγωνισμού, όπως κατοχυρώνεται στη διάταξη του άρθρου 5§1, αποτελεί και αυτή, σε συνδυασμό με τους περιορισμούς που εισάγει η διάταξη του άρθρου 106§2, βάση του δικαιώματος του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού.

Πράγματι το υποκείμενο και ο αυτοκαθορισμός του αποτελούν τον πυρήνα της συμβατικής αυτοδέσμευσης.

Η αρχή της ισότητας, εξάλλου, που θεμελιώνεται στη διάταξη του άρθρου 4§1 του Συντάγματος, αποτελεί το θεμέλιο και την ουσία της δημοκρατίας και στηρίζεται στη διάταξη του άρθρου 2§1. Η ίση αφετηρία των ανθρώπων είναι η ανθρώπινη φύση τους. Σε συνδυασμό με το άρθρο 5§2 αρχή της ισότητας σημαίνει αρχή της ίσης μεταχείρισης των ανθρώπων χωρίς προκαταλήψεις και διακρίσεις¹⁵⁰.

¹⁵⁰ Ανθίμου Κ., *ό.π.*, σελ. 171 επ

3. Προστατευτικό πεδίο του ν. 2472/1997

Σύμφωνα με τη λογική των ρυθμίσεων της πρώτης γενιάς νομοθετημάτων, η προστασία των δεδομένων συνιστά προέκταση της προστασίας του ιδιωτικού βίου στο σύνολο των πληροφοριών που αφορούν στην ιδιωτική σφαίρα. Ωστόσο στα πλαίσια της σύγχρονης τεχνολογικής πραγματικότητας η προστασία από την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δεν μπορεί να εξαντληθεί στην προστασία του status negativus ενός εκ των προτέρων οριοθετημένου ιδιωτικού χώρου, δεδομένου ότι αυτό που διακυβεύεται επίσης είναι η εν γένει ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και η δυνατότητα επικοινωνίας στη σύγχρονη κοινωνία που βασίζει τις αποφάσεις της στην ελεύθερη ροή και επεξεργασία των πληροφοριών¹⁵¹.

Μια προληπτική θεσμική παρέμβαση στα πλαίσια δημοκρατικών πολιτειών ταυτίζεται με τη διαμόρφωση μιας προληπτικής δικαιοϊκής πολιτικής. Με το δεδομένο αυτό κρίνεται περαιτέρω ότι, για θεωρηθεί

¹⁵¹ Δόνος Π., «Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος προστασίας του πολίτη από την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων κα της αντίστοιχης ανεξάρτητης αρχής», σε *Αναθεώρηση του Συντάγματος και εκσυγχρονισμός των θεσμών* (πρόλ.-επιμ. Γ. Παπαδημητρίου), Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2000, σελ. 109-111

αποτελεσματική μια νομοθετική ρύθμιση, θα πρέπει να πληροί τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

Να αποτελεί θεσμική αντίδραση σε συγκεκριμένους τεχνολογικούς κινδύνους και να ανταποκρίνεται στο εκάστοτε επίπεδο της επιστήμης και της τεχνολογίας. Οι διατάξεις της θα πρέπει να κατευθύνουν, να ελέγχουν και σε ορισμένες περιπτώσεις να περιορίζουν την τεχνολογία. Θα πρέπει επίσης να θεσπίζονται διαδικασίες νομιμοποίησης των συνεπειών των τεχνολογικών εφαρμογών από τους πολίτες.

Πράγματι, ενώ η πρώτη γενιά ρυθμίσεων αποσκοπούσε στην προστασία της ιδιωτικότητας του πολίτη από τις αυθαιρεσίες της κρατικής μηχανής, οι σύγχρονες δυνατότητες αποκέντρωσης της επεξεργασίας οδήγησαν στην τρίτη γενιά εξειδικευμένων κανόνων προστασίας κατά τομείς και ανά τεχνολογική εφαρμογή.

Εξάλλου, η νομοθεσία περί προστασίας των προσωπικών δεδομένων αποτελεί μια κωδικοποίηση των εξαιρέσεων βάσει των οποίων νομιμοποιείται η επεξεργασία, ενώ και η ύπαρξη των ανεξάρτητων αρχών εξυπηρετεί ακριβώς το σκοπό του ελέγχου της τήρησης των προληπτικών κανόνων νομιμότητας της επεξεργασίας. Το ουσιαστικότερο στοιχείο του σχετικού ρυθμιστικού πλαισίου είναι η νομιμοποίηση της επεξεργασίας από το ίδιο το υποκείμενο των δεδομένων. Η νομιμοποίηση της διαδικασίας μέσω της συγκατάθεσης και της άσκησης των υπολοίπων δικαιωμάτων εκ μέρους του υποκειμένου αποτελεί ουσιαστικά και το περιεχόμενο του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού¹⁵².

Κατά τη Λ. Μήτρου, η μέχρι τώρα νομοθετική παρέμβαση χαρακτηρίζεται α) από τον αποσπασματικό και αντι-δραστικό χαρακτήρα

¹⁵² Δόνος Π., «Τεχνολογική διακινδύνευση και προστασία προσωπικών δεδομένων», σε *Νέες τεχνολογίες και συνταγματικά δικαιώματα*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 23 επ. Μεταξύ των εν λόγω νομοθετημάτων της «πρώτης γενιάς» συγκαταλέγεται λχ ο πρωτοποριακός νόμος του ομόσπονδου γερμανικού κράτους της Έσσης (1970), βλ. Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου Ε., *Ζητήματα από το δίκαιο της πληροφορικής*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2002, σελ. 48.

της και β) από την προϊούσα ενοποιητική νομοθετική δραστηριότητα σε κοινοτικό και διεθνές επίπεδο¹⁵³.

Πράγματι, ο ν. 2472/1997 με τίτλο «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» αποτελεί πράξη προσαρμογής της χώρας μας στην Οδηγία 95/46 ΕΚ «για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών»¹⁵⁴. Η εν λόγω Οδηγία δεν διακρίνει μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, ενώ από 1-1-1999 εφαρμόζεται και ως προς όργανα της ΕΕ¹⁵⁵.

Η ψήφιση του ανωτέρω νόμου ήταν όμως και υποχρεωτικό προαπαιτούμενο για την εφαρμογή της Συνθήκης Σένγκεν που κυρώθηκε ήδη με το ν. 2514/1997. Η θέσπιση του νόμου ήταν επίσης αναγκαία και για την εκπλήρωση από την Ελλάδα των υποχρεώσεων της από τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την προστασία του ατόμου από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία πληροφοριών προσωπικού χαρακτήρα (Σύμβαση της 28.01.1981 που κυρώθηκε από την Ελλάδα με το ν. 2068/1992)¹⁵⁶.

¹⁵³ Μήτρου Λ., *Το δίκαιο στην κοινωνία της πληροφορίας*, ό.π., σελ. 42.

¹⁵⁴ Κατά την ίδια συγγραφέα (*Η αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων*, ό.π., σελ. 13), οι επιταγές της εν λόγω Οδηγίας συνιστούν το αναγκαίο minimum που εξασφαλίζει την εναρμόνιση των νομοθεσιών των κρατών-μελών.

¹⁵⁵ Καρακώστας Ι., ό.π., σελ. 154

¹⁵⁶ Συναφής είναι και ο Κανονισμός (ΕΚ) αρ. 45/2001 που εξέδωσαν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο στις 18/12/1999, με τον οποίο «*επιδιώκεται να διασφαλιστεί η συνεκτική και ομοιόμορφη εφαρμογή των κανόνων προστασίας δεδομένων στο σύνολο της Κοινότητας, όπως και η ελεύθερη κυκλοφορία προσωπικών δεδομένων μεταξύ κρατών μελών και των οργάνων και οργανισμών της Κοινότητας ή μεταξύ οργάνων και οργανισμών της Κοινότητας*» (βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π., σελ. 267). Ο εν λόγω κανονισμός θέτει σειρά προϋποθέσεων μεταξύ των οποίων και οι ακόλουθες: α) Η πρόσβαση στα προσωπικά δεδομένα πρέπει να είναι συμβατή με τους σκοπούς για τους οποίους συλλέγονται. Αν ο σκοπός αποκλείει την πρόσβαση τρίτων -ρητά ή σιωπηρά-, τότε η πρόσβαση αντιβαίνει στο άρ. 4 του ως άνω κανονισμού. β) Υπάρχουν πολύ περιορισμένες δυνατότητες πρόσβασης σε ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα (άρ. 10). γ) Βάσει του άρ. 5 του εν λόγω κανονισμού η πρόσβαση επιτρέπεται, εφόσον είναι απαραίτητη για την εκτέλεση καθήκοντος που διενεργείται χάριν του δημοσίου συμφέροντος, ή για την κατά νόμο άσκηση επίσημης εξουσίας, ή αν απαιτείται για τη συμμόρφωση με νομική υποχρέωση (www.edps.eu.int). Ο όρος «απαραίτητη» παραπέμπει στην αρχή της αναλογικότητας.

Κατά το Φ. Μίτλεττον, η ρητή αναφορά του άρ. 3 παρ. 2 της Οδηγίας 95/46 στη μη εφαρμογή της στον τρίτο πυλώνα της δημόσιας τάξης των κρατών-μελών, έχει την έννοια της διπλής νομιμοποίησης: (α) της νομιμοποίησης εθνικών περιορισμών και (β) της νομιμοποίησης ειδικότερων μέσων ρύθμισης του εν λόγω τομέα, όπως μέσω της Συνθήκης Σένγκεν και της Σύμβασης Εφαρμογής της (ν. 2514/1997) και της Σύμβασης Eurpol (ν. 2605/1998). Οι ανωτέρω Συνθήκες περιλαμβάνουν ρητά διατάξεις που αφορούν στην προστασία προσωπικών δεδομένων και στη σύσταση εθνικών αλλά και κοινών ευρωπαϊκών αρχών επιφορτισμένων με τον έλεγχο της νομιμότητας της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων στην οποία προβαίνουν τα αρμόδια όργανα που συστήνονται με αυτές¹⁵⁷.

Με το ν. 2472/1997 ο έλληνας νομοθέτης απέβλεψε στην προστασία ενός αγαθού που δεν κατονομάζει. Όπως όμως προκύπτει από τον τίτλο του εν λόγω νόμου το αγαθό που προστατεύεται είναι κατ' ουσίαν η προσωπικότητα. Η *«χρήση των νέων τεχνολογιών»*, γράφει στην εισηγητική του έκθεση ο νομοθέτης, *«επιτρέπει την παραγωγή μιας ανάγλυφης εικόνας της προσωπικότητας κάθε ανθρώπου, όπως αυτή προκύπτει από τις ιδιότητές του ως πολίτη, εργαζομένου, ασφαλισμένου, καταναλωτή κλπ. Η εικόνα αυτή τον καθιστά διαφανή και κατά τούτο ελέγξιμο, αν όχι και χειραγωγήσιμο»*.

Ο έλληνας νομοθέτης στην εισηγητική του έκθεση αναφέρεται και στις διατάξεις των άρθρων 2§1, 5§1, 9§1 και 19 του Συντάγματος και επισημαίνει ότι οι διατάξεις αυτές τον επιτάσσουν να θεσπίσει ειδικούς

¹⁵⁷ Μίτλεττον Φ., «Δικαίωμα στον πληροφοριακό αυτοκαθορισμό και δημόσια τάξη: ο ρόλος της αρχής», σε Δόνος Π., Μήτρου Λ., Μίτλεττον Φ., Παπακωνσταντίνου Β., *Η αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων και η επαύξηση της προστασίας των δικαιωμάτων*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 51-2

κανόνες προστασίας (θεσμικές εγγυήσεις τις αποκαλεί) του ατόμου από τη συλλογή και επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων¹⁵⁸.

Εξάλλου στο πρώτο άρθρο του νόμου ορίζεται ότι αντικείμενο του νόμου είναι η προστασία των δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών των φυσικών προσώπων και ιδίως της ιδιωτικής ζωής (έτσι και η αντίστοιχη διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 1 της Οδηγίας). Στόχος λοιπόν είναι η προστασία όχι μόνο της ιδιωτικής ζωής αλλά γενικά της προσωπικότητας.

Τούτο προκύπτει και από τη γενική κατ' αρχήν απαγόρευση της επεξεργασίας (βλ. άρθρα 1, 4§§1, 5 και 7§2 του νόμου), τους λόγους νομιμοποίησής της (ιδίως άρθρα 5 και 7) και την προτεραιότητα που δίνεται στη συγκατάθεση και άρα στη βούληση του ίδιου του υποκειμένου¹⁵⁹, τα δικαιώματα του υποκειμένου (άρθρα 11-13) και τις αξιώσεις του άρθρου 23 (που έχουν αναμφίβολα πρότυπο αυτές των άρθρων 57 και 59 ΑΚ) και τέλος τα ίδια τα προστατευόμενα δεδομένα.

Τα **απλά** (προσωπικού χαρακτήρα) είναι κάθε πληροφορία που αναφέρεται στο υποκείμενο, ενώ τα **ευαίσθητα** είναι αυτά που αφορούν στη φυλετική ή εθνική προέλευση, τα πολιτικά φρονήματα, τις θρησκευτικές ή πολιτικές πεποιθήσεις, τη συμμετοχή σε ένωση, σωματείο και συνδικαλιστική οργάνωση, την υγεία, την κοινωνική πρόνοια και την ερωτική ζωή, καθώς και τα σχετικά με τις ποινικές διώξεις ή καταδίκες (άρθρο 2 εδ. α' και β').

Σύμφωνα ακόμη με τη διάταξη του εδαφίου γ', που περιλαμβάνει τον ορισμό του υποκειμένου των δεδομένων, κριτήρια άμεσου ή έμμεσου προσδιορισμού της ταυτότητάς του, μεταξύ άλλων, αποτελούν ένα ή περισσότερα συγκεκριμένα στοιχεία που χαρακτηρίζουν την υπόσταση

¹⁵⁸ Ανθίμου Κ., *ό.π.*, σελ. 157-159 και 165-166

¹⁵⁹ Κατά τη διατύπωση της Α. Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά «ο νομοθέτης ξεκινάει από την εκδοχή ότι κάθε είδους επεξεργασία συνιστά επέμβαση σε θεμελιώδη δικαιώματα και η παρέμβασή του έχει την έννοια της οριοθέτησης αυτής της επέμβασης» (Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Οι ελληνικές ανεξάρτητες διοικητικές αρχές*, Αθήνα, 2000).

του υποκειμένου από άποψη φυσική, βιολογική, ψυχική, οικονομική, πολιτιστική, πολιτική ή κοινωνική¹⁶⁰.

Στο χώρο του Διαδικτύου γίνεται δεκτό ότι, αν το υποκείμενο των δεδομένων δεν μπορεί να προσδιοριστεί, λχ μέσω του PET (Privacy enhanced technology), τότε τα δεδομένα αυτά δεν προστατεύονται από το νόμο. Επίσης εφαρμογή του νόμου δεν πρόκειται, όταν γίνεται επεξεργασία δεδομένων από χρήστη του Διαδικτύου για άσκηση δραστηριοτήτων προσωπικών ή οικιακών¹⁶¹.

Περαιτέρω ο εν λόγω νόμος 2472/1997 καθιερώνει τρία συστήματα προληπτικού ελέγχου: α) σύστημα προηγούμενης έγγραφης γνωστοποίησης στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ως προς τη συλλογή και εν γένει επεξεργασία των δεδομένων από όλους τους κατόχους τους, β) σύστημα προηγούμενης άδειας από την Αρχή για τη συλλογή και επεξεργασία των ευαίσθητων δεδομένων και γ) σύστημα προηγούμενης ενημέρωσης του υποκειμένου, πριν από οποιαδήποτε επεξεργασία των δεδομένων που το αφορούν, για τα στοιχεία της επεξεργασίας, όπως η ταυτότητα του υπεύθυνου επεξεργασίας και ο σκοπός αυτής (άρ. 11). Τα δεδομένα πρέπει να συλλέγονται κατά τρόπο θεμιτό και νόμιμο για καθορισμένους, σαφείς και νόμιμους σκοπούς (άρ. 4 παρ. 1^α)¹⁶².

Με το εδ. 1^β του άρ. 4 το οποίο ορίζει ότι τα δεδομένα που συλλέγονται πρέπει να είναι «*συναφή, πρόσφορα και όχι περισσότερα από όσα κάθε φορά απαιτείται εν όψει των σκοπών της επεξεργασίας*», εισάγεται και η αρχή της αναλογικότητας ως προϋπόθεση της νομιμότητας της επεξεργασίας¹⁶³.

¹⁶⁰ Ανθίμου Κ., *ό.π.*, σελ. 166-167

¹⁶¹ Καράκωστας Ι., *ό.π.*, σελ. 155

¹⁶² Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Οι ελληνικές ανεξάρτητες διοικητικές αρχές*, *ό.π.*, 96-98.

¹⁶³ Συναφής είναι και η διάταξη του άρ. 5 παρ. 1 του Ν. 3471/2006 «Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και τροποποίηση του ν. 2472/1997», σύμφωνα με την οποία «*Η επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού*

Ο κανόνας σύμφωνα με τον οποίο η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα επιτρέπεται μόνο, όταν το υποκείμενο των δεδομένων έχει δώσει τη συγκατάθεσή του, προβλέπεται από την παράγραφο 1 του άρθρου 5 του νόμου 2472/1997. Κατά τον ορισμό του άρθρου 2 στοιχείο ια του νόμου, ως συγκατάθεση νοείται μόνο η ρητή δήλωση της βουλήσεως που παρέχεται κατόπιν ενημερώσεως του υποκειμένου των δεδομένων. Όσον αφορά την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα χωρίς συγκατάθεση, αυτή μπορεί να υπαχθεί στην παράγραφο 2 του άρθρου 5 του νόμου¹⁶⁴.

Εξάλλου, όσον αφορά τη συλλογή και επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων ο νόμος ορίζει ότι αυτή απαγορεύεται. Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται ύστερα από άδεια της Αρχής, όταν συντρέχουν μία ή περισσότερες από τις περιοριστικά αναφερόμενες στην παράγραφο 2 του άρθρου 7 περιπτώσεις¹⁶⁵.

χαρακτήρα, περιλαμβανομένων και των δεδομένων κίνησης και θέσης, πρέπει να περιορίζεται στο απολύτως αναγκαίο μέτρο για την εξυπηρέτηση των σκοπών της».

¹⁶⁴ Η συγκατάθεση είναι αποδεκτή, εφόσον είναι ελεύθερη, σαφής, ειδική και παρέχεται ύστερα από εκτενή πληροφόρηση. Επίσης εφόσον το άτομο είχε πραγματικά τη δυνατότητα να αποφασίσει εάν και υπό ποιες συνθήκες μπορούν να χρησιμοποιηθούν τα δεδομένα. Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η επεξεργασία για: i) την εκτέλεση σύμβασης στην οποία το υποκείμενο είναι συμβαλλόμενο μέρος, ii) την εκπλήρωση υποχρέωσης του υπεύθυνου επεξεργασίας, η οποία επιβάλλεται από το νόμο, iii) τη διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος του υποκειμένου, εφόσον αυτό τελεί σε φυσική ή νομική αδυναμία να παράσχει τη συγκατάθεσή του, iv) την εκτέλεση έργου δημοσίου συμφέροντος ή έργου που εμπίπτει στην άσκηση δημόσιας εξουσίας και v) την ικανοποίηση εννόμου συμφέροντος του υπευθύνου επεξεργασίας υπό τον όρο ότι αυτό υπερέχει προφανώς των δικαιωμάτων και συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων (Μήτρου Λ., *Η αρχή προστασίας...*, ό.π., σελ. 18-20).

¹⁶⁵ Κατά μία άποψη (βλ στο ίδιο, σελ. 25) η διάταξη του άρ. 7 απηχεί την κλασική αντίληψη περί ύπαρξης σφαιρών. Κατ' άλλη άποψη (βλ Ιγγλεζάκης Ι., ό.π., σελ. 182 επ) η θεωρία των σφαιρών, καθώς και η συναφής σύλληψη περί ενός απαραβίαστου πυρήνα του δικαιώματος της προσωπικότητας, δεν επαρκούν ως θεωρητικό θεμέλιο, στο βαθμό που θεωρούν ως παράνομη κάθε επέμβαση, διότι η απαγόρευση της επεξεργασίας των ευαίσθητων δεδομένων είναι σχετική και όχι απόλυτη. Εξάλλου ο πυρήνας του δικαιώματος δεν προσδιορίζεται αφηρημένα, αλλά συγκεκριμένα σε κάθε περίπτωση.

Ο ως άνω συγγραφέας υποστηρίζει ότι θεωρητικό θεμέλιο της προστασίας των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων συνιστά η διάταξη του άρ. 9^Α Συντ. σε συνδυασμό με το άρ. 2§1 Συντ. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η διάταξη του άρ. 9^Α κατοχυρώνει το δικαίωμα προστασίας των δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών του ατόμου και ιδίως του δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής, από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών του δεδομένων. Περαιτέρω η ρύθμιση του νόμου 2472/1997 περί ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων ερείδεται στην αρχή της αξίας του ανθρώπου (άρ. 2§1 Συντ που αποτελεί το ακραίο όριο οποιουδήποτε περιορισμού ατομικού δικαιώματος που επιτρέπει το Σύνταγμα), διότι στοχεύει στην περιφρούρηση της υπόστασης του πυρήνα της προσωπικότητας. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο κατάλογος των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων που περιέχεται στη διάταξη του άρ. 2 β' του ν. 2472/1997, δεν είναι κλειστός, αλλά μπορεί να συμπληρωθεί (Ιγγλεζάκης Ι., ό.π., σελ. 211).

Ο νόμος χαράσσει λοιπόν ευρύ το πεδίο εφαρμογής του και καταλαμβάνει κάθε εν όλω ή εν μέρει αυτοματοποιημένη, καθώς και τη μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που αφορούν φυσικά πρόσωπα, δημόσια ή ιδιωτική, και σε κάθε πεδίο πέραν της αυστηρώς προσωπικής και οικιακής δραστηριότητας.

Οι γενικοί κανόνες και οι αόριστες νομικές έννοιες, που περιέχονται στο νόμο, εξειδικεύονται κάθε φορά εν όψει του συγκεκριμένου πεδίου κοινωνικής ύλης, στο οποίο καλούνται να εφαρμοστούν. Η εξειδίκευση αυτή πραγματοποιείται κυρίως με τη χρήση τελεολογικών και συστηματικών επιχειρημάτων αλλά και επιχειρημάτων που ανάγονται σε κανόνες δικαίου υπέρτερης τυπικής ισχύος. Είναι προφανές ότι είναι πάντοτε δυνατή η συσταλτική ερμηνεία και πέραν αυτής η τελεολογική συστολή, όσο και - όταν η ερμηνεία του νόμου καθ' εαυτού δεν αφήνει άλλα περιθώρια και προκειμένου περί συνταγματικών διατάξεων – η σύμφωνη με το Σύνταγμα ερμηνεία¹⁶⁶.

Η παραδοχή δηλαδή της βασικής αρχής ότι η συλλογή και επεξεργασία είναι καταρχήν παράνομες και καθίστανται νόμιμες μόνο εφόσον πληρούν τις προϋποθέσεις του νόμου οδηγεί σε περίπτωση αμφιβολίας ή κενών στη συσταλτική ερμηνεία του νόμου ως προς τις εξαιρέσεις και τους περιορισμούς της προστασίας των υποκειμένων των δεδομένων, ενώ σε διασταλτική οδηγεί υπέρ της αύξησης της προστασίας¹⁶⁷.

Τα ερμηνευτικά ζητήματα που προκύπτουν από τη γενικότητα και ασάφεια των χρησιμοποιούμενων όρων μπορούν επίσης να επιλυθούν, εφόσον η στάθμιση *ad hoc* και η ερμηνεία των όρων αυτών διέπεται από τους ακόλουθους περιορισμούς: την επιταγή για ειδική αιτιολόγηση των προβλεπόμενων εξαιρέσεων και το σκοπό του νόμου που είναι η ρύθμιση

¹⁶⁶ Τσεβιάς Α., *ό.π.*, σελ. 182 επ

¹⁶⁷ Μήτρου Λ., *Η αρχή προστασίας ...*, *ό.π.*, σελ 16-7

της ροής των προσωπικών πληροφοριών με εγγύηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων των υποκειμένων¹⁶⁸.

Πρέπει ακόμη να σημειωθεί ότι το υποκείμενο των δεδομένων έχει δικαίωμα να ζητεί και να λαμβάνει από τον υπεύθυνο επεξεργασίας όλα τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν, την προέλευσή τους και τους σκοπούς της επεξεργασίας, χωρίς να προσδιορίζεται ο χρόνος ασκήσεως του δικαιώματος (άρθρο 12 § 2 ν. 2472/97). Το δικαίωμα αυτό του υποκειμένου καλείται **δικαίωμα πρόσβασης**¹⁶⁹.

Με το άρθρο 13 του ν. 2472/97 παρέχεται ακόμη στο υποκείμενο των δεδομένων το δικαίωμα να προβάλλει **αντιρρήσεις** σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων που το αφορούν. Ειδικότερα, το υποκείμενο των δεδομένων έχει δικαίωμα να ζητήσει τη διόρθωση, την προσωρινή μη χρησιμοποίηση, τη δέσμευση, τη μη διαβίβαση ή τη διαγραφή τους. Η απαρίθμηση των κατ' ιδίαν δικαιωμάτων στη διάταξη αυτή είναι **ενδεικτική**, συνεπώς από το υποκείμενο των δικαιωμάτων μπορεί να ζητηθεί και κάθε τι άλλο ενδείκνυται από τις περιστάσεις¹⁷⁰.

Τα δικαιώματα πληροφόρησης, πρόσβασης, αντίρρησης συνιστούν εκδήλωση αλλά και μια μορφή διαδικαστικής και οργανωτικής διασφάλισης του δικαιώματος πληροφοριακού αυτοκαθορισμού¹⁷¹.

Στο άρ. 14 του νόμου 2472/1997 εισάγεται για το υποκείμενο των δεδομένων και το δικαίωμα *προσωρινής δικαστικής προστασίας*. Ειδικότερες προϋποθέσεις για την άσκησή του συνιστούν α) να υφίστανται δυσμενείς συνέπειες για το άτομο, β) τα δεδομένα να έχουν τύχει αποκλειστικά αυτοματοποιημένης επεξεργασίας, δηλαδή χωρίς να

¹⁶⁸ Μήτρου Λ., *Η αρχή προστασίας ...*, ό.π., σελ. 20

¹⁶⁹ Σε περίπτωση άρνησης του υπευθύνου επεξεργασίας αποφασίζει η Αρχή εάν η άρνηση αυτή είναι δικαιολογημένη (Στο ίδιο, σελ. 30)

¹⁷⁰ Τσεβιάς Α., ό.π., σελ. 223 επ

¹⁷¹ Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά, *Οι ελληνικές ανεξάρτητες διοικητικές αρχές*, ό.π., σελ. 98

υπεισέρχεται η ανθρώπινη κρίση και γ) η επεξεργασία να αποβλέπει στην αξιολόγηση στοιχείων της προσωπικότητας του ατόμου¹⁷².

Οι ρυθμίσεις του νόμου συμπληρώνονται με την πρόβλεψη διοικητικών και ποινικών κυρώσεων, οι οποίες επιβάλλονται στους υπεύθυνους επεξεργασίας ή στους τυχόν εκπροσώπους τους σε περίπτωση παράβασης των υποχρεώσεών τους, καθώς και της αστικής ευθύνης του υπαιτίου για κάθε ζημία, περιουσιακής ή μη φύσης. Τα παραπάνω πρόσωπα απειλούνται με διοικητικές κυρώσεις, οι οποίες εκτείνονται από προειδοποίηση, με αποκλειστική προθεσμία για άρση της παράβασης, πρόστιμο έως και ανάκληση άδειας και καταστροφή αρχείου ή διακοπή επεξεργασίας (άρ. 21). Ποινικές κυρώσεις προβλέπονται κυρίως για την περίπτωση της μη ενημέρωσης της Αρχής και για τη μη συμμόρφωση με αποφάσεις της Αρχής.

Ως προς την αστική ευθύνη (άρ. 23) ορίζεται ότι ο υπαίτιος ευθύνεται και όταν όφειλε να γνωρίζει την πιθανότητα να επέλθει βλάβη σε άλλον, ενώ *a contrario* συνάγεται ότι απαλλάσσεται, αν δε γνώριζε ούτε όφειλε να γνωρίζει την πιθανότητα αυτή. Η αστική ευθύνη του δημοσίου, των νπδδ και των οργάνων τους διέπεται από τις γενικές διατάξεις μόνο (ΕισΝΑΚ 105 επ)¹⁷³. Αναλογικά μπορούν να εφαρμοστούν και οι διατάξεις του άρθ. 23 του ν. 2472/1997, όπου υπάρχει ρυθμιστικό κενό, όπως λχ κατά την επιδίκαση ελάχιστου ύψους αποζημιώσεως¹⁷⁴.

Οι κυρώσεις των άρθ. 21-23 επιβάλλονται και σε χρήστες του Διαδικτύου που παραβιάζουν το νόμο, ενώ αντίστοιχα τα υποκείμενα των δεδομένων απολαμβάνουν των δικαιωμάτων των άρθ. 11-15¹⁷⁵.

¹⁷² Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά, *Η προστασία του διοικουμένου ...*, ό.π., σελ. 185

¹⁷³ Ιγγλεζάκης Ι., ό.π., σελ. 83

¹⁷⁴ Στο ίδιο, σελ. 288

¹⁷⁵ Καράκωστας Ι., ό.π., σελ. 156

Ο έλληνας νομοθέτης εισήγαγε και το θεσμικό έλεγχο της εφαρμογής των νομοθετικών επιταγών δημιουργώντας την Ανεξάρτητη Διοικητική Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων η οποία διαθέτει ελεγκτικές, κανονιστικές και γνωμοδοτικές αρμοδιότητες. Ασκεί προληπτικό και κατασταλτικό έλεγχο και οι αποφάσεις της υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο, δεδομένου ότι παράγουν έννομες συνέπειες¹⁷⁶.

¹⁷⁶ Μήτρου Λ., *Η αρχή προστασίας ...*, ό.π., σελ. 36

Γ. Δικαίωμα πρόσβασης και δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων: σχέση αλληλοαποκλεισμού ή συμπλήρωσης;

1. Θεωρητική προσέγγιση

Εάν ληφθεί υπόψη ότι η πληροφόρηση και η επικοινωνία συνιστούν βασικά χαρακτηριστικά στοιχεία της σύγχρονης δημοκρατικής κοινωνίας, καθίσταται σαφές ότι το δίκαιο δεν μπορεί να αποβλέπει με την αναγνώριση ενός δικαιώματος αυτοδιάθεσης των προσωπικών δεδομένων στη θεσμοποίηση της απόλυτης απαγόρευσης της συλλογής και επεξεργασίας προσωπικών πληροφοριών.

Με άλλα λόγια, το δίκαιο προστασίας προσωπικών δεδομένων πρέπει να αποσκοπεί στη ρύθμιση της κατανομής της πληροφορίας ή, κατ' άλλη διατύπωση, στη θέσπιση των προϋποθέσεων, υπό τις οποίες είναι δυνατή η συλλογή, επεξεργασία και διάδοση των πληροφοριών προσωπικού χαρακτήρα. Αυτό προϋποθέτει την αργiori στάθμιση των έννομων αγαθών και συμφερόντων εκ μέρους του νομοθέτη και τη θέσπιση περιορισμών στην προστασία προσωπικών δεδομένων χάριν

άλλων συνταγματικώς κατοχυρωμένων δικαιωμάτων και ελευθεριών (βλ. άρ. 5 και 7 του ν. 2472/97)¹⁷⁷.

Εντούτοις το δικαίωμα πληροφόρησης εμφανίζεται στο άρ. 5 παρ. 3 του ΚΔΔσίας ως ανταγωνιστικό δικαίωμα έναντι του δικαιώματος προστασίας προσωπικών δεδομένων (όπως έχει ήδη αναφερθεί, σύμφωνα με την παρ. 3 του άρ. 5 του ΚΔΔσίας, η άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης αποκλείεται, όταν το έγγραφο αφορά στην ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή τρίτου ή αν παραβλάπτεται απόρρητο προβλεπόμενο από ειδικές διατάξεις). Η νομοθετική αυτή επιλογή αποδίδεται στην ατομικιστική αντίληψη σύμφωνα με την οποία με την προσφυγή σε έννοιες, όπως «δικαίωμα στην ίδια πληροφορία» κ.ά., παραλληλίζεται το δικαίωμα για προστασία προσωπικών πληροφοριών με το δικαίωμα ιδιοκτησίας. Ωστόσο το δικαίωμα στην προστασία προσωπικών πληροφοριών δεν συνιστά μόνο αμυντικό δικαίωμα αλλά και όρο των πληροφοριακών ροών σε μια δημοκρατική και διαφανή Δημόσια Διοίκηση.

Η θεώρηση δηλαδή των υπό μελέτη δύο δικαιωμάτων ως ανταγωνιστικών παραγνωρίζει το ότι και τα δύο συνιστούν εκδηλώσεις του δικαιώματος ανάπτυξης της προσωπικότητας και τους στερεί τη δυναμική που αναπτύσσουν κατά την αλληλεπίδρασή τους¹⁷⁸.

Τα δύο δικαιώματα τελούν με άλλα λόγια σε σχέση **αλληλοσυμπλήρωσης**, δεδομένου ότι το καθένα αποτελεί προϋπόθεση αποτελεσματικής άσκησης του άλλου και τα δύο μαζί αναγκαίες προϋποθέσεις λειτουργίας «μιας δημοκρατικής πληροφορικής τάξης που εδράζεται στην αυτονομία, την επικοινωνία, τη συμμετοχή των ανθρώπων»¹⁷⁹.

¹⁷⁷ Ιγγλεζάκης Ι., *ό.π.*, σελ. 20-21

¹⁷⁸ Μήτρου Λ., *Προστασία του περιβάλλοντος...*, *ό.π.*, σελ. 19

¹⁷⁹ Στην ίδια, *Προστασία προσωπικών δεδομένων: Ένα νέο δικαίωμα;*, *ό.π.*, σελ. 103

Ειδικά όσον αφορά το δικαίωμα πρόσβασης του ίδιου του υποκειμένου στα προσωπικά του δεδομένα (βλ. άρ. 12 του Ν. 2472/1997) παρατηρείται ότι συνιστά έκφανση του δικαιώματος προστασίας των προσωπικών δεδομένων (πρβλ απόφαση 9/2007 της ΑΠΔΠΧ). Στην περίπτωση δηλαδή αυτή το δικαίωμα πρόσβασης **ταυτίζεται** με το δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού συνιστώντας μερικότερη εκδήλωσή του.

Εντούτοις το δικαίωμα πληροφοριακής αυτοδιάθεσης μπορεί σε συγκεκριμένες περιπτώσεις να συγκρούεται με το δικαίωμα στην πληροφόρηση, συνεκδοχικά και με το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία. Την επίλυση της κατά περίπτωση σύγκρουσης των εξεταζόμενων δικαιωμάτων αναλαμβάνει κατά πρώτο λόγο ο νομοθέτης. Ένα πρώτο πρόβλημα με το οποίο ο νομοθέτης έρχεται αντιμέτωπος είναι τα κριτήρια και η διαδικασία στάθμισης¹⁸⁰.

Συναφώς γίνεται δεκτό ότι το κράτος έχει τη δυνατότητα να υποχρεώσει τον πολίτη προς παροχή πληροφοριών για λόγους υπέρτερου γενικού συμφέροντος, μόνο όμως δια ή βάσει τυπικού νόμου, ο οποίος θα ορίζει σαφώς το σκοπό της παροχής των πληροφοριών, την επιτρεπτή έκταση της προσβολής βάσει της αρχής της αναλογικότητας και θα προβλέπει τις διαδικαστικές και οργανωτικές εγγυήσεις που είναι απαραίτητες για τη διασφάλιση του δικαιώματος¹⁸¹. Γίνεται δηλαδή δεκτό ότι η εισαγωγή ειδικών ρυθμίσεων επιτρέπει τον προσδιορισμό σαφέστερων και προσφορότερων κριτηρίων για τη στάθμιση των υπό μελέτη δικαιωμάτων.

Ο συντάκτης λοιπόν του ν. 1599/1986 (αλλά και του ν. 2690/1999) δεν εμπιστεύθηκε στον εφαρμοστή του δικαίου το ρόλο της στάθμισης

¹⁸⁰ Μήτρου Λ., *Προστασία του περιβάλλοντος ...*, ό.π., σελ. 20-21

¹⁸¹ Τσεβιάς Α., ό.π., σελ. 191

των δύο εννόμων αγαθών, αλλά προβαίνοντας ο ίδιος σ' αυτήν έκλινε υπέρ της απόλυτης προστασίας της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής των προσώπων στα οποία αναφέρονται τα διοικητικά στοιχεία¹⁸².

Η εν λόγω ρύθμιση είναι όμως τόσο απόλυτα διατυπωμένη, ώστε, ακόμα και αν ο τρίτος, στον οποίο αφορούν τα έγγραφα, συναινεί, η διοίκηση δεσμεύεται να απαντήσει αρνητικά στο αίτημα χορήγησής τους. Εντούτοις *ad hoc* παραίτηση από ατομικό δικαίωμα είναι επιτρεπτή.

Επιπλέον, η τυχόν υπαγωγή υπό το πραγματικό της απόλυτης αυτής εξαίρεσης των δευτερεύουσας σημασίας πληροφοριών, που μόνο έμμεσα αφορούν την ιδιωτική ή προσωπική ζωή τρίτου προσώπου, συνεπάγεται προφανή παράβαση της αρχής της πρακτικής αρμονίας. Παράβαση της εν λόγω αρχής πρόκειται επίσης και όταν ζητείται η μερική μόνο πρόσβαση σε διοικητικό έγγραφο και τούτο είναι πρακτικά δυνατόν.

Στις ανωτέρω περιπτώσεις ο δικαστής οφείλει να θεωρήσει την άρνηση της διοίκησης προς ικανοποίηση του δικαιώματος γνώσης ως ακυρώσιμη για παράβαση και ουσίαν διάταξης νόμου¹⁸³. Σε κάθε περίπτωση η έλλειψη αιτιολογίας της άρνησης χορήγησης εγγράφων καθιστά τη σχετική διοικητική πράξη ακυρωτέα για παράβαση ουσιώδους τύπου περί τη διαδικασία¹⁸⁴.

Δεν μπορεί συνεπώς να γίνει λόγος για υπέρσχυση *in abstracto* του ενός ή άλλου δικαιώματος, αλλά απαιτείται και μια *in concreto* στάθμισή τους ενόψει των εκάστοτε πραγματικών δεδομένων¹⁸⁵. Λόγω της αυτοτέλειας του δικαιώματος πρόσβασης πρέπει να γίνει δεκτό ότι το επιτρεπτό της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων εκ μέρους

¹⁸² Μήτρου Λ., *Η προστασία του περιβάλλοντος ...*, ό.π., σελ. 24 και 26

¹⁸³ Λαζαράτος Π., *Το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία*, ό.π., σελ. 1111-1012

¹⁸⁴ Σολδάτος Δ., ό.π., σελ. 71-72

¹⁸⁵ Χρυσόγονος Κ., ό.π., σελ. 211

τρίτων εξαρτάται από την ύπαρξη επαρκών δικαιολογητικών λόγων που αναφέρονται ειδικώς στο δικαίωμα¹⁸⁶.

Η α priori στάθμιση των εν λόγω συνταγματικών δικαιωμάτων εκ μέρους του νομοθέτη πρέπει δηλαδή να συνδυάζεται με την *ειδική αιτιολόγηση* της πρόκρισης από τον εκάστοτε ερμηνευτή και εφαρμοστή του δικαίου του ενός δικαιώματος έναντι του άλλου και με τη χρήση κατάλληλων μεθολογικών εργαλείων και αρχών υπέρτερης τυπικής ισχύος, όπως η αρχή της αναλογικότητας, η αρχή της πρακτικής αρμονίας ή η αρχή ‘εν αμφιβολία υπέρ του υποκειμένου’.

Στα πλαίσια αυτά επιβάλλεται η ικανοποίηση του δικαιώματος πρόσβασης έστω και σε μια υποκατάστατη μορφή, λχ με τη μερική πρόσβαση και κάλυψη των δεδομένων που αφορούν στην προσωπική ζωή τρίτων ή τη χορήγηση αποσπάσματος ή περίληψης των σχετικών στοιχείων¹⁸⁷.

Απαιτείται λοιπόν στο σημείο αυτό μια αναφορά στις αρχές της αναλογικότητας, της πρακτικής αρμονίας και της αρχής ‘εν αμφιβολία υπέρ του υποκειμένου’, οι οποίες ως ερμηνευτικά βοηθήματα στη διάθεση του εκάστοτε ερμηνευτή του δικαίου συμβάλλουν στην άμβλυνση του απολύτου της διατύπωσης της παρ. 3 του άρ. 5 του ΚΔΔσίας.

α. Αρχή της αναλογικότητας

Η αρχή της αναλογικότητας θεωρείται ως ιδιόμορφη κανονιστική αρχή, ως αναγκαίος κανόνας ερμηνείας για την αξιολόγηση της

¹⁸⁶ Τσεβάς Α., *ό.π.*, σελ. 193

¹⁸⁷ Γέροντας Α., *Τα δικαιώματα πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα*, *ό.π.*, σελ. 585. Συναφώς πρέπει να αναφερθεί ότι ο πρόσφατος ν. 3448/2006 (με τον οποίο ενσωματώθηκε η Οδηγία 2003/98/EK και ο οποίος δεν θίγει τις ισχύουσες διατάξεις περί πρόσβασης στα δημόσια έγγραφα και προστασίας προσωπικών δεδομένων) για την περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημόσιου τομέα ορίζει ότι λαμβάνεται πρόνοια, προκειμένου από τα έγγραφα που δίνονται για περαιτέρω χρήση, εμπορική ή μη, να έχουν απαλειφθεί προσωπικά στοιχεία (άρ. 3 παρ. 2).

συνταγματικότητας των περιορισμών των θεμελιωδών δικαιωμάτων από τον κοινό νομοθέτη. Η πρόβλεψή της στο αναθεωρημένο κείμενο του ελληνικού Συντάγματος (άρ. 25§1) υποστηρίζεται ότι αποσκοπεί κυρίως στην *«εντατικότερη, πληρέστερη και ενιαία εφαρμογή της από τη δικαστική αλλά και τη νομοθετική και εκτελεστική εξουσία»*.

Με τη ρητή μνεία της στο συνταγματικό κείμενο, η αρχή, ως κανόνας ερμηνείας και στάθμισης των συνταγματικώς κατοχυρωμένων δικαιωμάτων, λειτουργεί ως αυστηρός δείκτης για την επαρκή θεμελίωση των δικαστικών κρίσεων¹⁸⁸.

Η προέλευση της αρχής της αναλογικότητας εντοπίζεται στο γερμανικό και γαλλικό αστυνομικό δίκαιο, ενώ ως ιδέα του «προσήκοντος μέτρου» ανευρίσκεται σε ρυθμίσεις όλων των κλάδων του δημόσιου και ιδιωτικού δικαίου¹⁸⁹.

Ως διοικητική αρχή γεννήθηκε με το μετασχηματισμό του φιλελεύθερου κράτους σε κοινωνικό και συνδέθηκε στο πλαίσιο του γερμανικού Διοικητικού Δικαίου με την αρχή του Κράτους Δικαίου. Η αρχή γίνεται δεκτή τόσο στο δίκαιο της ΕΣΔΑ όσο και στο δίκαιο της ΕΕ¹⁹⁰. Ειδικότερα σύμφωνα με τη γνωμοδότηση 2/2006 της ΑΠΔΠΧ η αρχή της αναλογικότητας, όπως θεμελιώνεται στο άρ. 8 της ΕΣΔΑ και εφαρμόζεται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), διέπει και την Οδηγία 95/46/ΕΚ. Σύμφωνα δε με τη νομολογία του ΔΕΚ ο περιορισμός του δικαιώματος του άρ. 8 της ΕΣΔΑ δικαιολογείται μόνο για την ικανοποίηση επιτακτικής κοινωνικής ανάγκης και εφόσον το λαμβανόμενο μέτρο είναι ανάλογο προς τον νομίμως επιδιωκόμενο σκοπό (πρβλ ΔΕΚ, C-465/2000, *Rechnungshof v/ Österreichischer Rundfunk*, σκέψεις 82-83, 91, 93-94). Στο πλαίσιο του ν.

¹⁸⁸ Κοντιάδης Ξ., *ό.π.*, σελ. 236-238

¹⁸⁹ Χρυσόγονος Κ., *ό.π.*, σελ. 90

¹⁹⁰ Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Διοικητικό Δίκαιο*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2004, σελ. 168

2472/1997 η αρχή θεμελιώνεται, όπως έχει ήδη επισημανθεί, στο άρ. 4 παρ. 1β.

Ήδη πριν την καταγραφή της αρχής στο Σύνταγμα, η νομολογία του ΣτΕ είχε δεχθεί ότι οι περιορισμοί των περιορισμών πρέπει να είναι δικαιολογημένοι, γενικοί και αντικειμενικοί, να ανάγονται σε λόγο γενικού συμφέροντος, να μην προσβάλλουν τον πυρήνα του δικαιώματος, υπό την έκφανση των επιμέρους αρχών της καταλληλότητας και της αναγκαιότητας και, σε κάποιες περιπτώσεις, και της αναλογικότητας *stricto sensu*, όπως αυτή αποτυπώνεται στη νομολογία του γερμανικού Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου. Το εν λόγω δικαστήριο δέχεται ότι ο έλεγχος τήρησης της αρχής της αναλογικότητας πρέπει να περιλαμβάνει και αποτίμηση της σχέσης μεταξύ βαρύτητας της προσβολής του θεμελιώδους δικαιώματος και της έντασης των δικαιολογητικών της βάσεων, ώστε να τηρείται το όριο της λογικής επιβάρυνσης¹⁹¹.

Η εν στενή εννοία αναλογικότητα, η οποία, όπως ήδη σημειώθηκε, εξαγγέλθηκε αρχικά από το Γερμανικό Ακυρωτικό, δεν είχε αναγνωριστεί ρητά από την ελληνική νομολογία ως γενική αρχή πριν τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001. Την αναγνώριση από το συνταγματικό νομοθέτη της αρχής της αναλογικότητας ακολούθησε η εξαγγελία εκ μέρους της ολομέλειας του Αρείου Πάγου (ΑΠ 43-45/2005), σύμφωνα με την οποία: *«η αναλογικότητα, ως γενική αρχή του δικαίου, διέπει την όλη δημοσία δράση και δεσμεύει το νομοθέτη, το δικαστή και τη διοίκηση. Όλα τα μέσα ασκήσεως της κρατικής εξουσίας, ο νόμος, η δικαστική απόφαση και η διοικητική πράξη, πρέπει να πληρούν τα τρία κριτήριά της, να είναι δηλαδή α) κατάλληλα, ήτοι πρόσφορα για την πραγμάτωση του επιδιωκόμενου σκοπού, β) αναγκαία, ώστε να προκαλούν τον ελάχιστο δυνατό περιορισμό στον ιδιώτη και το κοινό και τέλος γ) εν στενή εννοία αναλογικά, να τελούν δηλαδή σε εσωτερική αλληλουχία με*

¹⁹¹ Κοντιάδης Ξ., *ό.π.*, σελ. 233-236 και 240-241

τον επιδιωκόμενο σκοπό, ώστε η αναμενόμενη ωφέλεια να μην υπολείπεται της επερχόμενης εξ αυτών βλάβης».

Ειδικότερα, γίνεται δεκτό ότι στο πλαίσιο του δικαστικού ελέγχου της τήρησης της υπό εξέταση αρχής εκ μέρους του νομοθέτη και της διοίκησης προηγείται λογικά ο έλεγχος της συνάφειας μέσων και σκοπού ή αλλιώς της καταλληλότητας ή προσφορότητας των μέσων για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού. Περισσότερο διεισδυτικός κρίνεται ο έλεγχος της αναγκαιότητας του περιορισμού. Εξετάζεται δηλαδή το αν υπάρχει άλλο, εξίσου αποτελεσματικό, μέσο, το οποίο δε θα περιόριζε ή θα περιόριζε λιγότερο αισθητά το σχετικό συνταγματικό δικαίωμα ή, κατ' άλλη διατύπωση, το εάν ο περιορισμός του δικαιώματος υπερβαίνει το αναγκαίο μέτρο. Ο έλεγχος της καταλληλότητας και της αναγκαιότητας συμπληρώνεται από τη στάθμιση κόστους-οφέλους, κρίνεται δηλαδή, όπως αναφέρεται και ανωτέρω, το αν σε μια συνολική αποτίμηση, μεταξύ της βαρύτητας της προσβολής και του βάρους των δικαιολογητικών της βάσεων, τηρείται το όριο της λογικής επιβάρυνσης¹⁹².

Ενόψει των ως άνω παρατηρήσεων, επιβάλλεται στο σημείο αυτό μια επιλεκτική αναφορά σε αποφάσεις της ΑΠΔΠΧ, που επικαλούνται και εφαρμόζουν την εξεταζόμενη αρχή, δεδομένου ότι περαιτέρω αναφορά σε σχετικές αποφάσεις της ΑΠΔΠΧ επιχειρείται κατωτέρω στο πλαίσιο της νομολογιακής επισκόπησης.

Σύμφωνα λοιπόν με την απόφαση **62/2004** της Αρχής η δημοσίευση στο διαδίκτυο των δεδομένων αποτυχίας στους διαγωνισμούς ΑΣΕΠ δύναται να υπερβαίνει τον επιδιωκόμενο σκοπό της διαφάνειας, αφού επιτρέπει την πρόσβαση στα δεδομένα αυτά σε απεριόριστο αριθμό ενδιαφερομένων ή μη προσώπων. Με βάση, επομένως, την αρχή της αναλογικότητας, η δημοσίευση των

¹⁹² Χρυσόγονος Κ., *ό.π.*, σελ. 90-92

αποτελεσμάτων στο δικτυακό τόπο του Α.Σ.Ε.Π. (www.asep.gr) θα πρέπει να περιορίζεται στους πίνακες επιτυχόντων και διοριστέων.

Για το παρεμφερές ζήτημα της δημοσίευσης στο Διαδίκτυο των πορισμάτων αξιολόγησης ερευνητή από το Ινστιτούτο στο οποίο εργαζόταν κρίθηκε από την Αρχή (απόφαση **38/2001**) ότι η διάδοση μέσω του Διαδικτύου δεν είναι απολύτως αναγκαία και προσκρούει στην αρχή της αναλογικότητας, γιατί στη στάθμιση των συμφερόντων υπερισχύει η προστασία της προσωπικότητας και των προσωπικών δεδομένων του υποκειμένου.

β. Αρχή της πρακτικής αρμονίας

Η προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος που τίθεται κατά τη στάθμιση των υπό εξέταση δύο δικαιωμάτων, θεωρείται ότι πρέπει να έχει ως αφετηρία την παραδοχή της τυπικής νομικής ισοδυναμίας όλων των διατάξεων του Συντάγματος, δεν επιτρέπεται δηλαδή η *in abstracto* προτίμηση οποιασδήποτε συνταγματικής διάταξης εις βάρος άλλης. Η άρνηση της *a priori* αξιολογικής ιεράρχησης εμπεριέχει ωστόσο τον κίνδυνο της δικαστικής αυθαιρεσίας, αφού ο δικαστής είναι εκείνος που θα κρίνει τη συνταγματικότητα των νομοθετικών ρυθμίσεων και της διοικητικής πρακτικής.

Γίνεται παρά ταύτα δεκτή η δυνατότητα αξιοποίησης της αρχής της πρακτικής αρμονίας προς την κατεύθυνση της διατύπωσης ορθής δικαστικής κρίσης. Ο εκάστοτε ερμηνευτής και εφαρμοστής του Συντάγματος οφείλουν να επιδιώκουν την αμοιβαία οριοθέτηση των αγαθών και συνακόλουθα την καλύτερη (όχι και μεγαλύτερη ή εντατικότερη) πρακτική εφαρμογή και των δύο αγαθών που

κατοχυρώνονται από συγκρουόμενες συνταγματικές διατάξεις¹⁹³. Η απολυτοποίηση εξάλλου ενός θεμελιώδους δικαιώματος έναντι ενός άλλου θα αναιρούσε την πλουραλιστική φυσιογνωμία του συνταγματικού συστήματος¹⁹⁴.

Γίνεται ακόμη δεκτό ότι η αρχή της πρακτικής αρμονίας συνεπάγεται την απαίτηση σεβασμού της εύλογης σχέσης των χρησιμοποιούμενων μέσων προς τον επιδιωκόμενο σκοπό ή της συνάφειας του μέσου προς το σκοπό¹⁹⁵. Στο σημείο αυτό καθίσταται εμφανής η σύνδεση της αρχής της πρακτικής αρμονίας με την αρχή της αναλογικότητας.

Και οι δύο αρχές αποτελούν οδηγούς για την εναρμόνιση των συνταγματικώς κατοχυρωμένων και συγκρουόμενων αγαθών και επιβάλλουν τη μη απολυτοποίηση του ενός έναντι του άλλου. Εφόσον υπάρχουν τόσο η δυνατότητα πλήρους υποχώρησης όσο και μερικής μόνο προσβολής του εκάστοτε σταθμιζόμενου δικαιώματος, ο ερμηνευτής είναι υποχρεωμένος να επιλέξει τη δεύτερη οδό διαφυλάσσοντας ένα minimum από το κανονιστικό περιεχόμενο του αντιτιθέμενου δικαιώματος. Είναι θέμα απλώς ορολογικό το εάν ο ερμηνευτής προβαίνει σε «στάθμιση» ή «εναρμόνιση», όπως και το αν αυτό συμβαίνει επί τη βάση της αρχής της αναλογικότητας ή της αρχής της πρακτικής αρμονίας, η οποία ανάλογα με την υιοθετούμενη οπτική αποκτά ή όχι αυτοτελή μεθοδολογική σημασία¹⁹⁶.

Κατά τη διατύπωση του Π. Λαζαράτου, «ο νομοθέτης είναι βέβαια γενικά σε θέση στο πλαίσιο της θεωρίας της επιφύλαξης νόμου να προβαίνει αυτοδύναμα στην εναρμόνιση των επί συνταγματικού επιπέδου

¹⁹³ Χρυσόγονος Κ., *ό.π.*, σελ. 102-104

¹⁹⁴ Ανθόπουλος Χ., *Νέες διαστάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 30

¹⁹⁵ Χρυσόγονος Κ., *ό.π.*, σελ. 104

¹⁹⁶ Λαζαράτος Π., *Το δικαίωμα παράστασης με δικηγόρο στη διοικητική διαδικασία*, Δ 23 (1992), σελ. 73

συγκρουόμενων αγαθών, αρχών και αξιών, μην αφήνοντας το έργο αυτό στην εκτελεστική εξουσία. Όμως κατά την εναρμόνιση αυτή είναι υποχρεωμένος να σεβαστεί τις αρχές της αναλογικότητας και πρακτικής συμφωνίας, αφήνοντας ταυτοχρόνως άθικτο τον πυρήνα των συγκρουόμενων αγαθών και μη απολυτοποιώντας συνεπώς το ένα απέναντι στο άλλο»¹⁹⁷.

γ. Η αρχή ‘εν αμφιβολία υπέρ του υποκειμένου’

Οι εκδηλώσεις της αρχής ‘εν αμφιβολία υπέρ του υποκειμένου’ εντοπίζονται στις οριακές διατάξεις της εσωτερικής, κοινοτικής και διεθνούς νομοθεσίας, σε εκείνες δηλαδή που εισάγουν κανόνες στάθμισης «ανταγωνιστικών» δικαιωμάτων, όπως τα εξεταζόμενα στην παρούσα έρευνα δικαιώματα. Προς θεμελίωση της εν λόγω αρχής υποστηρίζεται ότι σε συνταγματικό επίπεδο οι διατάξεις των άρ. 5^A και 19 παρ. 3 Συντ αποτελούν «ενδείκτες της ‘μεροληψίας’ της έννομης τάξης υπέρ των δικαιωμάτων των δεδομένων ... και εις βάρος των συμφερόντων όσων συμμετέχουν στην Κοινωνία της Πληροφορίας, αλλά και όσων επιδιώκουν την παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια και τη διοίκηση με παραβίαση των δικαιωμάτων του υποκειμένου, στις οριακές περιπτώσεις που τα «ανταγωνιστικά» δικαιώματα συγκρούονται». Εκδηλώσεις της αρχής ‘εν αμφιβολία υπέρ του υποκειμένου’ θεωρείται επίσης ότι εντοπίζονται και στην Οδηγία 95/46/EK, η ενσωμάτωση της οποίας στο ελληνικό δίκαιο έγινε με τη θέσπιση εντονότερων εγγυήσεων υπέρ του υποκειμένου των δεδομένων, καθώς και στον Κανονισμό 45/2001/EK¹⁹⁸.

¹⁹⁷ Λαζαράτος Π., *Το δικαίωμα παράστασης με δικηγόρο στη διοικητική διαδικασία*, ό.π., σελ. 76

¹⁹⁸ Σωτηρόπουλος Β., ό.π., σελ. 1206 επ

Ως προϋποθέσεις εφαρμογής της εν λόγω αρχής αναφέρονται, εκτός από την ύπαρξη περισσότερων ερμηνευτικών εκδοχών ενός α priori εφαρμοστέου κανόνα δικαίου σε συνδυασμό με ετερότητα βαθμού προστατευτικότητας των δικαιωμάτων του υποκειμένου, να υπάρχει και αμφιβολία για την προκριτέα εκδοχή, αμφιβολία που παράγεται από την υποστήριξη της κάθε εκδοχής με εξίσου πειστικά επιχειρήματα¹⁹⁹.

Σε περίπτωση που συντρέχουν οι ανωτέρω προϋποθέσεις, η αρχή ‘εν αμφιβολία υπέρ του υποκειμένου’ επιβάλλει να προκρίνεται η εκδοχή που προστατεύει σε μεγαλύτερο βαθμό τα δικαιώματα του υποκειμένου των προσωπικών πληροφοριών, με την επιφύλαξη εντούτοις της μη προσβολής του πυρήνα του ανταγωνιστικού δικαιώματος πληροφόρησης που βάσει των ανωτέρω αναφερόμενων αρχών της αναλογικότητας και πρακτικής αρμονίας πρέπει να διαφυλάσσεται σε κάθε περίπτωση.

¹⁹⁹ Σωτηρόπουλος Β., *ό.π.*, σελ. 1210 και 1212

2. In concreto στάθμιση-περιπτώσιολογική αντιμετώπιση

a. Παρατηρήσεις ως προς τη μέθοδο στάθμισης

Την ανωτέρω αναφορά στο είδος της σχέσης που συνδέει τα υπό εξέταση δικαιώματα και στην ανάγκη της ειδικής αιτιολόγησης της εκάστοτε ερμηνευτικής προσέγγισης σε περίπτωση σύγκρουσης των δικαιωμάτων, σε συνδυασμό με την ανάλυση του περιεχομένου των ερμηνευτικών αρχών-οδηγών κατά την προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος στάθμισης, ακολουθεί μια ειδικότερη αναφορά στην πορεία που ακολουθείται κατά τη στάθμιση αυτή, καθώς και σε παραδείγματα προερχόμενα από το χώρο της νομολογίας που φωτίζουν το περιεχόμενο των εξεταζόμενων εννοιών.

Η in concreto στάθμιση (αξιολόγηση και βαρύτητα) των υπό μελέτη δικαιωμάτων πρόσβασης και προστασίας των προσωπικών δεδομένων θεωρείται λοιπόν ότι αντιστοιχεί στη μέθοδο που ακολουθείται κατά την έρευνα της παράνομης προσβολής του γενικού δικαιώματος της προσωπικότητας. Ως επιπρόσθετο κριτήριο λαμβάνονται υπόψη και οι ειδικοί κίνδυνοι της αυτόματης επεξεργασίας των δεδομένων, δηλαδή οι δυνατότητες που προκύπτουν από το

πληροφοριακό σύστημα (hard και software) σε σχέση με τις δυνατότητες σύνδεσης ενόψει ασήμαντων δεδομένων σε ένα νέο μέγεθος.

Η στάθμιση, η αξιολόγηση και η βαρύτητα λαμβάνουν χώρα σε τέσσερα στάδια:

1. Διαπίστωση των συμφερόντων (συλλογή του υλικού της στάθμισης).
2. Αφηρημένη αξιολόγηση του υλικού της στάθμισης (νομιμοποιημένα ή άξια προστασίας συμφέροντα).
3. Συγκεκριμένη αξιολόγηση του υλικού της στάθμισης.
4. Στάθμιση των αντιμαχόμενων νομιμοποιημένων και άξιων προστασίας συμφερόντων.

Η έννοια «νομιμοποιημένο συμφέρον» ερμηνεύεται ευρύτατα σε σχέση με την αρχή της πληροφοριακής ελευθερίας. Στην περίπτωση της αφηρημένης αξιολόγησης αποκλείονται εκ των προτέρων εκείνα τα συμφέροντα τα οποία υπηρετούν εγκληματικούς ή άλλους σκοπούς που αποδοκιμάζονται γενικά από την έννομη τάξη²⁰⁰.

Κατά τον Ευρωπαϊό Επόπτη Προστασίας Δεδομένων τα υπό εξέταση δικαιώματα δεν έρχονται ως επί το πλείστον σε σύγκρουση, υπάρχουν όμως περιπτώσεις ταυτόχρονης εφαρμογής των δύο σχετικών με το θέμα κανονισμών: η εξαίρεση του εδ. β' της παρ. 1 του άρ. 4²⁰¹. Τα όργανα και οι οργανισμοί οφείλουν να εξετάζουν κάθε συγκεκριμένη περίπτωση με βάση την αρχή της αναλογικότητας σε συνδυασμό με την αρχή της ενημέρωσης του υποκειμένου. Η δοκιμή αναλογικότητας συνίσταται σε δύο στοιχεία:

²⁰⁰ Brossette J., οι θέσεις του οποίου παρατίθενται από τον Α. Γέροντα, *Το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των πληροφοριών, Υπερβολή ή αναγκαιότητα.*, Το Σ, 4 (1997), σελ. 862-4

²⁰¹ Η εν λόγω διάταξη ορίζει: «Τα θεσμικά όργανα αρνούνται την πρόσβαση σε ένα έγγραφο, η γνωστοποίηση του οποίου θα έθιγε την προστασία ... της ιδιωτικής ζωής και της ακεραιότητας του ατόμου, ιδίως σύμφωνα με την κοινοτική νομοθεσία περί προστασίας των προσωπικών δεδομένων».

- Οι παρεκκλίσεις από την αρχή της πρόσβασης του κοινού θα πρέπει να παραμείνουν εντός των ορίων του ενδεδειγμένου και απαραίτητου για την επίτευξη του εν λόγω στόχου και
- Δοκιμή, προκειμένου να διαπιστωθεί αν το ίδιο αποτέλεσμα θα μπορούσε να επιτευχθεί με άλλα ηπιότερα μέτρα, λχ με μερική πρόσβαση στα έγγραφα.

Πιο αναλυτικά, θα πρέπει να εξετασθεί σε ποιο βαθμό θίγονται τα δικαιώματα του υποκειμένου, όπως διασφαλίζονται από τον κανονισμό προστασίας των δεδομένων. Ειδικότερα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη:

- Το είδος των υπό εξέταση προσωπικών δεδομένων
- Ο υποχρεωτικός ή εθελούσιος χαρακτήρας της αρχικής συλλογής τους
- Η κατάσταση του υποκειμένου των δεδομένων και οι ενδεχόμενες συνέπειες της πρόσβασης του κοινού
- Το ότι το υποκείμενο των δεδομένων θα υποστεί μικρότερη βλάβη, αν το έγγραφο παραδοθεί κατ' αίτηση των ενδιαφερομένων από ότι αν δημοσιευόταν στο Διαδίκτυο.

Περαιτέρω, αν η απεριόριστη πρόσβαση θα είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια -ή τον αδικαιολόγητο περιορισμό- της άσκησης του δικαιώματος προστασίας των προσωπικών δεδομένων ενός προσώπου, τότε θα πρέπει να αναζητηθούν λιγότερο περιοριστικά μέτρα, όπως η μερική πρόσβαση. Θα πρέπει δηλαδή να αφαιρούνται ορισμένα τμήματα από το έγγραφο, εκτός αν αυτό θα προκαλούσε αδικαιολόγητο φόρτο διοικητικής εργασίας.

Το ακόλουθο παράδειγμα φωτίζει το νόημα των προηγούμενων σκέψεων: Αν ο ενδιαφερόμενος δε ζητήσει εμπιστευτική εξέταση του δελτίου παραπόνων από τον Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή, θεωρείται ότι έχει δώσει «ρητή» συγκατάθεση για τη δημοσιοποίηση. Σε περίπτωση

που ζητήσει την εμπιστευτική εξέταση, η δημοσιοποίηση εγγράφων σχετικών με το δελτίο θα αντέβαινε στο άρ. 4 του κανονισμού περί πρόσβασης του κοινού στα έγγραφα, δεδομένου ότι θα ήταν αντίθετη προς την αρχή ότι οι σκοποί καθορίζονται κατά το χρόνο της συλλογής, όπως έχουν γίνει ευλόγως κατανοητοί από το υποκείμενο. Στην ανωτέρω περίπτωση είναι δυνατή η δημοσιοποίηση μιας ανώνυμης απόδοσης της απόφασης²⁰².

Ενδεικτικά αναφέρονται και τα ακόλουθα νομολογιακά παραδείγματα που αφορούν στις προαναφερόμενες στο οικείο τμήμα της παρούσας έρευνας αποφάσεις του Συμβουλίου και της Επιτροπής περί πρόσβασης στα έγγραφά τους.

Ειδικότερα στην απόφαση Svenska που αφορούσε έγγραφα σχετικά με την «Ευροπόλ», το ΠΕΚ επανέλαβε ότι το άρ. 253 ΣυνθΕΚ επιβάλλει για τις ‘υποχρεωτικές’ εξαιρέσεις να εξετάζεται η πραγματική συνδρομή των όρων διακινδύνευσης του δημόσιου συμφέροντος, ενώ για τις ‘δυνητικές’ να πραγματοποιείται η απαραίτητη στάθμιση συμφερόντων.

Στην υπόθεση Hautala το ΠΕΚ έκρινε επίσης ότι το δικαίωμα γενικευμένης πρόσβασης στα έγγραφα, ερμηνευόμενο σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, απαιτεί την κοινολόγηση των μη απόρρητων στοιχείων που περιέχονται σε απόρρητα έγγραφα. Ειδικότερα τα Όργανα οφείλουν, στο μέτρο που δε συνεπάγεται υπερβολικό φόρτο εργασίας, να εξετάζουν χωριστά κάθε είδους πληροφορία σε κάθε έγγραφο και να εγκρίνουν ή να απορρίπτουν (σβήνοντας) κατά περίπτωση²⁰³.

²⁰² www.edps.eu.int

²⁰³ Χατζόπουλος Β., *Η αρχή της διαφάνειας ...*, ό.π., σελ. 940

β. Νομολογιακή επισκόπηση

Σε σχέση με την ελληνική έννομη τάξη έχει ήδη επισημανθεί ότι σε ένα πρώτο επίπεδο ο κοινός νομοθέτης προέβη σε στάθμιση των υπό μελέτη δύο δικαιωμάτων, του δικαιώματος πληροφοριακού αυτοκαθορισμού και του δικαιώματος γνώσης των διοικητικών εγγράφων, στάθμιση η οποία αποτυπώνεται στην παρ. 3 του άρ. 5 του ΚΔΔσίας.

Ο διοικητικός δικαστής καλείται λοιπόν να κρίνει κατά πόσον η στάθμιση αυτή του νομοθέτη, που περιέχεται στη ρύθμιση του άρ. 5§3 του ΚΔΔσίας, είναι σύμφωνη με το Σύνταγμα, με βάση την αρχή της πρακτικής αρμονίας (ή της αναλογικότητας), η οποία, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, επιβάλλει να μην απολυτοποιείται αδικαιολόγητα ένα συνταγματικά κατοχυρωμένο αγαθό σε βάρος άλλου.

Κατά τη διατύπωση του Π. Λαζαράτου *«στην πραγματικότητα η κρίσιμη στάθμιση μπορεί να διενεργηθεί μόνο από την αποφασίζουσα αρχή, ενώ το διοικητικό δικαστήριο δεν είναι σε θέση παρά να την ελέγξει ως προς τη νομική της ορθότητα. Η νομική δε ορθότητα μιας σταθμίσεως αρχών, αγαθών ή αξιών μπορεί να απεικονιστεί μόνο στην αιτιολογία που τη θεμελιώνει και που προσφέρει τα επιχειρήματα η λογική και δογματική ορθότητα των οποίων μπορεί στη συνέχεια να αποτελέσει αντικείμενο αυστηρού ελέγχου»*²⁰⁴.

Η περιοριστική ερμηνεία των εξαιρέσεων που καθιερώνει η παρ. 3 του άρ. 5 του ν. 2690/1999, επιβάλλεται λχ, όταν τέκνο πολύτεκνης οικογένειας χρησιμοποίησε την ιδιότητά του αυτή, για να καταλάβει θέση εργασίας. Στην περίπτωση αυτή τρίτος υποψήφιος για την ίδια θέση μπορεί ασφαλώς να αξιώσει από τη δημόσια αρχή να λάβει γνώση του πιστοποιητικού οικογενειακής κατάστασης, προκειμένου να επαληθεύσει την εν λόγω ιδιότητα. Συνεπώς η οικογενειακή ζωή οριοθετείται

²⁰⁴ Λαζαράτος Π., *Το δικαίωμα παράστασης με δικηγόρο στη διοικητική διαδικασία*, ό.π., σελ. 77-78

διαφορετικά ως προς τον τρίτο υποψήφιο και διαφορετικά ως προς άλλα αμέτοχα πρόσωπα, ο απόλυτος δηλαδή χαρακτήρας της παραπάνω εξαίρεσης που αναφέρεται στην οικογενειακή ζωή, κάμπτεται ενόψει των συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών του παραδείγματος.

Ομοίως, αν άτομο με ειδικές ανάγκες επιλέχθηκε βάσει της ιδιότητάς του αυτής σε ορισμένη θέση εργασίας, το ιατρικό απόρρητο κάμπτεται, σε περίπτωση που τρίτος υποψήφιος για την κατάληψη της ίδιας θέσης αξιώνει τη γνώση ιατρικών βεβαιώσεων από τις οποίες προκύπτει η εν λόγω ιδιότητα²⁰⁵.

Σύμφωνα με τη Γν. ΝΣΚ **385/2000**, το αίτημα του Συνδέσμου Οινοποιών Ελλάδος για χορήγηση πληροφοριών οι οποίες αντλούνται από διοικητικά έγγραφα, σχετικά με τις οικονομικές ενισχύσεις που κατεβλήθησαν σε οινοποιεία κατά δικαιούχο και μέτρο παρέμβασης, θεμελιούται νομίμως στο άρθρο 5 ν. 2690/99. Υπό την προϋπόθεση ότι τα αιτούμενα στοιχεία αφορούν φυσικά πρόσωπα, η χορήγησή τους είναι επιτρεπτή κατ' άρθρο 5 παρ. 2 στοιχ. β του ν. 2472/97 για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ως υποχρέωση επιβαλλομένη εκ του νόμου. Σε κάθε περίπτωση, εκ της χορηγήσεώς τους δεν παραβιάζεται το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής ζωής, διότι *δεν αφορούν αποκλειστικά το ιδιωτικό οικονομικό συμφέρον των επιχορηγούμενων και οινοποιητικών επιχειρήσεων*. Εφ' όσον τα αιτούμενα στοιχεία αναφέρονται σε φυσικά πρόσωπα, η Υπηρεσία υποχρεούται, πριν από τη χορήγησή τους, να ενημερώσει σχετικά τόσο τα εν λόγω φυσικά πρόσωπα όσο και την ΑΠΔΠΧ²⁰⁶.

Εξάλλου, με τη Γν. ΝΣΚ **403/1994** κρίθηκε ότι από το συνδυασμό των διατάξεων των άρ. 23 Α.Ν. 1565/1939, άρ. 27§1 και 2 του ίδιου νόμου, άρ. 47§6 του Ν. 2071/1992 και άρ. 371 ΠΚ προκύπτει ότι ιατροί

²⁰⁵ Χρυσόγονος Κ., *ό.π.*, σελ. 420-1

²⁰⁶ www.dsnet.gr

(αλλά και οποιοσδήποτε άλλος, στον οποίο λόγω του επαγγέλματός του διαπιστεύονται συνήθως (ιδιωτικά) ιατρικά απόρρητα, όπως και οι υπάλληλοι των αρμοδίων Δ/σεων Υγείας του Υπουργείου Υγείας, νοσοκομείων κλπ, καθ' όσον η απαρίθμηση στο άρ. 371 ΠΚ είναι ενδεικτική, αλλά και το άρ. 47 § 6 του Ν. 2071/1992, περί προστασίας της ιδιωτικής ζωής των ασθενών, δεν αναφέρεται μόνο στους γιατρούς), όχι μόνο μπορούν αλλά και υποχρεούνται να αρνηθούν να χορηγήσουν αντίγραφα εγγράφων τα οποία αφορούν ιατρικό απόρρητο, διότι άλλως υποπίπτουν και στο ποινικό αδίκημα, εκτός αν πρόκειται περί της εξαιρέσεως της παρ. 4 του ως άνω άρ. 371 ΠΚ.

Το ιατρικό απόρρητο εξακολουθεί και μετά το θάνατο του προσώπου στο οποίο αναφέρεται, όπως έκρινε η Γν. ΝΣΚ **732/1993**, σύμφωνα με την οποία το απόρρητο αίρεται μόνο στην περίπτωση που ο υιός της αποβιώσας αιτεί αντίγραφο ιατρικής γνωματεύσεως, εφόσον αναφέρει στην αίτησή του και τους λόγους που δικαιολογούν τη χορήγηση και αναφέρονται στην παρ. 4 του άρ. 371 ΠΚ (παραβίαση επαγγελματικής εχεμύθειας), η οποία ορίζει ότι *«η πράξη δεν είναι άδικος, εάν ο υπαίτιος απέβλεψε στην εκπλήρωση καθήκοντος ή εις διαφύλαξιν εννόμου ή άλλως δεδικαιολογημένου ουσιώδους συμφέροντος δημοσίου ή ιδίου αυτού ή άλλου τινός το οποίο δε θα ηδύνατο να διαφυλαχθεί άλλως»*.

Έχει επίσης κριθεί ότι οι διευθύνσεις των συμμετασχόντων σε διεθνή διαγωνισμό μελετητών, αναγραφόμενες στα υπ' αυτών υποβληθέντα προς το Υπουργείο στοιχεία για τη συμμετοχή τους στο διαγωνισμό, δεν αποτελούν διοικητικά έγγραφα, αλλά ιδιωτικά και ανάγονται στην ιδιωτική ζωή των μελετητών, ώστε δεν δύναται τρίτος να απαιτήσει από την υπηρεσία τη γνωστοποίησή τους (Γν. ΝΣΚ **307/1991**).

Αξιοσημείωτη είναι και η Γνωμ/ση του Εισαγ. ΑΠ με αρ. **17/1997**, κατά την οποία δεν είναι δυνατή η χορήγηση σε ιδιώτες από τις

αστυνομικές αρχές στοιχείων ταυτότητας οποιουδήποτε ατόμου που περιέχονται σε διοικητικά έγγραφα ή στην καρτέλα ταυτότητάς του, έστω και αν επικαλείται ο αιτών έννομο συμφέρον.

Ωστόσο κατά τη Γν. ΝΣΚ **419/1988** κρίθηκε ότι, όταν τα αιτούμενα στοιχεία εκ της καρτέλας του δελτίου ταυτότητας είναι ικανά να δημιουργήσουν έννομες συνέπειες σε τρίτα πρόσωπα (πχ η ηλικία, όταν λαμβάνεται υπόψη για χορήγηση ορισμένου δικαιώματος ή για το κύρος δικαιοπραξίας), τότε οι τρίτοι μπορούν να ζητήσουν αντίγραφο της εν λόγω καρτέλας, *γιατί τα στοιχεία αυτά παύουν να ανάγονται στην ιδιωτική ζωή του δικαιούχου της ταυτότητας.*

Σε άλλη περίπτωση έχει κριθεί ότι είναι νόμιμη η άρνηση Γυμνασιάρχη να χορηγήσει αντίγραφο εγγράφων που αφορούν μαθήτρια του Γυμνασίου, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν σε δικαστική διένεξη της αιτούσας καθηγήτριας με άλλο συνάδελφό της, *διότι τα αιτούμενα έγγραφα ούτε προς το συμφέρον της αιτούσας έχουν συνταχθεί ούτε πιστοποιούν σχέση που αφορά και αυτήν* (Γν. ΝΣΚ **332/1988**).

Επίσης τα πιστοποιητικά προσωπικής και οικογενειακής κατάστασης των δημοτών χορηγούνται σε οποιοδήποτε πρόσωπο *δικαιολογεί έννομο συμφέρον*. Αντίγραφα, αποσπάσματα ή πιστοποιητικά εκ των ληξιαρχικών βιβλίων χορηγούνται σε οποιοδήποτε αιτούντα, χωρίς να δικαιολογεί έννομο συμφέρον (Γν. ΝΣΚ **73/1994**)²⁰⁷.

Με βάση τα ανωτέρω αναφερόμενα παρατηρείται ότι, σε περίπτωση που ζητείται η ικανοποίηση του δικαιώματος πρόσβασης, στο πλαίσιο της στάθμισης των αντικρουόμενων εννόμων αγαθών αξιολογούνται και κανόνες σύγκρουσης που εντοπίζονται στο δίκαιο περί προστασίας προσωπικών δεδομένων (βλ. άρ. 5 και 7 του ν. 2472/1997) αλλά και στον ΠΚ. Οι κανόνες αυτοί απαιτούν, προκειμένου να επιτραπεί

²⁰⁷ Σολδάτος Δ., *ό.π.*, σελ. 58 επ.

η πρόσβαση, τη συνδρομή **υπέστερου** δημόσιου συμφέροντος ή έννομου συμφέροντος τρίτου. Γενικότερα από τις ανωτέρω αποφάσεις προκύπτει ότι κατά τη στάθμιση των αντικρουόμενων συμφερόντων ο χαρακτήρας των ζητούμενων δεδομένων ως αναγόμενων στην ιδιωτική ζωή ενός ατόμου οριοθετείται σε συνάρτηση προς το έννομο συμφέρον του εκάστοτε αιτούμενου την πρόσβαση. Στο πλαίσιο εξάλλου της εφαρμογής του δικαίου προστασίας προσωπικών δεδομένων αποφασιστική κρίνεται η συμβολή της ΑΠΔΠΧ, ενδεικτική αναφορά στις αποφάσεις της οποίας επιχειρείται ακολούθως²⁰⁸.

Η ανωτέρω Αρχή έκρινε λοιπόν ότι στοιχεία αστυνομικών οργάνων εν υπηρεσία δεν ανήκουν στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή. Είναι προσωπικά δεδομένα και σύμφωνα με το άρ. 5 παρ. 2^ε του ν. 2472/1997 επιτρέπεται η χορήγησή τους, εφόσον είναι **απολύτως αναγκαία** για την ικανοποίηση επιδιωκόμενου έννομου συμφέροντος²⁰⁹.

Επιπλέον, με την απόφαση **8/2003** η εν λόγω Αρχή έκρινε ότι είναι νόμιμο το αίτημα κατηγορούμενου σε ποινική δίκη να του ανακοινωθούν ευαίσθητα δεδομένα τρίτου που τηρεί εταιρία κινητής τηλεφωνίας, για την υπεράσπισή του. Η Αρχή έκρινε ειδικότερα ότι η θέσπιση των προϋποθέσεων για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τηλεπικοινωνιακό τομέα ρυθμίζεται από το ν. 2774/1999. Στο άρ. 1 του ανωτέρω νόμου ορίζεται ότι ο ν. 2472/1997 εφαρμόζεται για κάθε ζήτημα σχετικό με την παροχή τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών που δε ρυθμίζεται ειδικότερα από το ν. 2774/1999. Σύμφωνα δε με το άρ. 7 παρ. 2 εδ. γ του ν. 2472/1997 η επεξεργασία ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων επιτρέπεται, *όταν είναι αναγκαία για την αναγνώριση, άσκηση ή υπεράσπιση δικαιώματος ενώπιον δικαστηρίου*. Στην περίπτωση αυτή εφαρμόζεται και το άρ. 11 παρ. 3 του ως άνω νόμου, κατά το οποίο το

²⁰⁸ Το πλήρες κείμενο των αποφάσεων παρατίθεται στο διαδικτυακό τόπο της εν λόγω Αρχής-
www.dpa.gr

²⁰⁹ Μίτλεττον Φ., *ό.π.*, σελ. 56-7

υποκείμενο πρέπει να ενημερωθεί από τον υπεύθυνο της επεξεργασίας πριν την ανακοίνωση των στοιχείων του σε τρίτους.

Σχετική είναι και η απόφαση **8/2005** της ΑΠΔΠΧ, η οποία έκρινε ότι η χορήγηση αντιγράφων από φάκελο ΕΔΕ αποτελεί επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, για την οποία απαιτείται συγκατάθεση του υποκειμένου, *εκτός εάν το έννομο συμφέρον του αιτούντα υπερέχει προφανώς των δικαιωμάτων και συμφερόντων του υποκειμένου και δε θίγονται οι θεμελιώδεις ελευθερίες αυτού*, σύμφωνα με το άρ. 5 §§1, 2 του ν. 2472/1997.

Επιπρόσθετα, έννομο συμφέρον τρίτου για πρόσβαση σε στοιχεία που περιλαμβάνονται σε φάκελο ΕΔΕ, υφίσταται, εφόσον ο αιτών επικαλείται και αποδεικνύει ότι τα αιτούμενα στοιχεία είναι αναγκαία και πρόσφορα για την αναγνώριση, άσκηση ή υπεράσπιση δικαιώματος ενώπιον της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, σύμφωνα με τα άρ. 5 § 2 ε' και 4 § 1 β' του ν. 2472/1997. Η αναγκαιότητα δε υφίσταται, εφόσον ο επιδιωκόμενος σκοπός δεν μπορεί να επιτευχθεί με άλλα ηπιότερα μέσα. Στο σημείο αυτό καθίσταται εμφανής η συμβολή της αρχής της αναλογικότητας στο πλαίσιο της επιχειρούμενης από την Αρχή στάθμισης.

Για τη χορήγηση εξάλλου ευαίσθητων δεδομένων που περιέχονται στο φάκελο, όπως αυτά που έχουν αποτελέσει αντικείμενο ποινικής διαδικασίας, απαιτείται προηγούμενη άδεια της Αρχής, σύμφωνα με το άρ. 7 παρ. 2 του ανωτέρω νόμου.

Σύμφωνα ακόμη με την απόφαση **72/2005** της ΑΠΔΠΧ ο υπεύθυνος επεξεργασίας πρέπει να ικανοποιεί αμέσως το δικαίωμα πρόσβασης του υποκειμένου των δεδομένων που προβλέπεται στο άρθρο 12 του Ν. 2472/97, χωρίς να απαιτείται η επίκληση εννόμου συμφέροντος.

Συνεπώς ο υπεύθυνος επεξεργασίας (εν προκειμένω η Τράπεζα) πρέπει να ενημερώσει αμέσως τον προσφεύγοντα για τα στοιχεία αυτά, τα οποία γνωστοποίησε στην Οικονομική Επιθεώρηση. Είναι πάντως δυνατόν η ίδια η Οικονομική Επιθεώρηση να μην επιτρέπει στον ελεγχόμενο την πρόσβαση στα στοιχεία του φακέλου όσο χρονικό διάστημα διαρκεί η έρευνα για λόγους αποτελεσματικής διεκπεραίωσής της.

Με την απόφαση **13/2005** της ΑΠΔΠΧ κρίθηκε επίσης ότι τα γραπτά δοκίμια των διαγωνιζόμενων σε πανελλήνιες εξετάσεις περιέχουν προσωπικά δεδομένα που τους αφορούν, επομένως οι διαγωνιζόμενοι έχουν δικαίωμα πρόσβασης σ' αυτά, ανεξάρτητα αν πληρούνται ή όχι οι διατάξεις του ν. 2690/1999. Κατά συνέπεια, εφαρμόζεται οπωσδήποτε το άρ. 12 του ν. 2472/1997 όσον αφορά τη ρύθμιση του δικαιώματος πρόσβασης.

Περαιτέρω με την απόφαση **40/2006** η Αρχή έκρινε ότι η ικανοποίηση του δικαιώματος πρόσβασης υποψηφίου διαγωνισμού ΑΣΕΠ, καθώς και κάθε άλλου δημόσιου διαγωνισμού, σε γραπτά δοκίμιά του περιλαμβάνει τη χορήγηση σε αυτόν των ζητηθέντων αντιγράφων των γραπτών δοκιμίων του.

Η άσκηση του δικαιώματος αυτού μπορεί να διενεργηθεί οποιαδήποτε στιγμή μέσα στο χρόνο, που απαιτείται τουλάχιστον για την παραγραφή απαιτήσεων του υποκειμένου για καταβολή αποζημίωσης από αδικοπραξία οργάνων του Δημοσίου.

Κατά τον Φ. Μπότση η Αρχή με την ως άνω απόφασή της υπογράμμισε ότι η δυνατότητα του υποκειμένου να ελέγχει το αν έχουν τηρηθεί από τον υπεύθυνο επεξεργασίας οι διαδικασίες θεμιτής επεξεργασίας για τα δεδομένα που το αφορούν, δηλαδή αν τα δεδομένα αυτά είναι ακριβή, πρόσφορα, ενημερωμένα κτλ, συνιστά τη ratio του

πλήρους δικαιώματος πρόσβασης του υποκειμένου. Κατά συνέπεια το δικαίωμα αυτό δεν μπορεί να νοηθεί ως ένα απλό αίτημα προς επίδειξη.

Ο εν λόγω συλλογισμός περί ύπαρξης ενός πλήρους δικαιώματος πρόσβασης του υποκειμένου αποτελεί και το πιο ισχυρό επιχείρημα υπέρ της αντισυνταγματικότητας της διάταξης του άρ. 22 παρ. 1 του πρόσφατου ν. 3475/2006, δια της οποίας θεσπίζεται απόλυτη απαγόρευση πρόσβασης των υποψηφίων των πανελλαδικών εξετάσεων για την εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στα γραπτά τους δοκίμια²¹⁰.

Πρέπει να αναφερθεί συναφώς ότι η Αρχή με την απόφαση **66/2006** έκρινε ότι η διάταξη του άρθρου 22 παρ. 1 του Ν. 3475/2006 που αποκλείει κάθε δυνατότητα πρόσβασης των ενδιαφερομένων υποψηφίων των Πανελλαδικών εξετάσεων σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, που αφορούν καθένα εξ αυτών, και, συγκεκριμένα, στα γραπτά τους δοκίμια των εξετάσεων αυτών, αντίκειται ευθέως στις διατάξεις των άρθρων 12 και 13 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ, οι οποίες έχουν, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 28 του Συντάγματος, αυξημένη τυπική ισχύ έναντι των κανόνων του εσωτερικού δικαίου. Επίσης η διάταξη του άρθρου 22 παρ. 1 του Ν. 3475/2006 και συνακόλουθα η κρινόμενη άρνηση του ΥΠΕΠΘ να ικανοποιήσει το δικαίωμα πρόσβασης των ενδιαφερομένων φυσικών προσώπων αυτής της κατηγορίας, αντίκεινται σύμφωνα με την Αρχή και στο συνδυασμό των άρθρων 2 παρ. 1, 5 παρ. 1, 9Α, 101Α και 26 του Συντάγματος.

Η άσκηση του δικαιώματος αυτού μπορεί να διενεργηθεί οποιαδήποτε στιγμή μέσα στο χρόνο, που καθορίζεται από τις κρίσιμες

²¹⁰ Μπότσης Φ., *Δικαίωμα πρόσβασης στα γραπτά δοκίμια δημοσίων διαγωνισμών-Σχόλιο επί της απόφασης 40/2006 της Αρχής προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα*, ΕφημΔΔ, 4 (2006), σελ. 499

διατάξεις ως χρόνος φύλαξης των δοκιμίων αυτών, δηλαδή έως την 15^η Μαΐου του επόμενου σχολικού έτους²¹¹.

Με την απόφαση **11/2004** η Αρχή έκρινε ότι το αίτημα της Διεύθυνσης Πολιτικής Προστασίας της Ν.Α. προς τις Υπηρεσίες Δημόσιου Τομέα και των Νομικών Προσώπων Δημοσίου και Ιδιωτικού Δικαίου, να της γνωρίσουν στοιχεία των υπηρετούντων σε αυτές υπαλλήλων (αφού αυτοί έχουν προηγουμένως ενημερωθεί), προκειμένου να καταρτιστεί το σχέδιο δράσης προς αντιμετώπιση εκτάκτων αναγκών, δεν αντίκειται στο ν. 2472/1997. Η χορήγηση των ζητηθέντων στοιχείων (επίθετο, όνομα, πατρώνυμο, έτος γεννήσεως, οικογενειακή κατάσταση, διεύθυνση κατοικίας, τηλέφωνο εργασίας, κινητό τηλέφωνο και ειδικότητα) προς την Υπηρεσία Πολιτικής Προστασίας της Ν.Α. (αποδέκτης) κατ' αρχήν κρίθηκε επιτρεπτή σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 5 παρ. 2 περ. δ' του ν. 2472/97 (*επεξεργασία αναγκαία για την άσκηση δημόσιας εξουσίας*).

Περαιτέρω, σύμφωνα με την απόφαση **20/2005** της Αρχής, δεν αντίκειται στο νόμο 2472/1997 η χορήγηση από τη ΔΕΗ σε Δήμους στοιχείων καταναλωτών, τα οποία είναι απαραίτητα για τον έλεγχο των δημοτικών εσόδων που εισπράττονται μέσω των λογαριασμών της ΔΕΗ.

Σύμφωνα ακόμη με την απόφαση **3/2004**, η χορήγηση στο Δήμο στοιχείων πελατών εταιρίας -ιδιοκτητών ακινήτων και εργολάβων-οι οποίοι έχουν αναθέσει στην εταιρία το έργο της συλλογής απορριμμάτων και μπαζών και δεν έχουν καταβάλει τα αντίστοιχα τέλη, είναι απολύτως αναγκαία για την ικανοποίηση του έννομου συμφέροντος του δήμου που έγκειται στην είσπραξη οφειλής διαπιστωθείσας παράβασης. Είναι αυτονόητο ότι το έννομο συμφέρον του δήμου υπερέχει προφανώς των

²¹¹ Σημειώνεται ότι κατά της εν λόγω απόφασης 66/2006 της Αρχής εκκρεμεί ενώπιον του ΣτΕ αίτηση ακύρωσης του Ελληνικού Δημοσίου, η απόφαση επί της οποίας πρόκειται να τάμει το αμφισβητούμενο νομικό ζήτημα της ισχύος ή μη της διάταξης του άρ. 22 παρ. 1 του Ν. 3475/2006 (βλ. σχετικά απόφαση υπ' αρ. 38/2007 της Αρχής).

δικαιωμάτων και συμφερόντων των προσώπων στα οποία αναφέρονται τα δεδομένα, αφού αυτά προβαίνουν στην κατάληψη του κοινόχρηστου χώρου χωρίς τη νόμιμη άδεια. Ωστόσο, η διαβίβαση από την εν λόγω εταιρία στο Δήμο του ΑΦΜ και της ΔΟΥ των ανωτέρω φυσικών προσώπων υπερβαίνει το σκοπό της επεξεργασίας και ως εκ τούτου δεν είναι επιτρεπτή. *Τα στοιχεία αυτά μπορούν να ζητηθούν από τις βάσει νόμου υπεύθυνες για την επεξεργασία τους δημόσιες υπηρεσίες.*

Σε άλλη περίπτωση (απόφαση **17/2004**) η Αρχή έκρινε, επί αιτήματος χορήγησης εγγράφων (αντίγραφο πτυχίου κτλ) που αφορούσαν πτυχιούχο Τμήματος Πανεπιστημίου, προκειμένου να γίνει χρήση τους σε δίκη αποζημίωσης λόγω σωματικών βλαβών, ότι σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 2 περ. γ, *το οποίο κατά μείζονα λόγο εφαρμόζεται και σε μη ευαίσθητα δεδομένα*, αλλά και το άρθρο 5 παρ. 2 περ. ε του ν. 2472/1997, η χορήγηση των προσωπικών δεδομένων (ευαίσθητων ή μη) είναι καταρχήν επιτρεπτή, εφόσον αυτή είναι αναγκαία και πρόσφορη για την αναγνώριση, άσκηση ή υπεράσπιση δικαιώματος ενώπιον δικαστηρίου. Ωστόσο, στη συγκεκριμένη περίπτωση, η διαπίστωση των σωματικών αυτών βλαβών μπορεί να γίνει με άλλα αποδεικτικά μέσα (π.χ. ιατρική πραγματογνωμοσύνη), *ώστε να μην είναι απολύτως αναγκαία*, όπως απαιτεί το άρθρο 5 παρ. 2 περ. ε του ν. 2472/1997, η χορήγηση των αιτούμενων στοιχείων από αρχείο, *του οποίου ο σκοπός είναι βέβαια τελείως διάφορος της αιτούμενης επεξεργασίας.*

Ρητή αναφορά στην αρχή της αναλογικότητας γίνεται από την Αρχή στην απόφασή της **27/2007**, με την οποία κρίθηκε το ζήτημα της δημοσίευσης σε περισσότερα αντίτυπα ή στο Διαδίκτυο των εισηγητικών εκθέσεων και των πρακτικών εκλογής και εξέλιξης μελών Διδακτικού Επιστημονικού Προσωπικού (εφεξής ΔΕΠ). Ειδικότερα η Αρχή έκρινε ότι η δημοσίευση των εισηγητικών εκθέσεων και των πρακτικών εκλογής και εξέλιξης μελών ΔΕΠ είτε σε περισσότερα αντίτυπα είτε στο

Διαδίκτυο είναι δυσανάλογη προς τους επιδιωκόμενους σκοπούς επεξεργασίας, συνεπώς προσκρούει στην αρχή της αναλογικότητας, όπως αυτή καθιερώνεται στο άρ. 4 παρ. 1 εδ. β΄ του Ν. 2472/1997, και κατ' επέκταση στην προστασία των προσωπικών δεδομένων και του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού των υποψηφίων και μελών ΔΕΠ. Η Αρχή έκρινε περαιτέρω ότι η έννοια της δημοσίευσης του άρ. 6 κεφάλαιο Δ (ΣΤ) παρ. 8 του Ν. 2083/1992 αναφέρεται κατ' ορθή ερμηνεία στη δημοσίευση σε βιβλίο-ιδιαίτερο τόμο, όπως προβλέπει ρητά ο προαναφερόμενος νόμος.

Η κρίση αυτή της Αρχής εναρμονίζεται με προηγούμενες αποφάσεις της (βλ. προαναφερθείσα απόφαση της Αρχής **38/2001**). Στην περίπτωση της δημοσίευσης στο Διαδίκτυο των πορισμάτων αξιολόγησης ερευνητή επί της οποίας έκρινε η Αρχή με την ως άνω απόφαση 38/2001 η στάθμιση έγινε μεταξύ αφενός της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού και αφετέρου της ελευθερίας της πληροφορίας και της αρχής της διαφάνειας. Η Αρχή αποφάνθηκε λοιπόν ότι υπερισχύει η προστασία των προσωπικών δεδομένων και δεν επέτρεψε την πρόσβαση.

Στη γνωμοδότηση **19/2007** της Αρχής εκτός από την αρχή της αναλογικότητας αναφορά γίνεται και στην αρχή της νομιμότητας του σκοπού²¹². Σύμφωνα με την εν λόγω γνωμοδότηση: «Έχοντας ως καθοριστικά κριτήρια για τον έλεγχο της νομιμότητας της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων τις αρχές της νομιμότητας του σκοπού και κυρίως της αναλογικότητας, η εφαρμογή της αρχής της δημοσιότητας των ληξιαρχικών βιβλίων καθώς και ο χαρακτηρισμός των τελευταίων ως δημόσια προσβάσιμων πηγών δεν μπορούν ποτέ να φθάσουν στο σημείο να

²¹² Σημειώνεται ότι στο πλαίσιο του Ν. 2472/1997 η αρχή της νομιμότητας του σκοπού βρίσκει την κατοχύρωσή της στο άρ. 4 παρ. 1 εδ. α΄.

νομιμοποιήσουν τη μαζική χορήγηση στον τύπο του συνόλου των τελούμενων ληξιαρχικών γεγονότων.

(...)

Συνεπώς η εφημερίδα του Συλλόγου ..., αν επιθυμεί να πληροφορεί τους αναγνώστες της για τα τελεσθέντα ληξιαρχικά γεγονότα στο Δήμο ..., μπορεί να τους ενημερώνει χρησιμοποιώντας για τη συλλογή αυτών των πληροφοριών τρόπους προσφορότερους υπό το πρίσμα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και του σεβασμού της ιδιωτικότητας. Ενδεικτικά, μπορεί να χρησιμοποιεί άλλες δημόσια προσβάσιμες πηγές, π.χ. τον ημερήσιο ή περιοδικό τύπο όπου τα ίδια τα υποκείμενα των δεδομένων δημοσιεύουν αγγελίες για τα γεγονότα της ιδιωτικής και οικογενειακής τους ζωής. Επίσης μπορεί να ζητήσει απευθείας από τα ίδια τα υποκείμενα των δεδομένων, π.χ. τους αναγνώστες της, να της ανακοινώνουν τα ληξιαρχικά γεγονότα που τα αφορούν. Και στις δύο περιπτώσεις η προηγούμενη συγκατάθεση των υποκειμένων των δεδομένων κατ' άρ. 2 εδ. ια' του Ν. 2472/1997 αποτελεί νομιμοποιητική βάση για την επεξεργασία των δεδομένων τους από το Σύλλογο ... είτε σύμφωνα με το άρ. 5 παρ. 1 του Ν. 2472/1997, αν πρόκειται για απλά προσωπικά δεδομένα, όπως οι γεννήσεις, είτε σύμφωνα με το άρ. 7 παρ. 2 εδ. α', αν πρόκειται για ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, όπως π.χ. οι βαφτίσεις και σε πολλές περιπτώσεις οι γάμοι».

Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι ο σκοπός της συλλογής και επεξεργασίας των αιτούμενων δεδομένων σε συνδυασμό με την αρχή της αναλογικότητας προσδιορίζουν ειδικότερα την αναγκαιότητα και νομιμότητα της ζητούμενης πρόσβασης στο πλαίσιο της διαδικασίας στάθμισης των αντικρουόμενων συμφερόντων. Πρέπει εξάλλου να σημειωθεί ότι η νομιμότητα της πρόσβασης συναρτάται και με την εκπλήρωση συγκεκριμένων υποχρεώσεων από μέρος του αιτούντα.

Πρέπει να επισημανθεί αρχικά ότι κατ' εφαρμογή της αρχής της νόμιμης συλλογής *τα δεδομένα πρέπει να έχουν συλλεχθεί νομίμως*, με έγγραφη δηλαδή αίτηση προς τον υπεύθυνο επεξεργασίας ενόψει του επιδιωκόμενου σκοπού (βλ. σχετικά την απόφαση της Αρχής **25/2007**).

Εξάλλου από τη Γνωμοδότηση **2/2006** της Αρχής προκύπτει ότι με βάση την κρατούσα στην Ελλάδα πρακτική ως προς τη δημοσίευση και παραπομπή των δικαστικών αποφάσεων, καθώς και ενόψει των ειδικών κινδύνων που χαρακτηρίζουν τη χρήση του διαδικτύου, η δημοσίευση των δικαστικών αποφάσεων και πράξεων του ΣτΕ στο διαδίκτυο με ευθύνη του ίδιου του Δικαστηρίου θα πρέπει να πραγματοποιείται, *αφού πρώτα ανωνυμοποιηθούν τα στοιχεία των φυσικών προσώπων πλην των στοιχείων που αφορούν πρόσωπα της σύνθεσης του δικαστηρίου καθώς και των πληρεξουσίων δικηγόρων*.

Επισημαίνεται περαιτέρω από την Αρχή ότι το δικαίωμα στην πληροφόρηση ως προς τη νομολογία του ΣτΕ αλλά και ο δημόσιος χαρακτήρας των δικαστικών αποφάσεων, όπως κατοχυρώνεται στο άρ. 93 παρ. 2 Συντ. και το άρ. 6 της ΕΣΔΑ, δεν θίγεται από την ανωνυμοποιημένη δημοσίευση των αποφάσεων, αντιθέτως ικανοποιείται πλήρως και με την ανωνυμοποιημένη δημοσίευση.

Σύμφωνα εξάλλου με τη Γν. ΝΣΚ υπ' αρ. **497/1992** «η δια του άρ. 16 παρ. 3 Ν. 1599/1986 καθιερούμενη δυνατότης αρνήσεως ικανοποιήσεως του δικαιώματος της παρ. 1 του άρ. 16 (ήδη άρ. 5 του ΚΔΔσίας), ήτοι μη γνωστοποιήσεως διοικητικών εγγράφων εις τρίτους, «πολίτες», δε δύναται ως εικός ν' αφορούν αυτό τούτο το Δημόσιο, και μάλιστα τα κατ' εντολή του δρώντα όργανα, όπως είναι οι Ελεγκτές Δημόσιας Διοίκησης. Θα πρέπει όμως ο ΕΔΔ, ερευνών τα στοιχεία, *απόρρητα-μη ανακοινώσιμα: α) ν' αποφεύγει να μνημονεύσει αυτά στην έκθεσή του, κατά τρόπο ο οποίος να καθιστά υποχρεωτική τη χορήγηση και αυτών μετά της εκθέσεως, σε όσες περιπτώσεις χορηγείται αντίγραφο*

αυτής σε τρίτους, β) να τηρήσει προσωπικώς το απόρρητον των στοιχείων αυτών, μη δικαιούμενος, οπωσδήποτε, να τα ανακοινώσει σε τρίτους ή να επιτρέψει όπως καθ' οιονδήποτε τρόπο λάβουν οι τρίτοι γνώση των στοιχείων αυτών»²¹³.

Σύμφωνα επίσης με την απόφαση **890/2001** της Αρχής προστασίας προσωπικών δεδομένων, που επιλήφθηκε ύστερα από αίτηση της Διεύθυνσης Ταμειακής Υπηρεσίας του Δήμου Αθηναίων σχετικά με το σύννομο της ανακοίνωσης των οφειλετών του Δήμου μέσω του ημερησίου τύπου, του διαδικτύου κτλ, η δημοσιοποίηση οφειλών για σκοπούς πέραν του αρχικού σκοπού επεξεργασίας που συνίσταται στην είσπραξη κατά τον ΚΕΔΕ της κάθε αντίστοιχης οφειλής, θίγει το δικαίωμα αυτοδιάθεσης των προσωπικών στοιχείων του κάθε οφειλέτη, για το λόγο ότι αυτά ανακοινώνονται σε τρίτους που δεν είναι απαραίτητο να γνωρίζουν τις οφειλές τους.

Η γενική λοιπόν δημοσιοποίηση των στοιχείων δεν υπερέχει της προστασίας των προσωπικών δικαιωμάτων των προσώπων στα οποία αναφέρονται. Ο Δήμος μπορεί να χρησιμοποιεί την εξαίρεση του άρ. 5 παρ. 2 εδ. ε του Ν. 2472/1997 για ειδικές περιπτώσεις (πχ για εξυπηρέτηση της διαφάνειας), ενώ για το σκοπό της εξυπηρέτησης του οφειλέτη προτείνεται η κωδικοποιημένη ανακοίνωση, *λχ στην περίπτωση του διαδικτύου η προσωπική δημοσιοποίηση μέσω κάποιου κωδικού αριθμού (πχ του ΑΦΜ).*

Σύμφωνα ακόμη με την απόφαση **32/2006** της Αρχής (Συνήγορος, 56/2006, σελ. 82), Δήμος νομιμοποιείται να επιτρέψει τη συλλογή και μελέτη ευαίσθητων ληξιαρχικών δεδομένων που τηρούνται σε σχετικό αρχείο του για τις ανάγκες επιστημονικής εργασίας και έρευνας υπό τον όρο ότι: α) η πρόσβαση στα ζητηθέντα ληξιαρχικά δεδομένα των δημοτών θα γίνει στο χώρο του αρχείου του Δήμου, β) η αιτούσα την

²¹³ www.dsnet.gr

πρόσβαση ερευνήτρια θα εξάγει από τους φακέλους των δημοτών μόνον όσα στοιχεία είναι κατά την επιστημονική κρίση της απαραίτητα για την ολοκλήρωση του συγκεκριμένου έργου, γ) η ανωνυμοποίηση των δεδομένων των δημοτών θα γίνει μετά το πέρας της πρόσβασης στα δεδομένα, υπό την έννοια ότι δεν επιτρέπεται να καταγραφούν και να συνδεθούν τα στοιχεία, που ταυτοποιούν κάθε δημότη με τα ευαίσθητα δεδομένα που τον αφορούν, αλλά η ζητούμενη επεξεργασία θα καταλήξει στη δημιουργία κατηγοριών στατιστικής φύσεως συγκεντρωτικών στοιχείων, από τα οποία δεν θα μπορούν πλέον να προσδιοριστούν τα υποκείμενα των δεδομένων, δ) η αιτούσα την πρόσβαση ερευνήτρια έχει το δικαίωμα να διατηρήσει τα ζητούμενα προσωπικά δεδομένα έως την έγκριση της επιστημονικής εργασίας της από τα αρμόδια όργανα του ΑΕΙ, στο οποίο φοιτά, κατά τη νόμιμη διαδικασία, η οποία απαιτείται προκειμένου να της απονεμηθεί ο προβλεπόμενος ακαδημαϊκός τίτλος. Μετά το ως άνω χρονικό διάστημα το σχετικό αρχείο πρέπει να καταστραφεί με ευθύνη της εν λόγω ερευνήτριας. Εξαιρούνται της ως άνω υποχρέωσης καταστροφής τα στατιστικής φύσεως συγκεντρωτικά στοιχεία, από τα οποία δεν δύνανται πλέον να προσδιοριστούν τα υποκείμενα των δεδομένων.

Εξάλλου με την απόφαση **16/2005** η Αρχή έκρινε, επί αρνήσεως της πρωτοβάθμιας Επιτροπής του άρ. 9 του ν. 2643/1998 να χορηγήσει στον αιτούντα στοιχεία που αφορούν το ποσοστό και είδος αναπηρίας, την οικογενειακή κατάσταση και το μορφωτικό επίπεδο, το φύλο, την ηλικία και άλλα δεδομένα ατόμων με ειδικές ανάγκες, προς το σκοπό εκπόνησης διδακτορικής διατριβής του με αντικείμενο τη θέση των ατόμων με ειδικές ανάγκες στο σύγχρονο εργασιακό χώρο, ότι η ως άνω Επιτροπή επιτρέπεται να χορηγήσει στον προσφεύγοντα τα αιτούμενα προσωπικά δεδομένα **ανωνυμοποιημένα**, ο δε προσφεύγων υποχρεούται, όταν του παραδοθούν τα δεδομένα αυτά, να *ζητήσει από την Αρχή άδεια*

ίδρυσης και λειτουργίας αρχείου με ευαίσθητα δεδομένα, κατ' άρ. 7 του ν. 2472/1997.

Η Αρχή με την απόφαση **10/2004** έκρινε επίσης ότι το Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης δύναται να χορηγεί στη Διεθνή Κοινωνική Υπηρεσία στοιχεία επικοινωνίας βιολογικών γονέων στα βιολογικά τέκνα τους, προκειμένου αυτά να έλθουν σε επαφή με τους βιολογικούς τους γονείς, *υπό την προϋπόθεση ότι λαμβάνει τη συγκατάθεση των προσώπων αυτών και τα ενημερώνει σχετικά με την επιθυμία των βιολογικών τέκνων να επικοινωνήσουν μαζί τους.* Η Αρχή βάσισε την εν λόγω κρίση της στο ότι το δικαίωμα γνώσης της βιολογικής προέλευσης του τέκνου δεν ταυτίζεται με το δικαίωμά του να έλθει σε επαφή με τους βιολογικούς γονείς του, κάτι που ενδεχομένως οι βιολογικοί γονείς δεν επιθυμούν.

Αξιοσημείωτη είναι και η απόφαση **4/2004** με την οποία η Αρχή έκρινε ότι οι ΗΠΑ δεν εξασφαλίζουν κατ' αρχήν ικανοποιητικό επίπεδο προστασίας των προσωπικών δεδομένων, εφόσον δεν διαθέτουν συγκεκριμένο νομικό πλαίσιο που να ρυθμίζει την επεξεργασία των δεδομένων αυτών ούτε θεσμοθετημένη ανεξάρτητη αρχή που να εγγυάται την εφαρμογή του νομικού πλαισίου και την προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών.

Για το λόγο αυτό η Αρχή εξέτασε αν πληρούνται οι προϋποθέσεις κατ' εξαίρεση χορήγησης αδείας, δηλαδή αν υπάρχει συγκατάθεση των υποκειμένων των δεδομένων και αν η διαβίβαση είναι απαραίτητη για την αντιμετώπιση εξαιρετικής ανάγκης και τη διαφύλαξη υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος, και αποφάσισε να χορηγήσει στην «ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ ΑΕ» προσωρινή άδεια διαβίβασης των προσωπικών δεδομένων των επιβατών των πτήσεων της εταιρείας προς και από τις ΗΠΑ ή διαμέσου αυτών, τα οποία περιλαμβάνονται στο

Passenger Name Record (PNR) που τηρεί η εταιρεία, προς το Γραφείο Προστασίας Τελωνείων και Συνόρων του Υπουργείου Εσωτερικής Ασφαλείας των ΗΠΑ για χρονικό διάστημα τριών (3) μηνών και υπό τις εξής προϋποθέσεις:

α) Η «ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ ΑΕ» να ενημερώνει πλήρως τους επιβάτες σχετικά με τη διαβίβαση των δεδομένων τους στις ΗΠΑ, δηλαδή ποια συγκεκριμένα δεδομένα θα διαβιβάζει, την επεξεργασία που αυτά πρόκειται να υποστούν εκεί, το νομικό πλαίσιο που διέπει τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε αμερικανικό επίπεδο την επεξεργασία αυτή, τα δικαιώματά τους και τον τρόπο άσκησης των δικαιωμάτων αυτών, σύμφωνα με το σχετικό πρότυπο ενημέρωσης που έχει προτείνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η ενημέρωση αυτή πρέπει να λαμβάνει χώρα από την «ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ ΑΕ» ή τους συνεργαζόμενους με αυτήν ταξιδιωτικούς πράκτορες, πριν από την κράτηση θέσης σε πτήση με προορισμό τις ΗΠΑ. Το κείμενο της ενημέρωσης να αναρτηθεί και στην ιστοσελίδα της εταιρείας.

β) Οι επιβάτες να παρέχουν την προηγούμενη ρητή έγγραφη συγκατάθεσή τους προς τον σκοπό αυτό²¹⁴.

Υπό τις ίδιες προϋποθέσεις και κατ' εφαρμογήν του άρθρου 300 § 7 της ΣυνθΕΚ και του τελευταίου εδαφίου της παρ. 6 του άρθρου 25 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ η Αρχή χορήγησε τελικώς με την απόφαση **67/2004** τη ζητούμενη από την ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ Α.Ε. άδεια

²¹⁴ Σημειώνεται ότι με την απόφαση ΔΕΚ της 30.5.2006 στις υποθέσεις C-317 και 318/2004, Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου και Κοινοβούλιο κατά Επιτροπής, ακυρώθηκε η απόφαση 2004/496 του Συμβουλίου για τη σύναψη συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των ΗΠΑ σχετικά με την επεξεργασία και τη διαβίβαση των καταστάσεων με τα ονόματα των επιβατών από τους αερομεταφορείς στις αμερικανικές αρχές, καθώς και η απόφαση 2004/535 της Επιτροπής για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των ανωτέρω επιβατών. Και τούτο, διότι οι εν λόγω αποφάσεις δεν ευρίσκουν έρεισμα στο άρ. 95 της Συνθήκης, κατ' επίκληση του οποίου έχουν εκδοθεί, ούτε εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 95/46 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Τα αποτελέσματα της δεύτερης από τις ακυρούμενες αποφάσεις διατηρούνται σε ισχύ μέχρι την 30.9.2006, όχι όμως πέραν της ημερομηνίας λήξεως της ισχύος της επίμαχης συμφωνίας (Συνήγορος, 58/2006, σελ. 28)

διαβίβασης των προσωπικών δεδομένων των επιβατών των πτήσεων της εταιρείας προς και από τις ΗΠΑ ή διαμέσου αυτών.

Ενόψει των ανωτέρω καθίσταται εμφανές ότι η νομοθετική πρόβλεψη προϋποθέσεων τις οποίες οφείλει να τηρήσει ο αιτούμενος την πρόσβαση, διαφυλάσσει παράλληλα με την επιχειρούμενη πρόσβαση το δικαίωμα προστασίας των δεδομένων του υποκειμένου. Μεταξύ των προϋποθέσεων αυτών που ανευρίσκονται στο ν. 2472/1997, κυρίαρχη θέση κατέχει η εξασφάλιση της προηγούμενης, ρητής και έγγραφης συγκατάθεσης του υποκειμένου σε συνδυασμό με την προηγούμενη πλήρη ενημέρωσή του. Η πρόβλεψη της λήψης προηγούμενης άδειας για τη λειτουργία αρχείου δεδομένων είναι επίσης αναγκαία σε σχέση με τα δεδομένα που ως ευαίσθητα χρήζουν αυξημένης προστασίας. Εξάλλου τα ανωτέρω παραδείγματα φανερώνουν και τη συμβολή της Αρχής στην ορθή ερμηνεία και τη συνεπή εφαρμογή των σχετικών διατάξεων του ν. 2472/1997 με τις οποίες τίθενται επιμέρους προϋποθέσεις πρόσβασης στα δεδομένα τρίτων προσώπων.

Δ. Επίλογος-Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Με την παρούσα έρευνα επιχειρήθηκε η κατά το δυνατό πληρέστερη ανάλυση των ρυθμίσεων που αφορούν στο δικαίωμα της πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία, δικαίωμα που συνιστά, όπως αναφέρθηκε ήδη, σημαντικό προαπαιτούμενο για την αποτελεσματική προστασία των συμφερόντων των διοικουμένων στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας. Η εξασφάλιση της άσκησης του εν λόγω δικαιώματος καθίσταται κρίσιμη στη σύγχρονη εποχή της κοινωνίας της πληροφορίας, αφού ενισχύει την εμπιστοσύνη των πολιτών στη διοικητική δράση και επιτρέπει τη συμμετοχή τους στη διοικητική διαδικασία κατ' επιταγή και της συνταγματικής ισχύος αρχής της λαϊκής κυριαρχίας.

Αλλά και το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων, υπό τις σύγχρονες τεχνολογικές συνθήκες που θέτουν στο προσκήνιο την αναγκαιότητα θέσπισης εγγυήσεων για τη διαφύλαξη της αυτονομίας των ατόμων, έλαβε τη δική του θέση στο σύστημα του Συντάγματος, καθώς και στο πλέγμα των νομοθετικών κανόνων που ρυθμίζουν τις προϋποθέσεις για τη νομιμότητα της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων.

Η θεσμοθέτηση αυτή της προστασίας των προσωπικών πληροφοριών αποσκοπεί στη διαφύλαξη της αυτονομίας του ανθρώπου, υπό την έννοια ότι αυτός δεν πρέπει να καθίσταται «πληροφοριακό αντικείμενο», αλλά θα πρέπει να είναι σε θέση να προσδιορίζει ή έστω συμπροσδιορίζει τη ροή των πληροφοριών που τον αφορούν. Υπό το πρίσμα αυτό τα δύο υπό μελέτη δικαιώματα εμφανίζονται να έχουν σχέση αλληλοσυμπλήρωσης, εφόσον η άσκησή τους συνιστά όρο για τη διαφύλαξη της ελευθερίας του ατόμου ως επικοινωνιακού εταίρου στο πλαίσιο των σύγχρονων δημοκρατικών κοινωνιών.

Η φαινομενικά λοιπόν συγκρουσιακή σχέση των υπό εξέταση (συμπληρωματικών και τυπικά ισοδύναμων ως συνταγματικά προβλεπόμενων) δικαιωμάτων η οποία συνιστά απόρροια του απολύτου της διατύπωσης του άρθρου 5 παρ. 3 του ΚΔΔσίας, σε όσες περιπτώσεις εμφανίζεται στην πράξη ευχερώς αντιμετωπίζεται από τους θεωρητικούς του δικαίου με τη χρήση μεθολογικών εργαλείων και αρχών υπέρτερης τυπικής ισχύος, όπως η αρχή της αναλογικότητας, της πρακτικής αρμονίας, καθώς και η αρχή «εν αμφιβολία υπέρ του υποκειμένου».

Εξάλλου, εφόσον η σχέση των δύο δικαιωμάτων είναι κατ' ουσίαν σχέση αλληλοσυμπλήρωσης και όχι αλληλοαποκλεισμού, μπορεί εύλογα να θεωρηθεί ότι και η σχέση των συναφών νομοθετικών διατάξεων, των διατάξεων δηλαδή που κατοχυρώνουν τα δικαιώματα, είναι συμπληρωματική. Συνακόλουθα ορισμοί και κανόνες που περιλαμβάνονται στο Ν. 2472/1997 φωτίζουν το περιεχόμενο του δικαιώματος πρόσβασης, όπως αυτό οριοθετείται στο άρθρο 5 παρ. 3 του ΚΔΔσίας. Η επισήμανση αυτή αποκτά σημασία και με δεδομένο ότι οι έννοιες της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, που περιέχονται στην ανωτέρω διάταξη, συνιστούν αόριστες έννοιες, η κατάφαση της συνδρομής των οποίων πρέπει να γίνεται ενόψει των εκάστοτε πραγματικών περιστατικών.

Κατά την οριοθέτηση λοιπόν του χαρακτήρα των αιτούμενων εγγράφων ως αναφερόμενων στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή τρίτων, ιδιαίτερη σημασία αποκτούν οι αρχές της αναλογικότητας και της νομιμότητας του σκοπού οι οποίες εντάσσονται στο δίκαιο περί προστασίας προσωπικών δεδομένων. Κανόνες σύγκρουσης που εντάσσονται στο δίκαιο περί προστασίας προσωπικών δεδομένων, όπως λχ στα άρ. 5 και 7 του ν. 2472/1997, καθίστανται χρήσιμοι στο πλαίσιο της *in concreto* στάθμισης που επιχειρείται από τον εκάστοτε δικαστή-εφαρμοστή του δικαίου, ενώ και η τήρηση των επιμέρους προϋποθέσεων που τίθενται εκ του νόμου, λχ προηγούμενη ενημέρωση και συγκατάθεση του υποκειμένου, λήψη άδειας της Αρχής Προστασίας, διασφαλίζει τη νομιμότητα της επεξεργασίας των ζητούμενων προσωπικών δεδομένων.

Εκτός από την εισαγωγή προϋποθέσεων βάσει του ν. 2472/1997, χρήσιμη εμφανίζεται στην πράξη και η δυνατότητα της μερικής πρόσβασης, δηλαδή η δυνατότητα πρόσβασης στο κείμενο με παράλληλη κάλυψη των προσωπικών δεδομένων τρίτων, η χορήγηση αποσπάσματος ή η κατάρτιση περίληψης των σχετικών στοιχείων.

Η πρόβλεψη μηχανισμών προστασίας για την εξασφάλιση της άσκησης των εξεταζόμενων δικαιωμάτων, λχ διοικητικών και ποινικών κυρώσεων, δυνατότητας προσφυγής στη δικαιοδοτική κρίση των δικαστηρίων, κρίνεται από τη γράφουσα επαρκής, με την εξαίρεση της περίπτωσης κατά την οποία επιδιώκεται η παροχή προσωρινής προστασίας. Στην περίπτωση αυτή σκόπιμη εμφανίζεται η πρόβλεψη μιας ταχείας διαδικασίας ανάλογης της διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων που προβλέπεται ήδη για τα πολιτικά δικαστήρια σε περιπτώσεις που ζητείται η επίδειξη εγγράφων βάσει των άρ. 902 ΑΚ και 450επ ΚΠολΔ.

Βιβλιογραφία

Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου Ε., *Ζητήματα από το δίκαιο πληροφορικής*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002

Ανθίμου Κ., *Το δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού του ατόμου ως έκφραση του δικαιώματος επί της προσωπικότητας*, Κριτική Επιθεώρηση Νομικής Θεωρίας και Πράξης, 1 (1998), σελ. 155

Ανθόπουλος Χ., *Νέες διαστάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2001

Αραβαντινός Β., *Η προστασία των στοιχείων προσωπικού χαρακτήρα από την αθέμιτη επεξεργασία τους με ηλεκτρονικό υπολογιστή*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1997

Βενιζέλος Ευ., *Το αναθεωρητικό κεκτημένο*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002

Γέροντας Α., *Πληροφορική και Δίκαιο*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1991

Γέροντας Α., *Το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των πληροφοριών, Υπερβολή ή αναγκαιότητα;*, ΤοΣ, 4 (1997), σελ. 849

Γέροντας Α., *Τα δικαιώματα πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα*, ΔτΑ, Ν° 7 (2000), σελ. 567

Γέροντας Α., *Η δημοσιότητα των Πρακτικών του Υπουργικού Συμβουλίου*, ΔτΑ, Ν° 21 (2004), σελ. 195

Γέροντας Α., *Η ηλεκτρονική επεξεργασία των προσωπικών πληροφοριών*, ΤοΣ, 1989, σελ. 58

Δαγτόγλου Π., *Γενικό Διοικητικό Δίκαιο*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2004

Δημητρόπουλος Α., *Η επίδραση της σύγχρονης τεχνολογίας στα συνταγματικά δικαιώματα*, ΕΔΔΔΔ, 2 (2004), σελ. 225

Δόνος Π., «Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος προστασίας του πολίτη από την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων και της αντίστοιχης ανεξάρτητης αρχής», σε *Αναθεώρηση του Συντάγματος και εκσυγχρονισμός των θεσμών* (επιμ. Γ. Παπαδημητρίου), Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2000

Δόνος Π., «Η αρχή και ο ρόλος της στην επαυξημένη προστασία της αξίας του ανθρώπου», σε *Η Αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων και η επαύξηση της προστασίας των δικαιωμάτων*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002

Δόνος Π., «Τεχνολογική διακινδύνευση και προστασία προσωπικών δεδομένων», σε *Νέες τεχνολογίες και συνταγματικά δικαιώματα*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004

Ιγγλεξιάκης Ι., *Ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004

Καλλία-Αντωνίου Α., *Η νομολογία του ΣτΕ και του ΔΕΚ για την κοινοτική πολιτική βιώσιμης ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1999

Καράκωστας Β. - Γεωργοπούλου-Αθανασούλη Ε., *Το Σύνταγμα*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1991

Καράκωστας Β., *Το Σύνταγμα*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2006

Καράκωστας Ι., *Δίκαιο και Ίντερνετ, Νομικά ζητήματα του διαδικτύου*, Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2003

Κριάρη-Κατράνη Ι., *Γενετική τεχνολογία και θεμελιώδη δικαιώματα*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 1999

Κοντιάδης Ξ., *Ο νέος συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα μετά την αναθεώρηση του 2001*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002

Κορνούτος Π., *Η συμμετοχή του πολίτη στη διοικητική διαδικασία*, Αρχείο Νομολογίας, ΝΕ' (2004), σελ. 50

Λαζαράτος Π., *Το δικαίωμα παράστασης με δικηγόρο στη διοικητική διαδικασία*, Δ 23 (1992), σελ. 65

Λαζαράτος Π., *Το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία*, Δ 25 (1994), σελ. 1009

Μαρίνος Τ., *Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και το δίκαιο*, Εκδ. Αφοί Π. Σάκκουλα, Αθήνα, 1980

Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Η προστασία του διοικουμένου, Βασική αρχή της διοικητικής δράσεως*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2000

Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Οι ελληνικές ανεξάρτητες διοικητικές αρχές*, Αθήνα, 2000

Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., *Διοικητικό Δίκαιο*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2004

Μαυριάς Κ., *Το συνταγματικό δικαίωμα του ιδιωτικού βίου*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1982

Μήτρου Α., *Προστασία του περιβάλλοντος εναντίον της προστασίας πληροφοριών;*, Νόμος και Φύση, 1 (1996), σελ. 9

Μήτρου Α., *Η αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1999

Μήτρου Α., «Προστασία προσωπικών δεδομένων: ένα νέο δικαίωμα;» σε *Το νέο Σύνταγμα* (επιμ. Δ. Τσάτσος/Ευ. Βενιζέλος/Ξ. Κοντιάδης), Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2001

Μήτρου Α., *Το δίκαιο στην κοινωνία της πληροφορίας*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002

Μίτλεττον Φ., «Δικαίωμα στον πληροφοριακό αυτοκαθορισμό και δημόσια τάξη: ο ρόλος της αρχής», σε Δόνος Π., Μήτρου Α., Μίτλεττον Φ., Παπακωνσταντίνου Β., *Η αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων και η επαύξηση της προστασίας των δικαιωμάτων*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002

Μπότσης Φ., *Δικαίωμα πρόσβασης στα γραπτά δοκίμια δημοσίων διαγωνισμών-Σχόλιο επί της απόφασης 40/2006 της Αρχής προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα*, ΕφημΔΔ, 4 (2006), σελ. 495

Πανάγος Θ., *Το ηλεκτρονικό διοικητικό έγγραφο, δημιουργία και διαχείριση*, ΝοΒ, 2 (2006), σελ. 162

Παπαδημητρίου Γ., *Το έννομο συμφέρον προς επίδειξη εγγράφου (άρθρο 902 ΑΚ) υπό το φως του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας*, ΔΕΕ, 1 (2002), σελ. 13

Παραράς Π., *Σύνταγμα και Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001

Σιούτη Γλ., «Το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα», σε Α. Γέροντα, Σ. Λύτρα κλπ, *Διοικητικό Δίκαιο*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2004

Σπηλιωτόπουλος Ε., *Εγχειρίδιο διοικητικού δικαίου*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2000

Σολδάτος Δ., *Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας*, Εκδ. Μ. Δημητρόπουλου, Θεσσαλονίκη, 2000

Σωτηρόπουλος Β., *Η αρχή 'εν αμφιβολία υπέρ του υποκειμένου' στο δίκαιο προστασίας προσωπικών δεδομένων*, ΝοΒ, 6 (2005), σελ. 1202

Τάχος Α., *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003

Τάχος Α., *Ερμηνεία Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002

Τσεβιάς Α., *Η εφαρμογή του νόμου για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τύπο και τη ραδιοτηλεόραση*, Κριτική Επιθεώρηση Νομικής Θεωρίας και Πράξης, 1 (1998), σελ. 181

Χατζόπουλος Β., *Η αρχή της διαφάνειας και το δικαίωμα πρόσβασης των πολιτών στα έγγραφα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Δ 31 (2000), σελ. 927

Χρυσόγονος Κ., *Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2006

Διαδικτυακοί τόποι

www.edps.eu.int/publications/policy_papers/Public_acc

www.dpa.gr

www.dsanet.gr (Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ)
